

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย การวางแผนพัฒนาชุมชน กรณีศึกษาชุมชนหนองอ้อ จังหวัดราชบุรี

คณะผู้วิจัย

นายวิฑูล ทิพยเนตร

สังกัด

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สนับสนุนโดย

สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยรังสิต

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ตามเป้าหมายเพราะได้รับความร่วมมือช่วยเหลือและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าอย่างยิ่ง จาก อาจารย์ผู้สอนวิชา ออกแบบเบื้องต้น วิชาออกแบบวางผัง วิชาคอมพิวเตอร์ช่วยในการออกแบบ และ วิชาการสื่อสารด้วยดิจิทัล ทุกคนให้คำแนะนำที่เกี่ยวข้องกับงานในโครงการนี้ ถึงแม้ว่าวิจัยชิ้นนี้อาจจะทำได้ออกมาอย่างไม่สมบูรณ์แบบ เนื่องจากการได้มาซึ่งข้อมูลจำเป็นต้องครอบคลุมในทุกมิติ แต่ข้อมูลบางส่วนจากภาครัฐ และ เอกชนยังไม่มี การสำรวจและจัดเก็บอย่างเป็นรูปธรรม ทางผู้วิจัยจำเป็นต้องสืบค้น และ สรุปผลจากทุกแหล่งที่สามารถหาข้อมูลได้ ทั้งนี้โครงการก็สามารถดำเนินต่อไปได้ด้วยศักยภาพของ ทั้งผู้ร่วมทำวิจัย นักศึกษาชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 4 ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้

ขอบคุณ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ที่ให้การสนับสนุนโครงการ 4+1 สำนึกรักบ้านเกิด เพื่อให้ได้มุมมอง ความคิดในการต่อยอดจากการออกแบบของนักศึกษาจนเป็นที่มาของวิจัยนี้

และสุดท้ายนี้ขอขอบคุณสถาบันวิจัยที่ให้โอกาสได้นำเอาภูมิปัญญาชุมชน มาถ่ายทอดเป็นเนื้อหาและบันทึกไว้ให้รุ่นต่อไปได้ศึกษาและพัฒนาไปพร้อมกับบริบทที่เปลี่ยนไป

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

.....
(นายวิฑูล ทิพยเนตร)
หัวหน้าโครงการวิจัย

หัวข้อวิจัย การวางแผนพัฒนาชุมชน
กรณีศึกษา ชุมชนหนองอ้อ จังหวัดราชบุรี
โดย นายวิฑูล ทิพยเนตร

บทคัดย่อ

จังหวัดราชบุรีมีตำแหน่งยุทธศาสตร์ทำเลที่ตั้งที่สำคัญเนื่องด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่อยู่ริมแม่น้ำและทำเลเป็นศูนย์กลางของประเทศทำให้เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม หนองอ้อเป็นหนึ่งในชุมชนเล็กในจังหวัดราชบุรีซึ่งมีการทำการเกษตรแบบดั้งเดิมนั้นคือการทำนา เนื่องจากเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำเหมาะแก่การปลูกข้าว ควบคู่ไปด้วยได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการทำนาซึ่งยังคงหลงเหลือให้เห็นในบ้านหนองอ้อ สถาปัตยกรรมยังคงรูปแบบในอดีตให้เห็นอยู่มากมายที่ยังคงคุณค่าทางประวัติศาสตร์

ที่ผ่านมา กระแสการพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม ทำให้อัตลักษณ์ชุมชนที่หลากหลายได้ถูกพัฒนาให้มีมาตรฐานเดียวกันและถูกรอบงำโดยทฤษฎีการพัฒนาแบบตะวันตก ส่งผลให้ค่านิยมของคนในสังคมชนบทเปลี่ยนแปลง คุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกแทนที่ด้วยค่านิยมใหม่ ที่มุ่งเน้นวัตถุนิยม ชุมชนมีอัตราการสูญเสียชีวิต มีการทำลายสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เกิดภาวะมลพิษทางน้ำและอากาศ รวมถึงชุมชนไม่สามารถรับมือกับแรงกดดันของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ จึงนำไปสู่การพัฒนาชนบทที่ล้มเหลว

เป้าหมายของการวิจัย คือเปิดศักยภาพที่จะยอมรับความแตกต่างของอัตลักษณ์ ความดีงาม ความมีศักดิ์ศรีและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานสำคัญของชุมชนชนบท โดยคำนึงถึงหลักสิทธิชุมชน เป็นการกระจายอำนาจสู่ประชาชน ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาและลดทอนอำนาจจากศูนย์กลางการพัฒนา นำเสนอแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้แก่ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การสืบทอด รวมถึงการพัฒนาเชิงระบบ และการพัฒนาแบบองค์รวม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิตได้นำเอาหลักธรรมาภิบาล มาใช้ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้น ให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิด ในกระบวนการออกแบบและวางแผนชุมชน สร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่น ได้แก้ปัญหา และกำหนดทิศทางของชุมชนด้วยคนในชุมชนเอง ให้ตระหนักถึงคุณค่าอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความอ่อนน้อมต่อสิ่งแวดล้อม สร้างกลไกการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชนอย่างยั่งยืน

Title Community Development Planning
Case Study: Nong-or, Ratchaburi
By Mr. Vitoon Tipanet

Abstract

Ratchaburi province has always been strategically important due to its geographical and central location for agriculture. The first settlements date back to the Dvaravati period over 1,000 years ago. Nong-or, one of the small community in Ratchaburi, is a part of rural area used for growing rice and other crops. Paddy fields are a typical feature of rice farming in Nong-or area. Flooded paddies provide an ideal environment for rice cultivation. The water buffalo is one of the most important working animals adapted for life in wetlands, and is used extensively in paddy fields.

As participation of commuters become increasing important to community development in Thailand according to the National economic and social development plan, the need to develop community also becomes a primary concern. Human communities represent both a primary resource and their existence of community itself are basic reason for sustainable development, such as an agriculture community, eco-tourism community, fishing village, farming, cultural, historical communities, etc.

Sustaining the community has therefore become an essential element of development usually depends on the economic, social and cultural benefits to the community and its environment. A holistic approach to sustainability requires the new approach in the process of architectural design, planning, and development. Thus, designing community architecture has to take in account social, cultural, economic and environmental aspects.

The concept of developing sustainable community goes beyond the creation of a successful architecture and results more than just building with sustainable materials and technologies. The new approach, this project needs to be collectively embraced a spirit of community and explore the community background, their history, their culture, way of life, their goal – reflecting the need of the community. This process enhance towards the community development in a sustainable way.

คำนำ

การวิจัยฉบับนี้ เป็นการศึกษาถึงแนวทางการทำแผนผังการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยอาศัยกลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศน์มาเป็นแนวทางในการพัฒนา เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และ สังคม รวมถึงการเผยแพร่สิ่งที่ดีงามของท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน

รายงานวิจัยนี้มีการเสนอแนวคิดในการจัดทำผังการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศน์ ตลอดจนแนวทางการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน ซึ่งคณะวิจัยหวังว่าจะเป็นแนวทางและเป็นประโยชน์กับผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเป็นกรณีศึกษาให้กับพื้นที่อื่นที่มีแนวทางในการพัฒนาล้ำยุคสิ่งกัน และหวังว่างานวิจัยจะเป็นจุดเริ่มต้นเล็กๆ ในการปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนทั่วประเทศให้เห็นคุณค่าของชุมชนและมีจิตสำนึกรักบ้านเกิด

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
คำนำ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญแผนที่	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญแผนภูมิ	ฎ
สารบัญภาพ	ฏ
บทที่ 1	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	2
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
1.4 ระเบียบวิธีวิจัย	3
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.6 สถานที่ทำการทดลอง	4
1.7 อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย	6
1.8 แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ	6
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	11
2.1 การพัฒนาชุมชน	12
2.1.1 การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม	14
2.1.2 การพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง	17
2.1.3 การพัฒนายั่งยืน	18
2.1.4 การพัฒนาบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	20
2.1.5 การพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานภูมิปัญญา	21

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
2.2 การพัฒนาของภาครัฐร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาสังคม	23
2.3 วิสัยทัศน์การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น	26
2.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน	28
2.4.1 บริบท	28
2.4.2 วิสัยทัศน์	28
2.4.3 ศักยภาพ	29
2.4.4 สวัสดิการชุมชน	29
2.4.5 อัตลักษณ์ชุมชน	29
2.4.6 เครือข่าย	29
2.4.7 ทุนชุมชน	30
2.4.8 ทุนทางสังคม	30
2.4.9 ทุนทางวัฒนธรรม	30
2.4.10 ทุนเฉพาะบุคคล	31
2.4.11 สัญญาประชาคม	31
2.5 การพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา	31
2.5.1 กลไกการบริหารการพัฒนาชนบทในอดีต	31
2.5.2 กลไกการบริหารการพัฒนาชนบทในปัจจุบัน	32
2.5.3 แนวโน้มการพัฒนาชุมชนในอนาคต	33
2.6 ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรฐานที่อยู่อาศัยชุมชนกับผังเมือง	33
2.6.1 แนวความคิดด้านที่อยู่อาศัยที่มีผลต่อการวางผังเมือง	33
2.6.2 เกณฑ์ในการพิจารณาที่พักอาศัยในรูปแบบต่างๆ	34
บทที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนหนองอ้อ	38
3.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	38
3.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค	42
3.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคกลาง	44

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
3.4 แผนพัฒนาจังหวัดราชบุรี	45
3.4.1 การวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมจังหวัดราชบุรี	45
3.4.2 ความต้องการของประชาชนในพื้นที่	47
3.4.3 ความต้องการในการแก้ไขปัญหาในระดับอำเภอ	48
3.4.4 วิสัยทัศน์	48
3.4.5 พันธกิจจังหวัด	48
3.4.6 ประเด็นยุทธศาสตร์	49
3.5 การพัฒนาตามนโยบายริเริ่มของชุมชน	52
3.5.1 สภาพปัญหาของชุมชน	52
3.5.2 นโยบายการพัฒนาชุมชน	54
3.6 ปัจจัยและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน	55
บทที่ 4 ข้อมูลพื้นฐานชุมชนหนองอ้อ	57
4.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดราชบุรี	57
4.2 สถานการณ์จังหวัดราชบุรี	60
4.2.1 ด้านเศรษฐกิจ	60
4.2.2 ด้านสังคม	61
4.2.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	62
4.3 บริบทการเปลี่ยนแปลง	62
4.3.1 ด้านเศรษฐกิจ	62
4.3.2 ด้านสังคม	63
4.3.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	64
4.4 ข้อมูลทั่วไปอำเภอบ้านโป่ง	65
4.4.1 ที่ตั้งและอาณาเขต	65
4.4.2 ประวัติศาสตร์บ้านโป่ง	65
4.5 ข้อมูลทั่วไปตำบลหนองอ้อ	66

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนหนองอ้อ	68
5.1 ข้อมูลวิถีชีวิต กิจกรรม และการใช้พื้นที่อาคาร	69
5.2 ลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นเป็นพิเศษของชุมชน	70
5.3 ศักยภาพ : ลักษณะทางธรรมชาติ	73
5.4 ศักยภาพ : ลักษณะทางวัฒนธรรม	75
5.5 ศักยภาพ : ลักษณะทางสถาปัตยกรรม	76
5.6 ข้อจำกัด จากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ	76
5.7 ข้อจำกัด จากสภาพทางสังคม - เศรษฐกิจ	77
5.8 องค์ประกอบของชุมชน : การใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชน	78
5.9 พื้นที่แสดงออกทางสังคมและเศรษฐกิจ	84
5.10 ภูมิทัศน์ชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์	85
5.11 วิถีชีวิต+วัฒนธรรมแบบดั้งเดิม	85
5.12 สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์	88
5.13 พื้นที่ที่มีคุณค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์	89
5.14 ปัญหาของชุมชน	90
บทที่ 6 การพัฒนาชุมชนหนองอ้อ	92
6.1 สารสำคัญของแผนพัฒนาชุมชนหนองอ้อ	92
6.2 แผนพัฒนาชุมชนหนองอ้อ	92
6.3 ข้อเสนอแนะทางในการวางผัง (Guidelines for Planning)	96
6.4 บทบาทการพัฒนาชุมชนหนองอ้อ	103
6.4.1 ความมุ่งหมาย	104
6.4.2 วัตถุประสงค์	104
6.4.3 เป้าหมาย	104
6.4.4 แนวคิดการพัฒนาพื้นที่ในภาพรวม	104

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย	106
7.1 ผลการวิจัย	106
7.2 ข้อเสนอแนะ	108
เอกสารอ้างอิง	110
ภาคผนวก	114
ประวัติผู้วิจัย	131

สารบัญแนพื้นที่

	หน้า
แผนที่ 1.1 ขอบเขตพื้นที่การศึกษา	5
แผนที่ 1.2 ตำแหน่งพื้นที่การศึกษา	5

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1.1 แผนการดำเนินงานวิจัย (แผนปฏิบัติงาน/กิจกรรมในแต่ละช่วงระยะเวลาของโครงการ)	7
ตารางที่ 2.1 การเปรียบเทียบมาตรฐานด้านที่อยู่อาศัยของแต่ละหน่วย	35
ตารางที่ 2.2 มาตรฐานด้านที่อยู่อาศัยของ BRI & DICP	35
ตารางที่ 2.3 การเปรียบเทียบมาตรฐานที่อยู่อาศัยขั้นต่ำของแต่ละหน่วยงาน	36
ตารางที่ 4.1 สรุปจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมเยือนจังหวัดราชบุรี 2551	59
ตารางที่ 4.2 พื้นที่ป่าไม้จังหวัดราชบุรี แบ่งตามประเภท	59

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 1.1 ขั้นตอนในการดำเนินการมีส่วนร่วมออกแบบวางผังชุมชน	8
แผนภูมิที่ 1.2 กรอบการดำเนินการศึกษาโครงการ	10

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 5.1 ที่ตั้ง หมู่บ้านหัวโปงเล็ก หมู่ 2 ตำบลหนองอ้อ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี	68
ภาพที่ 5.2 ตำแหน่งชุมชนหนองอ้อ	68
ภาพที่ 5.3 ผังชุมชน หัวโปงเล็ก หมู่ 2 ตำบล หนองอ้อ อำเภอ บ้านโป่ง จังหวัด ราชบุรี	69
ภาพที่ 5.4 ศาลเจ้าพ่อ(หลวงปู่บัวคำ)อาคารที่มีคุณค่าทางจิตใจของชุมชน	70
ภาพที่ 5.5 วัฒนธรรมที่โดดเด่นของชุมชน	71
ภาพที่ 5.6 ร้านค้าชุมชน	71
ภาพที่ 5.7 ศาลาพักผ่อนชุมชน	72
ภาพที่ 5.8 ภาพการจัดวางของเพื่อการค้าขาย	72
ภาพที่ 5.9 ตุ่มเป็นการจัดเก็บน้ำไว้ใช้ในครอบครัว	73
ภาพที่ 5.10 ตำแหน่งที่ว่างเลี้ยงสัตว์	73
ภาพที่ 5.11 บรรยากาศริมคลองในชุมชน	74
ภาพที่ 5.12 ผังชุมชนหนองอ้อ	74
ภาพที่ 5.13 สภาพภูมิศาสตร์ทั่วไปของบ้านหนองอ้อ	75
ภาพที่ 5.14 รูปแบบบ้านพักอาศัยชุมชนหนองอ้อ	76
ภาพที่ 5.15 สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ	77
ภาพที่ 5.16 ผังการใช้ที่ดินชุมชน	79
ภาพที่ 5.17 ตำแหน่งพื้นที่ที่รกร้างเหมาะแก่การพัฒนา	80
ภาพที่ 5.18 บรรยากาศ ทางเดิน	80
ภาพที่ 5.19 ระบบทางสัญจรภายในชุมชน	81
ภาพที่ 5.20 กรรมสิทธิ์ที่ดินที่เป็นของรัฐบาล และ เอกชน	82
ภาพที่ 5.21 พื้นที่รวมกลุ่มกิจกรรมในชีวิตประจำวัน	83
ภาพที่ 5.22 พื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรม เทศกาล และประเพณี	83
ภาพที่ 5.23 ศูนย์กลางชุมชน	84
ภาพที่ 5.24 ย้ายแหล่ง ผู้อาวุโส ในชุมชน	86
ภาพที่ 5.25 พื้นที่บรรยากาศการดำรงชีวิต	87
ภาพที่ 5.26 ลักษณะของเรือนพักอาศัย	89
ภาพที่ 5.27 พื้นที่ที่มีกิจกรรมกลางแจ้งชุมชน	90

สารบัญภาพ(ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 5.28 ตำแหน่งศาลาประชาคม	90
ภาพที่ 5.29 การอนุรักษ์วัฒนธรรมไก่อาน	91
ภาพที่ 6.1 ขอบเขตชุมชนหนองอ้อ	94
ภาพที่ 6.2 พื้นที่ที่จัดกลุ่มกิจกรรมชุมชน	95
ภาพที่ 6.3 พื้นที่เกษตรกรรมที่มีคุณค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์	95
ภาพที่ 6.4 พื้นที่เหมาะสมแก่การพัฒนา	96
ภาพที่ 6.5 การจัดรูปที่ดิน	98
ภาพที่ 6.6 พื้นที่เสนอแนะในการพัฒนา	99
ภาพที่ 6.7 รูปแบบการวางผังบริเวณ	100
ภาพที่ 6.8 เส้นทางและตำแหน่งกิจกรรมที่เสนอแนะ	100
ภาพที่ 6.9 ตำแหน่งผังบริเวณในการปรับปรุงให้เป็นโฮมสเตย์	101
ภาพที่ 6.10 รูปแบบบ้านโฮมสเตย์ที่เสนอโดยนักศึกษาในกลุ่ม	101
ภาพที่ 6.11 แสดงรูปผังที่ดิน	102
ภาพที่ 6.12 บริเวณอาคารศาลาประชาคม	102
ภาพที่ 6.13 ลานกิจกรรมเพื่อใช้ในการประกอบกิจกรรมชุมชน การแสดง และ แหล่งพักผ่อน	103
ภาพที่ ผ.1 บริเวณด้านหน้าของอาคาร 1	114
ภาพที่ ผ.2 บริเวณด้านข้างของอาคาร 1	115
ภาพที่ ผ.3 พื้นที่ทำกิจกรรมบริเวณด้านหน้าอาคาร	115
ภาพที่ ผ.4 บริเวณหน้าบ้าน 2	116
ภาพที่ ผ.5 สภาพอาคารด้านหลังบ้านหลังที่ 2	117
ภาพที่ ผ.6 บริเวณชั้นล่างเปิดโล่งใช้งานอเนกประสงค์	117
ภาพที่ ผ.7 บริเวณหน้าบ้าน 3	118
ภาพที่ ผ.8 ส่วนด้านหลังจะเป็นพื้นที่ครัวไทย	119
ภาพที่ ผ.9 ศาลาอเนกประสงค์ รองรับคนในชุมชน	119
ภาพที่ ผ.10 บริเวณหน้าบ้าน 4	120
ภาพที่ ผ.11 ชั้นล่าง เป็นพื้นที่พักผ่อน ทำอาหาร ชักล้าง ฯ	120
ภาพที่ ผ.12 ซานบ้านเชื่อมโถงชั้นสอง	121

สารบัญภาพ(ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ ผ.13 บริเวณหน้าบ้าน 5	122
ภาพที่ ผ.14 พื้นที่ชั้นล่าง ด้านในสำหรับทำอาหารและกิจกรรมต่างๆ	123
ภาพที่ ผ.15 บริเวณหน้าบ้าน 6	124
ภาพที่ ผ.16 บริเวณชั้นล่าง ยื่นออกจากตัวบ้านและใช้เปิดเป็นที่ทำงาน	124
ภาพที่ ผ.17 พื้นที่บริเวณชั้นล่างเปิดโล่งบางส่วนใช้ประกอบอาหาร	125
ภาพที่ ผ.18 บริเวณหน้าบ้าน 7	125
ภาพที่ ผ.19 บ้านไม้สองชั้น มีขายค้ายื่นทั้งสองชั้น	126
ภาพที่ ผ.20 พื้นที่ชั้นหนึ่ง ด้านหน้าเปิดร้านซ่อมจักรยาน	127
ภาพที่ ผ.21 บริเวณหน้าบ้าน 8	127
ภาพที่ ผ.22 ด้านล่างเปิดโล่งใช้พักผ่อนและทำงาน	128
ภาพที่ ผ.23 บริเวณด้านหลังของตัวอาคาร	129
ภาพที่ ผ.24 บริเวณพื้นที่ใช้สอยในอนาคต	130

บทที่ 1

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ตามแผนพัฒนาจังหวัดราชบุรี 4 ปี (พ.ศ.2553-2556) ฉบับปรับปรุง จัดทำขึ้นโดยคณะกรรมการบริหารจังหวัดราชบุรีแบบบูรณาการเป็นแผนซึ่งนำแนวทางการพัฒนาจังหวัดในระยะ 4 ปี ซึ่งได้กำหนดตำแหน่งการพัฒนา ให้จังหวัดราชบุรีเป็น " เป็นผู้นำด้านเกษตรปลอดภัย มุ่งให้เป็นเมืองน่าอยู่ และใช้ทุนทางปัญญาสร้างรายได้ " เนื่องจากมีศักยภาพในการผลิตสินค้า ด้านการเกษตร ทั้งพืช ผัก ผลไม้ การปศุสัตว์ เช่น สุกร ไก่เนื้อ ตลอดจนการประมง เช่น กุ้งก้ามกราม กุ้งขาว และปลาช่อนงาม โดยมีอุตสาหกรรมต่อเนื่องการเกษตร และแปรรูปอาหาร รองรับวัตถุดิบในจังหวัด ในการผลิตเพื่อการส่งออก ทั้งนี้การผลิตดังกล่าวเน้นการยกระดับการผลิตที่ปลอดภัยตั้งแต่การเริ่ม กระบวนการ จนเข้าสู่มาตรฐาน ตลอดจน ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เพื่อการนำภูมิปัญญา ที่มีอยู่อย่างหลากหลาย สู่อุตสาหกรรมมูลค่าทางเศรษฐกิจ ส่วนในด้านสังคมจะต้องเร่ง สร้างความสามัคคีกัน และการมีวินัยต่อสังคม เพื่อนำไปสู่สังคมที่เอื้ออาทร สงบสุข ตลอดจนพัฒนา คุณภาพสิ่งแวดล้อม

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้สนับสนุนให้ทุกหมู่บ้าน/ชุมชน จัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง และให้มีการบูรณาการแผนชุมชนระดับตำบล/อำเภอ เพื่อรวบรวมสภาพปัญหา ความต้องการของตำบล/อำเภอ มาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และกำหนดเป้าหมาย ทิศทางในการพัฒนาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ที่ผ่านมา กระแสการพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม ทำให้อัตลักษณ์ชุมชนที่หลากหลายได้ถูกครอบงำโดยทฤษฎีการพัฒนาแบบตะวันตก ส่งผลให้ค่านิยมของคนในสังคมชนบทเปลี่ยนแปลง คุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกแทนที่ด้วยค่านิยมใหม่ ที่มุ่งเน้นวัตถุนิยม ชุมชนมีอัตราการสูญเสียป่า มีการทำลายสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เกิดภาวะมลพิษทางน้ำและอากาศ รวมถึงชุมชนไม่สามารถรับมือกับแรงกดดันของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ จึงนำไปสู่การพัฒนาชนบทที่ล้มเหลว

เป้าหมายของการวิจัย คือการเปิดศักยภาพที่จะยอมรับความแตกต่างของอัตลักษณ์ ความดีงาม ความมีศักดิ์ศรีและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานสำคัญของชุมชนชนบท โดยคำนึงถึงหลักสิทธิชุมชน เป็นการกระจายอำนาจสู่ประชาชน ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาและลดทอนอำนาจจากศูนย์กลางการพัฒนา นำเสนอแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้แก่ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การสืบทอด รวมถึงการพัฒนาเชิงระบบ และการพัฒนาแบบองค์รวม เพื่อการ

เป็นการส่งเสริมชุมชนชนบทให้คงอยู่และสานต่อความเป็นชุมชนชนบทอย่างยั่งยืน โดยการสร้างสมดุลระหว่าง มิติ ทางสังคม เศรษฐกิจ และ สภาพแวดล้อม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิตได้นำเอาหลักการมาภิบาล มาใช้ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้น ให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิด ในกระบวนการออกแบบและวางผังชุมชน สร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่น ได้แก้ปัญหา และกำหนดทิศทางของชุมชนด้วยคนในชุมชนเอง ให้ตระหนักถึงคุณค่าอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความอ่อนน้อมต่อสิ่งแวดล้อม สร้างกลไกการเรียนรู้เพื่อการวางผังชุมชนอย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 1) สร้างความเข้าใจในบริบทชุมชนชนบทจากสถานการณ์ในปัจจุบัน ศักยภาพ และข้อจำกัดของชุมชน รวมทั้งประเมิน ความเป็นไปได้เพื่อนำไปใช้ในการออกแบบสถาปัตยกรรมและวางผังชุมชน (site planning and architectural design)
- 2) การบูรณาการศาสตร์แบบองค์รวมในการสร้างสมดุล ทางมิติ สังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมภายใต้กรอบการศึกษา ด้านการออกแบบชุมชน การวางผัง ออกแบบสถาปัตยกรรม (integrating multiple disciplines)
- 3) กำหนดขอบเขต การดำเนินงาน และ เป้าหมายร่วมกัน ระหว่าง นักศึกษา สถาปัตยกรรมศาสตร์และคนในชุมชน ทั้งในแง่ประเด็นการศึกษา และ กลุ่มเป้าหมายที่ร่วมกระบวนการวิจัย (Joint-project goal identification)
- 4) ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ใน การบริหารจัดการ การดำเนินการโครงการ (Digital communication and collaborative works)
- 5) การหาข้อตกลง และข้อสรุปร่วมกัน ระหว่างสถาบันการศึกษาและชุมชนเป้าหมาย ต่อภารกิจ การดำเนินโครงการให้เป็นรูปธรรม สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง (Project Implementation)

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) เป็นโครงการต้นแบบในการนำเอาหลักการมาภิบาลมาใช้ในการศึกษา เพื่อมุ่งให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility) หรือ CSR
- 2) สร้างสถานภาพความสัมพันธ์ ระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชน ในรูปแบบเครือข่าย พึ่งพาซึ่งกันและกัน รวมถึงสร้างเครือข่ายออนไลน์ (social network)

3) สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้ทักษะในการแก้ปัญหาจากสถานการณ์วิกฤตและขยายโอกาสให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ จากประสบการณ์จริง (Critical and creative thinking skills)

4) เพื่อสร้างฐานข้อมูลองค์ความรู้ และ ประยุกต์องค์ความรู้ในการให้บริการวิชาการแก่สาธารณะ (Academic service)

5) เกิดองค์ความรู้ใหม่จากภูมิปัญญาชุมชน และสานต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นชนบทไทย ไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต (Knowledge Management and sustaining Vernacular Architecture)

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ ความหมายการพัฒนาชนบทของการวิจัยนี้คือ การออกแบบวางผังชุมชนชนบทเพื่อให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและสภาพแวดล้อม เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนชนบท ให้มีการกินดีอยู่ดีขึ้น ส่งเสริมให้ชาวชนบทมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ในการปรับปรุง ดัดแปลงหรือควบคุมทรัพยากรและสภาพแวดล้อมให้คงไว้ซึ่ง อัตลักษณ์ ความดั้งเดิม ความมีศักดิ์ศรีและความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน ด้วยการริเริ่ม การมีส่วนร่วม และ การตัดสินใจ ด้วยคนในชุมชนเอง รวมถึงการประเมินความพึงพอใจโครงการ ภายใต้การดำเนินการของทีมงานวิจัย

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

กำหนดแผนการพัฒนาชุมชน สัมภาษณ์ วิเคราะห์ ออกแบบ และ นำเสนอ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากชุมชนในทุกขั้นตอน ภายใต้กรอบการศึกษา ดังต่อไปนี้

1.) บริบทชุมชน หรือสภาพทั่วไป ของชุมชน ได้แก่ บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย การประกอบพิธีกรรม ทางศาสนา อาคาร สถานที่สำคัญต่างๆ สภาพชุมชน กิจกรรมของชุมชน ศักยภาพของชุมชน ความสนใจของชุมชน

2.) ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ พื้นดิน ป่าไม้ แม่น้ำ ลำธาร ลักษณะพื้นที่ ความสมบูรณ์ ของทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อดำเนินโครงการ ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เช่น หากพบว่ามีแหล่งน้ำ อุดมสมบูรณ์ อาจเหมาะกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือหากแหล่งน้ำเน่าเสีย อาจเหมาะกับการ ดำเนินโครงการอนุรักษ์ และฟื้นฟูแหล่งน้ำ เป็นต้น

3.) ภาพรวม การขับเคลื่อนและพัฒนาของสังคม / ท้องถิ่น ได้แก่ ยุทธศาสตร์จังหวัด / ยุทธศาสตร์ประเทศ เครือข่าย ภาคประชาชน กำลังเคลื่อนไปสู่ทิศทาง เพื่อให้การดำเนินโครงการวิจัย เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ช่วยหนุนเสริม ท้องถิ่นและสังคม อันเป็นความสัมพันธ์ เชื่อมโยงระหว่าง โครงการวิจัย กับภาพรวมของท้องถิ่นและสังคม

4.) ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ ประวัติความเป็นมาชุมชน สัญลักษณ์ชุมชน อาชีพ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์การพัฒนาที่ผ่านมา ความขัดแย้งในชุมชน มีทัศนคติ / แนวคิด / พฤติกรรม การทำงาน ร่วมกับในชุมชน

5.) กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยการแบ่งโซน พักอาศัย เกษตรกรรม ส่วนสาธารณะ ป่าไม้ รวมถึง ระบบคมนาคม การเข้าถึงพื้นที่ วิเคราะห์ศักยภาพในการขยายตัว ของส่วน พักอาศัย การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ให้สอดคล้องกับ บริบทชุมชน และ ทรัพยากรธรรมชาติ

6.) ออกแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และ วางผังชุมชนให้ สอดคล้องกับ หลักสิทธิชุมชน ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา นำเสนอแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้แก่ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การสืบทอด รวมถึงการพัฒนาเชิงระบบ และการพัฒนาแบบองค์รวม

1.6 สถานที่ทำการทดลอง

พื้นที่ชุมชนบางอ้อ เป็นชุมชนที่มีขนาดเล็ก ของอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เป็น หมู่บ้านที่มีพื้นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ ติดกับแหล่งน้ำ เหมาะที่จะทำการเกษตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ อาศัยเบาบาง สมัยก่อนปลูกบ้านเป็นบ้านเรือนไม้ได้ดูสูง แต่ปัจจุบันนิยมสร้างบ้านปูนชั้นเดียวสภาพ คงทน อาศัยอยู่เป็นกลุ่มเครือญาติมีความหนาแน่นต่ำ ที่ยังวิถีชีวิตแบบชนบท แวดล้อมด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นสังคมเกษตรกรรม และเป็นภูมิลำเนาเดิมของหนึ่งในทีมงานวิจัย ที่ได้รับการ อนุญาตจากผู้ปกครองและผู้นำชุมชนที่จะเข้าไปศึกษา

แผนที่ 1.1 ขอบเขตพื้นที่การศึกษา

การเดินทางรถส่วนตัว ระยะทางประมาณ 120กม. ใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 ชม. การเดินทางรถขนส่ง การเดินทางต้องนั่งที่สายเมืองกาญจนบุรี เพราะว่ามีรถราชบุรีจะไม่ผ่านอำเภอบ้านโป่ง การเดินทางโดย รถทัวร์ จาก สายใต้ใหม่ กรุงเทพฯ - อ.เมือง จ.กาญจนบุรี รถโดยสารประจำทางปรับอากาศ ชั้นหนึ่ง (ปอ.1) ออกจากสถานีขนส่งสายใต้ใหม่ทุก ๆ 15 นาที ตั้งแต่ เวลา 05.00-22.30 น. อัตราค่าโดยสารคนละ 79 บาท รถปรับอากาศ ชั้นสอง (ปอ.2) ออกทุก ๆ 15 นาที ตั้งแต่เวลา 04.00-21.00 น. อัตราค่าโดยสารคนละ 62 บาท ใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 ชม.

แผนที่ 1.2 ตำแหน่งพื้นที่การศึกษา

ที่มา: <https://sites.google.com/site/ratchrhiarchrsu/site-location>

1.7 อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย

วัสดุ/อุปกรณ์ที่จำเป็น เพื่อการบันทึก และสรุปประเด็น ในการพูดคุย ให้สามารถสื่อ กับชุมชนได้ชัดเจน ได้แก่ กระดาษปรีฟ ปากกาเมจิก กระดาษขาว ฯลฯ รวมทั้งเอกสาร ที่จะเผยแพร่ให้ ชุมชนรวมทั้งเอกสารที่จะเผยแพร่ให้ชุมชนเข้าใจแนวคิดงานพัฒนาเพื่อท้องถิ่นเช่น วารสารงานพัฒนา เพื่อท้องถิ่น บทความเกี่ยวกับงานพัฒนาทั้งนี้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ถูกนำมาใช้ ในทุกขั้นตอน ซึ่ง ได้แก่ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การออกแบบ การนำเสนอโครงการ และ ประเมินผล รวมถึง กระบวนการเผยแพร่สู่สาธารณะ ในรูปแบบ เว็บไซต์ และ บล็อก

1.8 แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ

จะต้องมีการประชุมเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ วางแผนการทำงานและแบ่งบทบาท หน้าที่ในการทำงานให้ชัดเจนก่อนลงไปพัฒนาโครงการว่าจะลงไปเพื่อทำอะไรในแต่ละครั้ง ถ้าเป็นครั้งแรกอาจเป็นอาจเป็นการตรวจสอบชุมชนจากข้อมูลที่ได้ทำการศึกษาเบื้องต้น เนื่องจากการพัฒนา โครงการไม่ได้ดำเนินการเสร็จสิ้นเพียงครั้งเดียวจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จาก การพัฒนาโครงการครั้งก่อนๆจากนั้นแบ่งบทบาทว่าใครเป็นผู้ตั้งคำถาม จัดกระบวนการ หรือผู้จับ ประเด็น สรุปให้เห็นภาพ ผู้บันทึกกำหนดที่วิจัยโดยการแบ่งบทบาทหน้าที่ของผู้วิจัย ดังนี้

1) หัวหน้าโครงการ

กำกับดูแลภาพรวมโครงการ ประสานงานกับแกนนำ ผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นัดหมาย การจัดเวทีเพื่อดำเนินโครงการ

2) หัวหน้าฝ่ายแผน และ การพัฒนา

กำกับดูแลแผนงาน การเงิน งบประมาณโครงการ การดำเนินการ ติดตามและประเมินผล

3) หัวหน้าฝ่ายบุคคล

กำกับดูแลบทบาทหน้าที่ทีมงาน ควบคุมและติดตามการปฏิบัติงานของ ทีมงาน การประเมินผลการปฏิบัติงานของทีมงาน

4) หัวหน้าฝ่ายข้อมูลและระบบสารสนเทศ

กำกับดูแลระบบการจัดเก็บ การเข้าถึงข้อมูล และ การนำมาใช้ ข้อมูลด้านต่างๆ ด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

5) หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์

กำกับดูแลเว็บไซต์โครงการเพื่อให้เป็นที่รู้จักกับประชาชนทั่วไป รวมถึงการประเมินผล การตอบรับ และวิเคราะห์ ผลการดำเนินงานในการเผยแพร่

6) หัวหน้าฝ่ายควบคุมคุณภาพ

กำกับดูแลกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน ด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ในการควบคุมคุณภาพ ประสิทธิภาพการวิจัย และ การประเมินผลการวิจัย

ตารางที่ 1.1 แผนการดำเนินงานวิจัย (แผนปฏิบัติงาน/กิจกรรมในแต่ละช่วงระยะเวลาของโครงการ)

กิจกรรม/เดือน	เดือนที่ 1	เดือนที่ 2	เดือนที่ 3	เดือนที่ 4	เดือนที่ 5	เดือนที่ 6
1 กำหนดพื้นที่เป้าหมาย						
2 สํารวจพื้นที่เป้าหมาย						
3 ศึกษานโยบาย ยุทธศาสตร์ ระดับชาติ/เมืองและชุมชน						
4 วิเคราะห์และกำหนดทิศทาง						
5 กำหนดการใช้ที่ดิน						
6 ออกแบบวางผัง						
7 นำเสนอโครงการต่อชุมชน						
8 ประเมินความพึงพอใจ						
9 ทำรายงานสรุป						

กำหนดพื้นที่เป้าหมายและศึกษาศักยภาพพื้นที่โดยใช้วิธีการสืบค้นข้อมูลผ่านระบบเครือข่ายสังคมออนไลน์ต่างๆ และ กลุ่มคนในชุมชน ผ่านนักศึกษา และ ผู้ปกครองที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมาย สํารวจพื้นที่เป้าหมาย มีการประชุม เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ วางแผนการทำงาน และแบ่งบทบาทหน้าที่ ในการทำงานให้ชัดเจน ในการลงไปชุมชน ในแต่ละครั้ง ทำการศึกษาข้อมูลจาก การสังเกตการณ์ สํารวจ สอบถาม ปรีक्षा ศึกษาสภาพทั่วไป เพื่อประเมินความสอดคล้อง และความ เป็นไปได้ ในการออกแบบวิเคราะห์ปัญหา / พัฒนาโครงการ ร่วมกับชุมชนจัดกระบวนการ จับประเด็น สรุปให้เห็นภาพบทบาท จัดกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อกระตุ้น / สร้างปรากฏการณ์ใหม่ ของชุมชนบน พื้นฐานหลัก ธรรมภิบาล สังเคราะห์ข้อมูล แนวทางการใช้ที่ดิน ตามทิศทางการพัฒนา นำเสนอ แนวคิดในการออกแบบ และ นำเสนอผลงานออกแบบต่อ ผู้นำและสมาชิกชุมชน ประเมินผลความพึงพอใจโครงการ แนวคิดในการออกแบบ และ ประโยชน์ที่อาจจะได้รับจากโครงการ การประเมินความพึงพอใจโครงการ จาก คนในชุมชน ประชาชนทั่วไป และ ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการ

ออกแบบวางผัง ผู้นำชุมชน หลังจากการดำเนินการแต่ละขั้นตอนเสร็จสิ้น ทีมงาน จะต้องมีการพูดคุยถึงผลการดำเนินงาน การสังเกต และการวางแผน การดำเนินงานครั้งต่อไป ตลอดจนสรุปการดำเนินงาน ปัญหา / อุปสรรคที่เกิดขึ้น ระหว่างการดำเนินงาน เพื่อปรับปรุงการทำงาน ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

แผนภูมิ 1.1 ขั้นตอนในการดำเนินการมีส่วนร่วมออกแบบวางผังชุมชน

ขั้นตอนการวิจัย มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การริเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชน

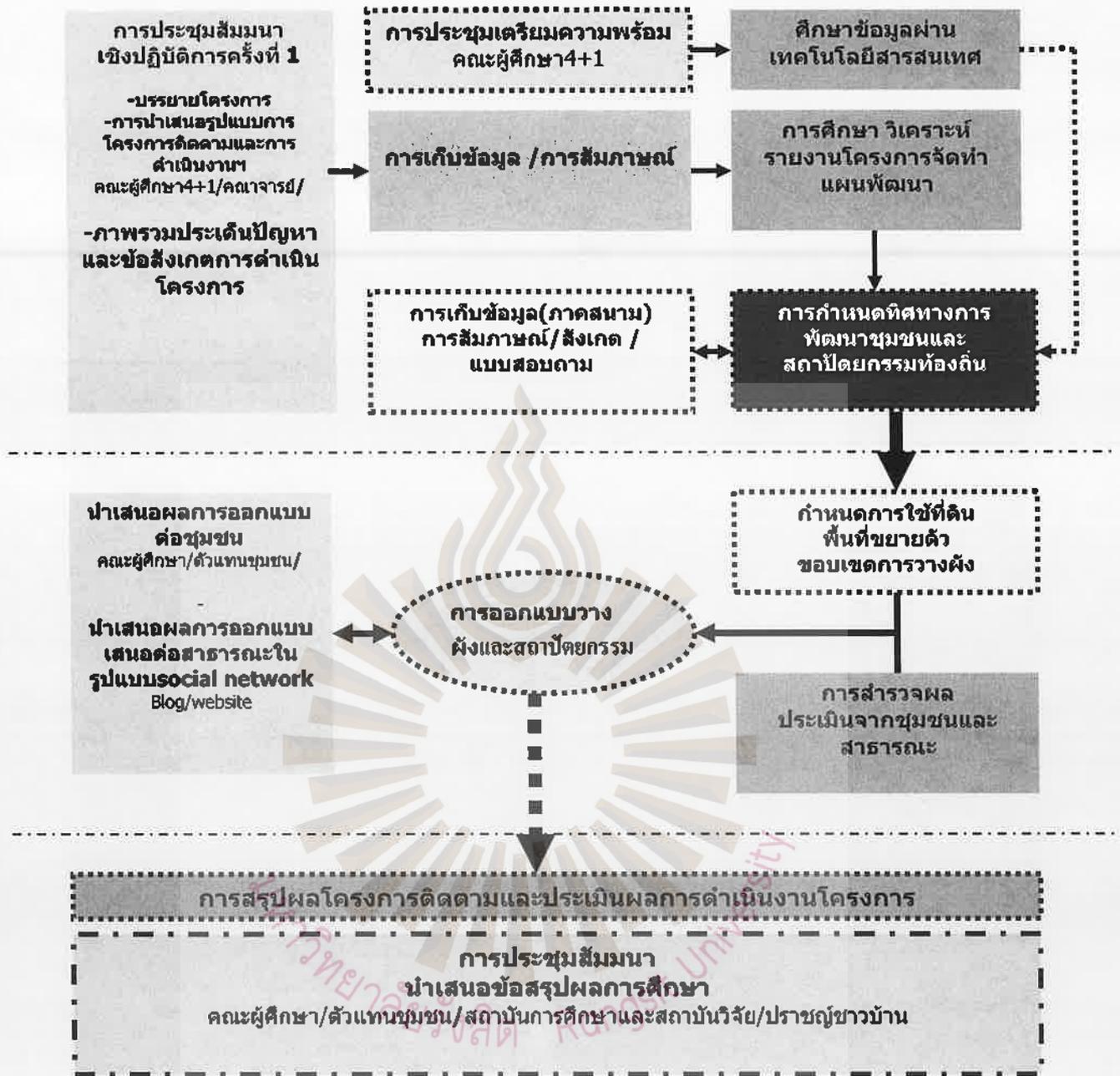
ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนในการพัฒนาซึ่งเป็นขั้นตอนของการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของโครงการ วิธีการตลอดจนแนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบ เป็นส่วนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างมุมมอง แง่คิด โดยอาศัยภูมิปัญญา และ ปรากฏชาวบ้าน ที่ดำเนินสืบทอดมาจากรุ่นต่อรุ่น

ขั้นตอนที่ 4 การนำเสนอผลงาน เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รูปแบบสถาปัตยกรรม และการออกแบบวางผังชุมชน

ขั้นตอนที่ 5 ประเมินผลการพัฒนา เป็นการประเมินว่า การที่ประชาชนเข้าร่วมพัฒนา ได้ดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด การประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมยอด

แผนภูมิที่ 1-2 กรอบการดำเนินการศึกษาโครงการ

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา วิรัช วิรัชนิภาวรรณ อธิบายว่า มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะ และเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว (family) เผ่าพันธุ์ (tribe) ชุมชน (community) สังคม (society) และประเทศ (country) และเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ย่อมเป็นธรรมชาติอีกทีในแต่ละกลุ่มจะต้องมี "ผู้นำกลุ่ม" และ "ผู้ตาม" คือ ประชาชนหรือคนในกลุ่ม รวมทั้งมี "การควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม" หรือ "การจัดระเบียบภายในกลุ่ม" ซึ่งอาจเรียกว่า การบริหารหรือการพัฒนาภายใน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความสุข และในบางกรณีการควบคุมดูแลอาจเกี่ยวข้องกับภายนอกด้วย เช่น กรณีการติดต่อ ประสานงาน การต่อสู้ หรือการทำสงครามกับกลุ่มอื่น สภาพเช่นนี้ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศอาจเรียกว่า "นักบริหาร" หรือ "ผู้บริหาร" ขณะที่การควบคุมดูแลหรือการจัดระเบียบนั้น เรียกว่า การบริหาร ที่กล่าวมานี้ เป็นมุมมองในแง่ของนักบริหาร แต่ถ้าในมุมมองของนักพัฒนา อาจเรียกผู้บริหารและการบริหารนั้นว่า นักพัฒนาและการพัฒนา ตามลำดับ ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการพัฒนาได้ง่าย และทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า "ที่ใดมีกลุ่ม ที่นั่นย่อมมีการพัฒนา" การพัฒนา ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายคน เช่น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง(directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า(planned change)¹

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การกระทำที่เกิดขึ้น คือเปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า²

อมร รักษาสัตย์ และ ชัดติยา กรรณสูต ได้ให้ความหมายของคำว่าพัฒนาว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพ (qualitative changes) ส่วนการแปลงรูป (transformation) เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของตัวกระทำ (environmental changes) ซึ่งนอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณภาพและปริมาณ เช่น การคมนาคมของประเทศไทยเมื่อเริ่มแรกได้มีการใช้รถเทียมม้า แล้วปรับปรุงให้ดีขึ้นโดยใช้เครื่องจักรไอน้ำมาทำรถไฟ และค่อย ๆ ปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น ๆ เรื่อยยิ่งขึ้น ๆ การเปลี่ยนแปลงจากรถม้ามาเป็นรถไฟหรือเป็นรถยนต์ หรือเครื่องบิน จนเป็นจรวดก็ดี นับได้ว่าเป็นการพัฒนา

พัทธา สายหู เห็นว่า การพัฒนา แปลว่าการทำให้เจริญ.....การทำให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงปรารถนา

ทิตยา สุวรรณชฎ ได้อธิบายการพัฒนา ไว้ว่า การพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการและได้กำหนดทิศทางและมุ่งที่จะควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงด้วย.....สภาวะการพัฒนามีลักษณะสมาชิกของสังคมได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนได้เต็มที่โดยไม่มีสภาวะครอบงำ เช่น ความบีบคั้นทางการเมือง ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ หรือความไม่สมบูรณ์ในอนามัย ทุกคนสามารถที่จะนำเอาศักยภาพของตนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ เช่น การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของไทยไม่สามารถจะใช้รถแทรกเตอร์แบบอเมริกาได้ ม.ร.ว. เทพฤทธิ์ เทวกุล ได้ประดิษฐ์ "ควายเหล็ก" ขึ้นมาใช้ไถนาในสภาพแวดล้อมของสังคมไทย

วิทยากร เชียงกุล กล่าวไว้ว่า การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจ และความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษาสังแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้งเราเรียกกันว่าเป็นการพัฒนา "คุณภาพ" เพื่อให้ให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

2.1 การพัฒนาชุมชน

แนวคิดเรื่อง "วัฒนธรรมชุมชน" และ "ภูมิปัญญาชาวบ้าน" โดยกระแสภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้ชี้ให้เห็นศักยภาพของสถาบันชุมชนต่าง ๆ อาทิ พระ ผู้นำอาวุโส เครือข่ายต่าง ๆ ที่ยังคงมีบทบาทอยู่ในชุมชน บุคลากรและสถาบันเหล่านี้มีบทบาทในการทำให้สังคมชนบทยังไม่แตกสลายทางด้านจิตใจและทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ระบบวัฒนธรรมชุมชนที่มีวัด พระ ความเชื่อทางศาสนา นับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาคนทางด้านจิตวิญญาณและการแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ของการเป็นคนในชุมชน โดยมีความมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมการบริหารจัดการชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืนและมีเป้าหมายสู่ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนพึ่งตนเองได้ ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตดี มีความสุขเรียกร้องให้สังคมไทยหันกลับมาหา เศรษฐกิจพอเพียง เน้นการผลิตให้พอเพียงกับตัวเอง ส่วนที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการจึงขาย (กระทรวงมหาดไทย 2541) กระทรวงมหาดไทยในฐานะผู้รับสนองพระบรมราชโองการได้เสนอ ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง มีกลยุทธ์ 5 ประการคือ ยึดครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก ยึดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ ยึดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย ยึดการส่งเสริมการตลาด

ชุมชนและยึดการจัดเวทีชาวบ้านเป็นหลักแบบ คิดเอง ทำเอง (อภิชาติ 2541, โกมาตร และคณะ 2547 ก: 9-10) ดังนั้น การพัฒนาชนบทจึงหมายถึง ความตั้งใจที่จะกระทำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท ให้มีการกินดีอยู่ดีขึ้น ส่งเสริมให้ชาวชนบทมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ในการปรับปรุง คัดแปลง หรือควบคุมทรัพยากรและสภาพแวดล้อม ในการมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองกับ ชุมชนภายนอก เพราะตราบเท่าที่ชาวชนบทไม่สามารถต่อรองกับชุมชนภายนอกได้อย่างเท่าเทียมกัน ชนบทจะเป็นฝ่ายถูกกระทำตลอดเวลา (อภิชาติ 2541: 139-140) ความหมายการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย 2 คำ คือ การพัฒนา และชุมชน

การพัฒนา หมายถึง ทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนสภาพ ปรับปรุงให้ต่างจากเดิม

ชุมชน หมายถึง การรวมตัวของบุคคล กลุ่ม/องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน และประชาชนที่อาศัยอยู่ในขอบเขตพื้นที่หนึ่ง ๆ ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ระดับพื้นฐานที่สุดคือหมู่บ้าน หรือชุมชนในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีมารวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาเดียวกัน เช่น ชุมชนลุ่มน้ำ ชุมชนวัฒนธรรม เป็นต้น มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “การพัฒนาชุมชน” ไว้อย่างหลากหลาย พอสรุปได้บางส่วนคือ

T.R Batten : ขบวนการที่คนในชุมชนเล็ก ๆ ได้ร่วมกันปรึกษาหารือถึงความต้องการร่วมกัน วางแผนและลงมือปฏิบัติร่วมกันจนเป็นที่พอใจและสนองความต้องการของคนในชุมชน

Dunham : การร่วมดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้ชุมชนมีความเป็น ปึกแผ่นและดำเนินการไปในแนวทางที่ตนต้องการ การทำงานในขั้นแรกต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ โดยช่วยตัวเองและร่วมมือกันดำเนินงาน แต่มักจะได้รับความช่วยเหลือ ด้านวิชาการจากหน่วยราชการ หรือองค์กรเอกชนอื่น ๆ

องค์การสหประชาชาติ : เป็นขบวนการรวมกำลังของประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนนั้นให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้น และผสมผสานชุมชนนั้นเข้าเป็นชีวิตของชาติ และเพื่อให้ประชาชนสามารถอุทิศตนเอง เพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติ ได้อย่างเต็มที่อย่างไรก็ตามอาจกล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนก็คือการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งหมายถึงชีวิตของบุคคลที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเหมาะสม ไม่เป็นภาระ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้แก่สังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสามารถ ดำเนินชีวิตที่ขบธรรม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหา ตลอดจน การแสวงหาสิ่งที่ตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้อง ภายใต้เครื่องมือ และทรัพยากรที่มีอยู่ โดยมีจุดเน้น ของคุณภาพชีวิตเป็น 3 ประเด็น

1. ทางด้านร่างกาย : บุคคลต้องมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นผลจากการได้รับการตอบสนองทางด้านปัจจัยความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่เหมาะสม
2. ทางด้านจิตใจ : คือจะต้องมีสภาพจิตใจที่สมบูรณ์ร่าเริงแจ่มใส ไม่วิตกกังวล รู้สึกพอใจในชีวิตของตน ครอบครัว และสังคมในสภาพแวดล้อมที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
3. ด้านสังคม : บุคคลที่สามารถดำรงชีวิตภายใต้บรรทัดฐาน และค่านิยมทางสังคมในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างปกติสุขการพัฒนาชุมชน (Community Development) ตามหลักการพื้นฐานเป็นกระบวนการให้การศึกษา (educational process) แก่ประชาชนเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ (self – reliance) หรือช่วยตนเองได้ (self – help) ในการคิด ตัดสินใจ และดำเนินการแก้ปัญหา ตลอดจนตอบสนองความต้องการของตนเอง และส่วนรวมปรัชญาพื้นฐานเบื้องต้นของนักพัฒนาชุมชน คือ ความเชื่อมั่นและศรัทธาในมนุษยชาติว่ามนุษย์ทุกชีวิต มีคุณค่า มีความหมาย มีศักดิ์ศรี มีศักยภาพ และสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาส

2.1.1 การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน (people's participation) การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นคำที่เริ่มใช้กันเมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา เพื่อแสดงว่าโครงการพัฒนาต่างๆ ที่นำไปให้ชาวบ้านในชุมชนต่างๆนั้น ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมบ้าง ก็บอกว่ามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยชุมชนมีส่วนสมทบงบประมาณ 5-10% ถ้าไม่มีเงินก็คิดจากมูลค่าแรงงาน วัสดุสิ่งของหรือวัสดุแรงงาน หรืออะไรก็ได้ที่มาจากชุมชนงบประมาณเกือบทั้งหมด รวมทั้งการคิดและวางแผนมาจากข้างบน (top down) คือมาจากหน่วยงานภายนอกทั้งหน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชนบ้างก็บอกว่ามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน คือ การเก็บข้อมูลวางแผนการปฏิบัติ และประเมินผล และอ้างว่านี่คือกระบวนการที่มาจากข้างล่าง (bottom up) รวมทั้งอ้างว่าได้มีการทำประชาพิจารณ์(public hearing) แล้วซึ่งหมายถึงว่าได้รับการ รับรอง จากชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการทรัพยากร การบริหารจัดการชุมชน คน ทุนของชุมชน จึงต้องมีการแยกแยะเนื้อหา และรูปแบบของ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ให้เหมาะสมกับในแต่ละเรื่องพร้อมกับวิธีการ และกระบวนการที่เหมาะสมการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงไม่ใช่แต่เพียงรูปแบบ เช่นการเลือกตั้ง ในทุกระดับ แล้วก็ปล่อยให้ผู้ได้รับเลือกตั้งไปดำเนินการทุกอย่างทุกเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายความว่า หลังการดำเนินงานของผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเข้าไปทำหน้าที่แทนประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงไม่ใช่เพียงไปหา 5-10% มาสมทบโครงการที่องค์กรจากภายนอกนำเข้าไปให้ ไม่ใช่การเข้าไปเก็บข้อมูลให้ข้าราชการที่บอกว่าจะเอาไปทำโครงการพัฒนาท้องถิ่น ไม่ใช่แค่การไปร่วมประชุมรับฟังการเสนอโครงการแล้วยกมือรับรองแล้วอ้างว่าเป็นประชาพิจารณ์การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การแสดงออกถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชนในการจัดการทุนชุมชน จัดการชีวิตของตนเอง

การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวความคิดในการพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีโอกาสได้แสดงทัศนะและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณา กำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ ประกอบด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน (ประชาพิจารณ์) การวางแผนร่วมกัน และการพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยมีหลักการดังนี้คือ

1) **หลักจิตสำนึกและความรับผิดชอบ** คือ หลักการที่สำคัญที่องค์การทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบ ซึ่งจะสะท้อนถึงความรับผิดชอบต่อสาธารณะ และต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เป็นการแสดงถึงความรับผิดชอบต่อปฏิบัติโดยยึดหลักนิติธรรมและความโปร่งใส

2) **หลักความคุ้มค่า** คือ การคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม ในการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน รวมทั้งมีการป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและมีความสามารถในการแข่งขันกับภายนอก

3) **เป้าหมายและวิธีการของการวางแผนแบบมีส่วนร่วม** การมีส่วนร่วมอาจเป็นทั้งเป้าหมายและวิธีการ ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมแบบวิธีการ ต้องอาศัยการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งทำให้คนส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกความเป็นเจ้าของ เกิดความรับผิดชอบร่วมกันและการเกิดผลประโยชน์ของกลุ่มเนื่องจากความเข้มแข็งของกลุ่มเป็นเป้าหมายที่ได้รับ (นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร, 2546:34)

ทศพล กฤตยพิสิฐ (2537) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนในการพัฒนาออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นริเริ่มการพัฒนา ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการวางแผนในการพัฒนา ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

ขั้นตอนที่ 3 ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหาร ประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นตอนที่ 4 ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นตอนที่ 5 ประชาชนเข้าร่วมประเมินการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินผลย่อย (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลก้าวหน้าเป็นระยะๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปสุดท้าย

ระดับของการมีส่วนร่วม

การวัดระดับของการมีส่วนร่วมในมิติเชิงคุณภาพ แนวคิดของอาร์น สไตน์ ให้ความสำคัญต่ออำนาจในการตัดสินใจ และเห็นว่าการมีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นรูปของบันไดการมีส่วนร่วม 8 ขั้นตอน แบ่งชั้นการมีส่วนร่วมจาก

ขั้นต่ำ ระดับ 1-2 คือ การมีส่วนร่วมเทียม ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ แต่มีเพียงคนกลุ่มน้อยเข้ามามีบทบาทหลักในการตัดสินใจ

ขั้นกลาง ระดับ 3-5 คือ การมีส่วนร่วมบางส่วน ความคิดเห็นของประชาชนยังไม่มีหลักประกันว่าจะได้รับการตอบสนองจากผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ

ขั้นสูง ระดับ 6-8 คือ การเพิ่มระดับการตัดสินใจในการเจรจา การใช้อำนาจผ่านตัวแทนควบคุมโดยประชาชนผ่านตัวแทน หรือเป็นผู้ใช้อำนาจตัดสินใจโดยตรง

ปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

การที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วม นอกจากการปลูกฝังจิตสำนึกแล้วจะต้องมีการส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางซึ่งพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1. ปัจจัยเกี่ยวกับกลไกของภาครัฐ ทั้งในระดับนโยบายมาตรการ และการปฏิบัติที่เอื้ออำนวย รวมทั้งการสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชน จำเป็นที่จะต้องทำให้การพัฒนาเป็นระบบเปิดมีความเป็นประชาธิปไตย มีความโปร่งใส รับฟังความคิดเห็นของประชาชน และมีการตรวจสอบได้

2. ปัจจัยด้านประชาชน ที่มีสำนึกต่อปัญหาและประโยชน์ร่วมมีสำนึกต่อความสามารถและภูมิปัญญาในการจัดการปัญหาซึ่งเกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ ซึ่งรวมถึงการสร้างพลังเชื่อมโยงในรูปกลุ่มองค์กร เครือข่ายและประชาสังคม

3. ปัจจัยด้านนักพัฒนาและองค์กรพัฒนา ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมกระตุ้นสร้างจิตสำนึก เอื้ออำนวยกระบวนการพัฒนาสนับสนุนข้อมูลข่าวสารและทรัพยากรและร่วมเรียนรู้กับสมาชิกชุมชน

ปัญหาอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

1. อุปสรรคด้านการเมือง เกิดจากการไม่ได้กระจายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่ประชาชน โครงสร้างอำนาจทางการเมือง การปกครอง การบริหาร เศรษฐกิจ ถูกควบคุมโดยคนกลุ่มน้อย ทหาร นายทุน และข้าราชการ ขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการแจกแจงทรัพยากร
2. อุปสรรคด้านเศรษฐกิจ เกิดจากการขาดความสามารถในการพึ่งตนเอง อำนาจการต่อรองมีน้อย กระบวนการผลิต ปัจจัยการผลิตอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ความแตกต่างในสังคมด้านรายได้ อำนาจ และฐานะทางเศรษฐกิจ
3. อุปสรรคด้านวัฒนธรรม ขนบประเพณีในแต่ละพื้นที่ที่ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้เนื่องจากขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน/เผ่า

2.1.2 การพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง (Self - Reliance Community Development)

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนของการกระจายอำนาจ พ.ศ.2542 มีผลทำให้หน่วยงานของรัฐพยายามปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ประชาชนในชุมชนก็มีความตื่นตัวในการที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนมากขึ้น การกระจายอำนาจลงสู่ชุมชนทำให้การพัฒนาชุมชนขึ้นอยู่กับประชาชนในท้องถิ่นทั้งสิ้นและผู้ที่ทำหน้าที่สนับสนุน ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและโครงการ วิชาการก็คือเจ้าหน้าที่ภาครัฐในชุมชนบงกชตนเอง ดังทงศักดิ์ ได้กล่าวถึงบทบาทของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ว่าต้องกระตุ้นให้ประชาชนได้รู้ ได้เข้าใจ ถึงแนวคิด หลักการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และให้ประชาชนตระหนักว่าเป็นปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน มิใช่ของคนใดคนหนึ่ง (ทงศักดิ์ คุ่มไชนะ และคนอื่น ๆ .2534: 18) การกระทำเช่นนี้จะทำให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอภิปราย ถกเถียง พิจารณาปัญหาต่างๆ ในชุมชนของตนเองด้วย จะรู้สึกร่วมรับผิดชอบในการดำเนินโครงการ เหมือนเป็นปัญหาของตนโดยแท้จริงการพัฒนาชุมชนไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้วยการจัดกิจกรรมในด้านใดโดยอ้อมตั้งอยู่บนพื้นฐานการสนับสนุน ให้ประชาชนพึ่งตนเองได้เป็นประการสำคัญ หากสิ่งใดเกินกว่าความสามารถของประชาชนเช่นทางด้านวิชาการ และวัสดุที่จำเป็น รัฐบาลยอมเข้าให้การช่วยเหลือเพื่อโครงการ กิจกรรมของราษฎรบรรลุผลด้วยดี ทั้งนี้โดยวิธีการ “ทำงานกับประชาชน (work with people) หมายถึงร่วมคิด ร่วมปรึกษา และร่วมกันทำงาน ไม่ใช่ทำให้ประชาชน (Work for people) แต่ฝ่ายเดียว” (จิตจำนงค์ กิติกริตติ, 2525 : 54) แนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองเป็นแนวคิดที่เหมาะสมที่ที่เหมาะสมที่จะใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมของกลุ่มประเทศทางตะวันตกได้ดี เพราะอาศัยพื้นฐานวัฒนธรรมทางตะวันตกเป็นแนวคิดหลัก และทฤษฎีการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองเป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นจากการได้ประจักษ์ถึงความบกพร่องของการพัฒนาตามกระแสหลัก เช่นทฤษฎีทางพุทธศาสตร์ ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง (ทฤษฎี

ใหม่) ซึ่งอาคม กล่าววาทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งตนเองเป็นทางเลือกเพื่อการพัฒนาประเทศอีกแนวทางหนึ่ง ซึ่งถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของกลุ่มประเทศโลกที่สาม จากนักเศรษฐศาสตร์และนักสังคมศาสตร์หลายๆประเทศ โดยอาศัยรากฐานการสร้างองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่ผ่านมามาว่า ภายใต้กระบวนการพัฒนาของประเทศต่างๆ ทั้งในเอเชียบางประเทศและประเทศแถบละตินอเมริกา ได้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาแท้จริงหรือไม่แต่ผลปรากฏจากการที่ได้กล่าวถึงไว้แล้วในทฤษฎีความด้อยพัฒนาและการพึ่งพิงนั้นก็พบว่าประเทศในโลกที่ตามต้องตกอยู่ในสภาพเสียเปรียบทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมตลอดมา การกระจายความเจริญกระจุกอยู่ในเมืองใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางการปกครอง ความมั่งคั่งก็ตกอยู่กับผู้นำประเทศเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ความยากจนของประชาชนในชนบทก็ยังคงปรากฏอยู่ทั่วไป ถึงแม้ผู้นำประเทศจะพยายามแสดงให้เห็นถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วด้วยการพิจารณาจากรายได้ประชาชาติ ซึ่งเป็นการมองเพียงภาพรวมระดับประเทศที่มีได้คำนึงถึงความเป็นจริงระดับบุคคลว่า รายได้ประชาชาติที่เพิ่มขึ้นนั้นได้กระจายไปทุกระดับหรือไม่ (อาคม ใจแก้ว, 2534 : 75) แนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองเป็นสิ่งที่นักพัฒนาและเจ้าหน้าที่ภาครัฐในพื้นที่ชุมชนชนบทควรศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

2.1.3 การพัฒนายั่งยืน (sustainable development) หมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของปัจจุบันโดยไม่ทำให้ผู้คนในอนาคตเกิดปัญหาในการตอบสนองความต้องการของตนเอง” (นิยามของคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา World Commission on Environment and Development ในรายงาน Our Common Future 1987 หรือ Brundtland Report) การพัฒนายั่งยืนรวมความถึง 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมซึ่งเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน โครงการพัฒนาใดๆต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทั้งสามด้านนี้ การพัฒนายั่งยืนเป็นมากกว่าเพียงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการเปลี่ยนโครงสร้างระบบเศรษฐกิจและสังคมเพื่อลดการบริโภคทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมลงไปในระดับที่ยังรักษาความสมดุลที่ดี ทำให้คนอยู่ร่วมกับธรรมชาติโดยไม่ทำลายล้างอย่างที่ผ่านมาและทำกันอยู่หลายแห่ง ให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนอยู่ดีกินดีและอยู่เย็นเป็นสุข “การพัฒนายั่งยืน” เป็นคำที่ถูกใช้คู่ไปกับคำว่า “ ธรรมมาภิบาล” (good govmance) ถือเป็นสองคำที่สัมพันธ์เกื้อหนุนกันอย่าแยกจากกันได้ โดยโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) เห็นว่าการพัฒนาจะยั่งยืนได้ถ้าหากมีธรรมภิบาลก่อให้เกิดการพัฒนายั่งยืนการพัฒนามนุษย์ (human development) หมายถึงการเปิดทางเลือกมากมายผู้คนในสังคม หมายถึงการให้ถือเอาผู้ชายผู้หญิง โดยเฉพาะคนจนและคนที่อยู่ในภาวะยากลำบากเสี่ยงอันตรายเป็นศูนย์กลางของกระบวนการพัฒนารายงานของ (UNDP) 1996 ได้แสดงให้เห็นว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจไม่ได้เป็นหลักประกันการพัฒนายั่งยืนและไม่ได้ขจัดปัญหาความยากจนให้หมดไปเช่น บางประเทศมีรายได้ให้ประชาชาติต่อหัวสูงกลับอยู่ในระดับต่ำของการพัฒนามนุษย์ มีปัญหาความเหลื่อมล้ำแตกต่างระหว่างประเทศ

ร่ำรวยและประเทศยากจนระหว่างคนรวย กับคนจนในประเทศเดียวกัน ช่องว่างที่ห่างออกไปเรื่อยๆ การพัฒนามนุษย์มีอยู่ 5 ลักษณะคือ

1. การสร้างความเข้มแข็ง (empowerment) คือการเพิ่มขีดความสามารถในการเลือกทาง และทางเลือกให้ผู้คนได้เป็นอิสระจากความหวาดกลัว จากสิ่งที่พวกเขาขาดแคลน และให้มีส่วนร่วม ในการตัดสินใจในเรื่องที่มีผลกระทบต่อชีวิต

2. ความร่วมมือ (co-operation) ผู้คนสัมพันธ์กันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3. ความเท่าเทียม (equity) คนมีโอกาเข้าถึงทรัพยากรการศึกษาการดูแลสุขภาพ การจัดการชีวิต ทรัพยากร ชุมชนของตนเอง

4. ความยั่งยืน (sustainability) การพัฒนาวันนี้ไม่ทำลายทรัพยากรและโอกาสของคนรุ่น ต่อไปแต่สร้างหลักประกันให้คนในอนาคตเป็นอิสระจากความยากจนและได้ใช้ความสามารถขั้น พื้นฐานของตัวเอง

5. ความมั่นคงปลอดภัยอันตราย (security) ในชีวิตทรัพย์สินการคุกคามจากโรค และภัย อันตราย

การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สนองตอบความต้องการของชนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ กระทบกระเทือนชนรุ่นต่อไปในการที่จะสนองตอบความต้องการของตนเอง ซึ่งหมายถึงขีดจำกัดของ สิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงความยุติธรรมในสังคมระหว่างชนรุ่นเดียวกันกับชนรุ่นต่อไป เมื่อนำ แนวความคิดนี้มาพิจารณาเรื่องชุมชนเมือง จึงมีการกำหนดแนวทางของการตั้งถิ่นฐานมนุษย์อย่าง ยั่งยืน (Sustainable Human Settlements) เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของ เมืองและสิ่งแวดล้อม (Agenda 21 for Sustainable Development) โดยเสนอแนะให้รัฐดำเนินการ ดังต่อไปนี้

- 1) จัดเตรียมที่อยู่อาศัยและบริการพื้นฐานต่างๆ
- 2) ใช้วัสดุท้องถิ่นประหยัดพลังงานและใช้พลังงานคืนรูป (Renewable Energy)
- 3) จัดผังเมืองเพื่อลดการเดินทางระยะไกล สนับสนุนระบบขนส่งสาธารณะ
- 4) ลดความยากจนโดยสนับสนุนภาคเศรษฐกิจขนาดเล็ก
- 5) ลดการอพยพย้ายถิ่นไปสู่เมืองใหญ่
- 6) การตั้งถิ่นฐานจะต้องลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ

การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่

- 1) กระบวนทัศน์ของแนวคิดในการพัฒนาแนวใหม่
- 2) การประดิษฐ์เทคโนโลยีสมัยใหม่
- 3) ระบบเศรษฐกิจของเมืองและของประเทศ

- 4) ระบบการเมือง การปกครอง และการบริหาร
- 5) การวางผังเมือง และการออกแบบทางสถาปัตยกรรม
- 6) บทบาทของพลเมือง
- 7) วิสัยทัศน์ของผู้นำ

การพัฒนาที่อยู่อาศัยแบบยั่งยืน (Sustainable Housing) มีหลักการโดยสังเขป ดังนี้

1. มิติทางการก่อสร้าง (Construction Perspective)

- ทนทาน (Lifespan)
- ปรับเปลี่ยนได้ (Adaptability)

2. มิติทางสังคมและเศรษฐกิจ (Social and Economic Perspective)

- ค่าใช้จ่ายเหมาะสม (Affordability) ทั้งสำหรับที่พักอาศัยโดยตรง (Direct Costs) และสำหรับค่าใช้จ่ายทางอ้อม (Indirect Costs) อาทิ ค่าเดินทาง โดยไม่ส่งผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายที่จำเป็นสำหรับปัจจัยพื้นฐานอื่นๆ

- มีสภาพแวดล้อมที่ดีทั้งสุขภาพกายและจิตใจ
- มีสภาพแวดล้อมที่ดีในเชิงจิตศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เปลี่ยนจากที่อยู่อาศัย

(a place to live) ให้เป็นบ้าน (home) และสร้างโครงข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง

3. มิติทางสิ่งแวดล้อม (Eco-efficiency Perspective)

- ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า (Rational and Efficient use) ประกอบด้วย พลังงาน (Energy) วัสดุ (Construction) และพื้นที่ Space

- ลดละความสูญสลายและการบริโภค
- การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
- การรักษาและส่งเสริมต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น
- การออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี
- สภาพที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้อยู่อาศัย
- โอกาสและความเสมอภาคทางสังคม
- การมีส่วนร่วมในการดูแล บริหาร จัดการชุมชนอย่างกว้างขวาง
- พึ่งพาตนเองได้ในเชิงเศรษฐศาสตร์
- บูรณาการรักษาสภาพแวดล้อมเข้ากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสม

2.1.4 การพัฒนาบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง คือ การวางรากฐานอันมั่นคงและยั่งยืนของชีวิตเมื่อวันเฉลิมพระชนมพรรษา ปี 2541 ได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอธิบายเพิ่มเติมถึงคำว่า "พอเพียง" หมายถึง

“พอมีพอกิน” “...พอมีพอกินก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเองถ้าแต่ละคนมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี...” “...ฉะนั้นความพอเพียงนี้ก็แปลว่า ความพอประมาณและความมีเหตุผล...” เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถคุ้มครองตัวเอง(Relative Lilt - Sufficiency) อยู่ได้โดยมีต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ไม่มุ่งหวังแต่จะทุ่มสร้างความสำเร็จยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับเกษตรกรนั้นมีการปฏิบัติตามขั้นตอน “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 ผลิตเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ในระดับชีวิตที่ประหยัด ทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น

ขั้นที่ 2 รวมกลุ่ม เพื่อการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สร้างสวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา

ขั้นที่ 3 ร่วมมือกับองค์กรภายนอกในการทำธุรกิจและพัฒนาคุณภาพชีวิต

ทั้งนี้ทุกฝ่ายต้องได้รับประโยชน์การพัฒนาชนบทในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นการใช้ “คน” เป็นเป้าหมายและเน้น “การพัฒนาแบบองค์รวม” หรือ “การพัฒนาแบบบูรณาการ” ทั้งด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม การเมือง ฯลฯ โดยใช้ “พลังทางสังคม” ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาในรูปของกลุ่ม เครือข่ายหรือประชาสังคม กล่าวคือเป็นการผนึกกำลังทุกฝ่ายในลักษณะ “พหุภาคี” ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

2.1.5 การพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานภูมิปัญญา

ในช่วง 20 กว่าปีมานี้ การวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประเทศ อันเป็นผลจากการปะทะกันระหว่างแนวคิดสองกระแส ได้แก่ กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ด้านของความเติบโตทางวัตถุที่ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำนวนมาก และที่สำคัญคือ ผู้คนได้สูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง ไร้ศักดิ์ศรี และรู้สึกโดดเดี่ยวเพราะถูกตัดขาดจากกันทางสังคม ทำให้เกิดแนวคิดอีกกระแสหนึ่งขึ้นเรียกว่า กระแสชุมชนท้องถิ่น (Localization) ที่ให้ความสำคัญแก่คนและชุมชนในการกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสังคมวัฒนธรรมของตน เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความหมาย มีค่าและมีศักดิ์ศรี เป็นแนวคิดที่มองทุกสิ่งทุกอย่างเชื่อมโยงถึงกันแบบองค์รวมได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในสังคมไทย การนำเสนอประสบการณ์ของชาวบ้านและชุมชนในทุกส่วนที่ประสบความสำเร็จจากการพัฒนาบนพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมได้เรียกร้องให้ผู้คนหันกลับมาทบทวนแนวคิดและแนวทางการพัฒนาชุมชน จนกระทั่งแนวคิดใหม่

ที่ให้ความสำคัญต่อชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเคยเป็นกระแสรองมาก่อนหน้านี้ได้กลายเป็นกระแสหลักของการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน

การนำแนวคิดใหม่มาใช้ในการพัฒนาชุมชน จะเกิดขึ้นไม่ได้ภายใต้การกฎเกณฑ์และกติกาการพัฒนาประเทศแบบเก่า ด้วยเหตุนี้ การแก้ไขระเบียบกฎหมายของประเทศเพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางใหม่นี้จึงเป็นสิ่งจำเป็น เห็นได้จากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเมื่อปี พ.ศ.2540 หากวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นข้างต้น จะพบว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ได้สะท้อนลักษณะที่เป็นสากลและลักษณะเฉพาะของการพัฒนาชนบทไทยไปพร้อมกัน ลักษณะที่เป็นสากลก็คือ การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้ส่งผลกระทบต่อแนวคิดและทิศทางการพัฒนาของไทยตลอดช่วง 2 ทศวรรษแรกของการพัฒนา หลังจากนั้นการทำงานได้หันเข้าสู่ลักษณะเฉพาะที่ให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมชุมชน การค้นหาประสบการณ์ระดับชุมชน ทำให้เกิดทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ที่เกิดจากสภาพที่เป็นจริงของอดีตและปัจจุบันของสังคมไทย และการแสวงหาความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งหมดนี้เป็นการพัฒนาอย่างรอบด้าน มีรากฐานอยู่ที่ระบบคุณค่าดั้งเดิม และแสวงหารูปแบบใหม่เพื่อสืบทอดจิตวิญญาณแห่งอดีตและการพึ่งตนเอง การประยุกต์ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคมไทย

1) **นามธรรมและรูปธรรม** ภูมิปัญญาชาวบ้านมีทั้งลักษณะที่เป็นนามธรรม และรูปธรรม โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นรูปธรรมสามารถแยกออกได้อีกหลายประเภท ทั้งทางด้านเกษตรกร ทัศนกรรม สุขภาพ ภูมิปัญญาชาวบ้านมีรูปแบบที่หลากหลาย แต่ในความหลากหลายนั้นมีจุดร่วมกันอยู่อย่างหนึ่งคือ คุณค่าที่อยู่เบื้องหลังภูมิปัญญานั้นๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นนามธรรม โดยเฉพาะโลกทัศน์และชีวะทัศน์ของผู้คนและชุมชน เช่น คุณภาพของธรรมชาติและการอยู่ร่วมกันในชุมชน การพึ่งตนเอง และการพึ่งพาอาศัยกัน เป็นต้น

โดยทั่วไป รูปแบบ ซึ่งเป็นเทคนิคหรือวิธีการจัดการจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่วนที่เปลี่ยนแปลงช้าหรือแทบจะไม่เปลี่ยนแปลงคือ คุณค่าของภูมิปัญญานั้น ด้วยเหตุนี้ การประยุกต์ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาชุมชนจึงมุ่งไปสู่รูปแบบหรือวิธีการจัดการที่สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปขณะเดียวกัน ก็พยายามที่จะรักษาหรือคงคุณค่าเดิมไว้ให้มากที่สุด

2) **คุณค่าและมูลค่า** การประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านสามารถนำเอาแนวคิดเรื่องคุณค่าและมูลค่าเข้ามาเป็นแนวทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมของเราในระยะที่เพิ่งผ่านมานี้จะมีความขัดแย้งกันค่อนข้างรุนแรง ระหว่างแนวคิดสองแนวนี้ ภายหลังจากได้นำแนวคิดการพัฒนาตามแบบอย่างชาติทางตะวันตกมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ ส่งผลให้ประเทศไทยมีความก้าวหน้าทางวัตถุมากขึ้น พร้อมกับนิยมมูลค่าหรือให้ความสำคัญต่อสิ่งต่างในเชิงปริมาณก็เพิ่มมากขึ้นไปด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้คนในสังคมอีกจำนวนหนึ่งที่ยึดถือหรือนิยมคุณค่า ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญต่อ

จิตวิญญาณ และรากเหง้าของตนเอง การนำคุณค่าและมูลค่ามาเป็นแนวทางประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคม จะเป็นการแก้จุดอ่อนอย่างหนึ่งในสังคมไทย ให้หันกลับมาสร้างความสมดุลให้กับแนวคิดทั้งสอง เพื่อสร้างดุลยภาพแก่ชีวิต ชุมชน และธรรมชาติให้ยั่งยืนสืบไป การประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านตามแนวคิดเรื่องคุณค่าและมูลค่านี้ น่าจะมีความเหมาะสมอย่างยิ่งกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น หัตถกรรม สมุนไพร การนวด และศิลปะต่างๆ รวมไปถึงสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนมีคุณค่าและพร้อมที่แปรเป็นมูลค่าถ้ามีการจัดการที่เหมาะสม

การนำแนวคิดเรื่องคุณค่าและมูลค่ามาเป็นแนวทางประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านในการพัฒนาชุมชนและสังคม น่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นสังคมยุคหลังสมัยใหม่ ผู้คนร่อนหาจิตวิญญาณและวัฒนธรรมชุมชน

2.2 การพัฒนาของภาครัฐร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาสังคม

ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและองค์กรภาคเอกชนเห็นได้ชัดเจนใน พ.ศ. 2527 เมื่อคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ตระหนักถึงศักยภาพและพลังความสามารถขององค์กรภาคเอกชนที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาชนบทของภาครัฐบาล ได้บรรจุนโยบายที่จะส่งเสริมบทบาทขององค์กรภาคเอกชนไว้เป็นแนวทางในการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 และจัดตั้งหน่วยงานประสานงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนขึ้นในศูนย์ประสานงานพัฒนาชนบทแห่งชาติ สำหรับปัจจุบัน รัฐยังเพิ่มการสนับสนุนการมีส่วนร่วมขององค์กรเอกชนมากขึ้น เห็นได้จากการเชิญภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกาดำเนินงานตามนโยบายสำคัญๆ ของรัฐบาลหลายด้าน และได้อุดหนุนงบประมาณให้กับองค์กรพัฒนาเอกชนหลายองค์กรในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาเพื่อความคล่องตัวในการขับเคลื่อนนโยบายของรัฐบาล "ประชาสังคม" มาจากภาษาอังกฤษว่า Civil Society และมีผู้ใช้คำภาษาไทยเทียบเคียงกันหลายคำ อาทิ "สังคมประชาธรรม" (ไพฑูริย์ วัฒนศิริธรรม) "สังคมราษฎร์" (เสนห์ จามริก) "วิถีประชา"(ชัยอนันต์ สมุทวณิช ใช้คำนี้โดยมีนัยยะของคำว่า Civic movement) "อารยสังคม" (อเนก เหล่าธรรมทัศน์) และ"สังคมเข้มแข็ง" (ธีรยุทธ บุญมี) เป็นต้น ทั้งนี้ นักคิดสำคัญ ๆ ของสังคมไทยได้อธิบายขยายความคำว่า "ประชาสังคม" หรือ Civil Society นี้ในบริบทเงื่อนไขและการให้นำหนักที่แตกต่างกัน ดังนี้ ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช มองว่า "ประชาสังคม" หมายถึง ทุก ๆ ส่วนของสังคมโดยรวมถึงภาครัฐ ภาคประชาชนด้วย ถือว่าทั้งหมด เป็น Civil Society ซึ่งแตกต่างจากความหมายแบบตะวันตกที่แยกออกมาจากภาครัฐ หรือนอกภาครัฐ แต่หมายถึงทุกฝ่ายเข้ามาเป็น partnership กัน (ชัยอนันต์ สมุทวณิช 2539) โดยนัยยะนี้ ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ให้ความสำคัญกับ Civic movement หรือ "วิถีประชา" ที่เป็นการดำเนิน

กิจกรรมของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ โดยเอาตัวกิจกรรมเป็นศูนย์กลางปราศจากการจัดตั้ง ดังข้อเสนอที่สำคัญในเชิงยุทธศาสตร์การพัฒนา ในช่วงของการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 คือ Area-Function-Participation - AFP กล่าวคือจะต้องเน้นที่กระบวนการมีส่วนร่วม ในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาของทุกฝ่ายร่วมกันในระดับพื้นที่ (ย่อย ๆ) ซึ่งในที่นี้ อาจเป็นพื้นที่จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน หรือพื้นที่ในเชิงเศรษฐกิจ เช่น เขตพื้นที่ชายฝั่งทะเล ภาคตะวันออก เป็นต้น (ชัยอนันต์ สมุทวณิช 2539) ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ได้ให้ความหมายของ "ประชาสังคม" ว่าหมายถึง "สังคมที่ประชาชนทั่วไป ต่างมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต ของประชาชน โดยอาศัยองค์กร กลไก กระบวนการ และกิจกรรมอันหลากหลาย ที่ประชาชนจัดขึ้น" โดยนัยยะของความหลากหลาย ขององค์กรนี้ไม่ว่าจะเป็นกลุ่ม องค์กร ชมรม สมาคม ซึ่งล้วนแต่มีบทบาทสำคัญต่อการผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งสิ้น จึงเป็นเสมือน "สังคม" ของ "ประชา" หรือ Society ของ Civil นั่นเอง อย่างไรก็ตาม คุณไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ยังเสนอต่ออีกด้วยว่า "ประชาสังคม" นั้นเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ที่ไม่ใช่ภาครัฐ ซึ่งดำเนินงานโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายและก็ไม่ใช่ภาคธุรกิจ ซึ่งดำเนินงานโดยมุ่งหวังผลกำไร เป็นสำคัญสำหรับปัจจุบัน ได้มีการพัฒนาภาคประชาสังคมให้เข้มแข็ง ผ่านการพัฒนา ผู้นำกลุ่ม องค์กรเครือข่าย ต่าง ๆ รวมทั้งรูปแบบการประชาคม ที่มุ่งเน้นให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการแก้ไขปัญหา หรือกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนเอง

แม้ว่านโยบายของรัฐที่ส่งเสริมและเปิดโอกาสให้องค์กรเอกชน มีบทบาทมากขึ้นในการพัฒนาชนบทแก้ไขปัญหาในสังคมและการให้บริการสังคม แต่ก็ไม่มีหลักประกันว่าการมีส่วนร่วมขององค์กรทั้งสองจะมีมากขึ้นหากผู้เกี่ยวข้อง กระบวนการของสังคมในสังคม และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ไม่เอื้ออำนวย เนื่องจากนโยบายของรัฐเป็นเพียงกรอบของสังคมใหญ่เท่านั้น ดังนั้นเพื่อให้นโยบายของรัฐบังเกิดผลอย่างแท้จริงด้วยความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน ควรมีแนวทางในการดำเนินงานของส่วนต่างๆ ดังนี้

1. ระดมสื่อทุกด้านปรับทัศนคติและค่านิยมของคนในสังคมให้เคารพในศักดิ์ศรี และสิทธิของกันและกัน ให้มีความเชื่อมั่นในความคิดและความสามารถของบุคคล ไม่วัดคุณค่าของคนที่ฐานะความเป็นอยู่หรือ ระดับการศึกษา หน้าที่การงาน การยอมรับในคุณค่าความเป็นมนุษย์ของคนร่วมสังคม จะทำให้การทำงานร่วมกันเป็นไปด้วยความราบรื่นสมานฉันท์ แม้ว่าจะมีความขัดแย้งในความคิดหรือแนวทางการทำงานบ้าง ก็ไม่เป็นปัญหาต่อการร่วมกันทำงาน

2. ในการส่งเสริมบทบาทขององค์กรเอกชน ต้องสร้างระบบให้ภาครัฐดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจริงจังและมีความจริงใจ โดยให้เป็นการมีบทบาทในฐานะหน่วยงานหรือบุคคลที่มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน หรือเรียกว่าในฐานะ "หุ้นส่วน" ไม่ใช่ให้เข้ามามีบทบาทเพียงร่วมทำในสิ่งที่รัฐตัดสินใจไว้แล้ว

3. ส่งเสริมให้เกิดการผนึกกำลังของสังคมในลักษณะประชาคมในทุกภูมิภาค เพื่อให้คนในสังคมตื่นตัวที่จะร่วมกันรับผิดชอบต่อการแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับสังคมของตนมากขึ้น ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาในสังคมระยะยาว

4. ให้สร้างระบบหรือสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีบทบาทของท้องถิ่นและองค์กร ภาคเอกชน ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคม โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้องค์กรฯ ได้รับและสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารความรู้แหล่งทรัพยากร และบริการของรัฐอย่างยุติธรรมและเพียงพอที่จะตัดสินใจในการร่วมพัฒนาและแก้ไขปัญหาในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการทำงานในหน้าที่หรือการทำงานร่วมกับภาคี เช่น การมีศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารความรู้ที่มีเครือข่ายเชื่อมโยงอย่างทั่วถึง และมีกลไกบังคับให้ภาครัฐ รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดเผยข้อมูลข่าวสารความรู้ที่เป็นจริงให้สาธารณะได้ทราบ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับนโยบาย แผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินงานในพื้นที่ต่าง ๆ ทรัพยากร การจัดสรรทรัพยากร ระเบียบ กฎเกณฑ์ในการจัดสรร สิทธิประโยชน์ของประชาชน จากการบริหารของรัฐและท้องถิ่น

5. ต้องส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างหน่วยราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน และประชาชนอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาของสังคมโดยพลังความร่วมมือของทุกฝ่าย นับตั้งแต่การร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ของท้องถิ่น ตัดสินใจกำหนดวิสัยทัศน์ วางแผนดำเนินงานติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน โดยให้มีการร่วมสรุปทบทวนเป็นระยะๆ กระตุ้นให้ตระหนักในความเจริงของงานของประสบการณ์ที่พอกพูนขึ้นจากการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ใช้ความล้มเหลวและความสำเร็จเป็นบทเรียนในการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหายที่ยั่งยืนต่อไป

6. ส่งเสริมให้ร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมแบบองค์รวม ที่มุ่งให้สังคม มีการเจริญเติบโตในทุกด้านไม่เน้นการแก้ปัญหาหนึ่ง โดยไม่คำนึงถึงปัญหาอื่น ที่จะตามมา การส่งเสริมลักษณะนี้จะบังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมได้ก็ต่อเมื่อ ผู้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหามีความคิดความชำนาญ หน้าที่ความรับผิดชอบและความรู้ที่หลากหลาย

7. พัฒนาการมีส่วนร่วมขององค์กรต่างๆ จนถึงระดับที่มีการจัดระเบียบทางสังคมจนกลายเป็นบรรทัดฐานของสังคมที่ได้รับการยอมรับและมีข้อตกลงร่วมกันที่จะยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของแต่ละฝ่ายเพื่อไม่ให้บทบาทการมีส่วนร่วมขององค์กรต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาในสังคม ขึ้นอยู่กับความ สัมพันธ์ส่วนบุคคล เมื่อเปลี่ยนบุคคลที่เป็นตัวแทนองค์กรนั้น ความร่วมมือหรือข้อตกลงร่วมกันต้องถูกยกเลิก

2.3 วิสัยทัศน์การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

ในช่วง 4 ปีแรก (พ.ศ. 2544-2547) ของการถ่ายโอนภารกิจตามกรอบของกฎหมายว่าด้วยการกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะเป็นช่วงของการปรับปรุงระบบการบริหารงานภายในขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ราชการบริหารส่วนการ และ ราชการบริหารส่วนภูมิภาค รวมทั้งการพัฒนายุทธศาสตร์ การสร้างความพร้อมในการรองรับการถ่ายโอนภารกิจ บุคลากรงบประมาณ และทรัพย์สิน รวมทั้งการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของภารกิจที่ถ่ายโอนจะมีทั้งการถ่ายโอนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างสมบูรณ์และการดำเนินงานร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง และระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานของรัฐ และจะมีบุคลากรจำนวนหนึ่งถ่ายโอนไปปฏิบัติงานภายใต้การกำกับดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลังจากการถ่ายโอนในช่วง 4 ปี แรกสิ้นสุดลงจนถึงระยะเวลาการถ่ายโอนในปีที่ 10 (พ.ศ.2548-2553) ตามกรอบของกฎหมายว่าด้วยการกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านที่มีการปรับบทบาทของราชการส่วนกลาง ราชการบริหารส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชนที่จะเรียนรู้ร่วมกันในการถ่ายโอนภารกิจ มีการปรับกลไกความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับราชการบริหารส่วนภูมิภาคอย่างกลมกลืน รวมทั้งปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง อันจะทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินการกิจการสาธารณะที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นดีขึ้น และจะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสามารถพัฒนาขีดความสามารถในการดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความโปร่งใสในช่วงเวลาหลังจากปีที่ 10 (พ.ศ.2554 เป็นต้นไป) ประชาชนในท้องถิ่นจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถเข้าถึงบริการสาธารณะได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจ การกำกับดูแลและการตรวจสอบ ตลอดจนการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเต็มที่ ในส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีการพัฒนาศักยภาพทางด้านการบริหารจัดการและการคลังท้องถิ่นที่พึ่งตนเองและเป็นอิสระมากขึ้น ผู้บริหารและสภาท้องถิ่นจะเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและมีวิสัยทัศน์ในการบริหาร ราชการบริหารส่วนภูมิภาคจะเปลี่ยนบทบาทจากฐานะผู้จัดทำบริการสาธารณะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ และกำกับดูแลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่าที่จำเป็นภายใต้ขอบเขตที่ชัดเจน และการปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นการปกครองตนเองของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน มีดังนี้

1. **ผู้ดำเนินการพัฒนา** เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นอิสระ มีทรัพยากร และมีอำนาจที่จะดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในเขตความรับผิดชอบ ดังนั้น จึงมีขีดความสามารถที่จะแสดงบทบาทของผู้ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภายในพื้นที่ความรับผิดชอบซึ่งหมายถึงการเป็นหน่วยงานดำเนินการพัฒนาเอง ส่วนใหญ่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมักจะทำให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจหรือด้านการพัฒนาทางกายภาพมากกว่าทางสังคมหรือการเมือง โครงการกิจกรรมขององค์กรจึงอยู่ในรูปการก่อสร้างถนน ทางระบายน้ำ อาคารสิ่งก่อสร้างเป็นส่วนใหญ่ มีอยู่บ้างที่เป็นโครงการประเภทการฝึกอบรมหรือการพัฒนาอาชีพ แต่ไม่มากนัก

2. **ผู้ร่วมมือกับหน่วยงานอื่น** ในกรณีที่มีหน่วยงานรับผิดชอบเพื่อดำเนินกิจกรรมพัฒนานั้นอยู่แล้ว หากแต่ต้องการความร่วมมือในบางเรื่องเพื่อให้สามารถดำเนินการได้โดยรวดเร็วและถูกต้อง รวมทั้งกรณีที่มีการพัฒนาดังกล่าวไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรฯ ก็สามารถเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาในบทบาทของผู้ร่วมมือกับหน่วยงานอื่น หมายถึงการให้ความร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ แก่หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ เพื่อให้หน่วยงานดังกล่าวสามารถดำเนินการได้ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ ไม่ต้องเป็นหน่วยงานร่วมดำเนินงานด้วย เช่น ให้ข้อมูลที่หน่วยงานรับผิดชอบต้องการทราบเพื่อประกอบการวางแผนหรือดำเนินการ ซึ่งบางแห่งให้ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะ จัดให้พบกับกลุ่มเป้าหมาย ประสานงานหรือติดตามผลการดำเนินงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หน่วยงานรับผิดชอบ มักจะพยายามสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรที่ให้ความร่วมมือในลักษณะ "หุ้นส่วนการพัฒนา" โดยยกย่องให้เกียรติในฐานะที่เท่าเทียม รวมทั้งมีการเชิญเข้าร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานของหน่วยงานรับผิดชอบ ไม่ใช่ขอความร่วมมือในลักษณะเป็นการสั่งการ

3. **ผู้ส่งเสริมการพัฒนา** ในกรณีที่ภูมิภาคมีประเด็นที่ควรพัฒนา แต่ยังไม่มีความเห็นชอบใด แสดงความรับผิดชอบที่จะดำเนินการ โดยที่ประเด็นการพัฒนาดังกล่าวก็เกินขีดความสามารถขององค์กรท้องถิ่นจะดำเนินการได้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาในบทบาทของการส่งเสริมให้มีการดำเนินการ หมายถึงการให้ข้อมูลข่าวสารด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อชักจูงโน้มน้าวให้ผู้มีอำนาจหน้าที่หรือสังคมโดยส่วนรวม เกิดแรงบันดาลใจที่จะดำเนินการกับประเด็นการพัฒนานั้นด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง โดยการกระตุ้นให้ประเด็นการพัฒนาดังกล่าวเป็นที่สนใจของสาธารณะ ในลักษณะผลักดันให้กลายเป็นกระแสของสังคมหรือชี้ให้เห็นว่าเรื่องนั้น ๆ เป็นประเด็นของสังคมที่หน่วยงานต่าง ๆ หรือผู้บริหารที่มีอำนาจสั่งการต้องหันมาให้ความสนใจ หรือคนในสังคมต้องร่วมกันดำเนินการ

4. **ผู้สนับสนุนการพัฒนา** เป็นบทบาทที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่มีหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการอยู่ แต่องค์กรฯ เห็นว่าแนวทางการทำงานของหน่วยงานดังกล่าวเป็นประโยชน์ จึงเข้าร่วมโดยการสนับสนุนแนวทางการพัฒนานั้น ด้วยการช่วยเหลือแพร่กระจายข่าวให้ผู้ที่อยู่ในพื้นที่เขตรับผิดชอบทราบและให้ความร่วมมือหรือสนับสนุนงบประมาณให้หน่วยงานนั้นสามารถดำเนินกิจกรรมดังกล่าวได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น หรือสนับสนุนบุคลากรเจ้าหน้าที่เข้าร่วมดำเนินงานด้วย เช่น การสนับสนุนงบประมาณขององค์การเอกชนให้หน่วยงานของรัฐจัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน หรือการสนับสนุนงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้หน่วยงานของรัฐจัดฝึกอบรม เป็นต้น

2.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

2.4.1 **บริบท (context)** หมายถึง สภาพแวดล้อมและเงื่อนไขต่างๆ ที่เป็นเรื่องราว เหตุการณ์ของชุมชน ได้แก่

1. **ประวัติศาสตร์ชุมชน** ได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน การก่อตั้งชุมชน เหตุการณ์สำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน
2. **ลักษณะทางกายภาพ/ชีวภาพของชุมชน** ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ/ที่มนุษย์สร้างขึ้น เส้นทางการคมนาคม โครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ การเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ ฯลฯ สภาพการเปลี่ยนแปลงและการใช้/การระดมทรัพยากร
3. **ลักษณะประชากร** จำนวนโครงสร้าง การเปลี่ยนแปลง
4. **ลักษณะทางเศรษฐกิจ** อาชีพ การผลิต (ปัจจัยและทรัพยากร) การบริหารจัดการ การตลาด ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภายนอก
5. **ลักษณะทางสังคม** กลุ่ม/องค์กร โครงสร้างอำนาจ ผู้นำ ระบบครอบครัวและเครือญาติ เครือข่าย สถาบันในชุมชน (เชื่อมโยงกับลักษณะทางสังคม)
6. **ระบบการศึกษา** ใน/นอก ทางการ/ไม่เป็นทางการ การติดต่อสื่อสาร ช่องทางและการรับข่าวสารและการสื่อสาร
7. **ระบบอนามัยและสาธารณสุข** ในทางการ/ไม่เป็นทางการ พื้นเมืองและทางเลือก
8. **ระบบความเชื่อและประเพณี วัฒนธรรม**
9. **บริบทเฉพาะที่ครอบคลุมประเด็นเป้าหมาย** คือ การจัดการ "ทุน" ของชุมชน

2.4.2 **วิสัยทัศน์ (vision)** คือภาพแห่งอนาคตในอุดมคติที่จินตนาการไว้เป็นเป้าหมายให้บรรลุวิสัยทัศน์เป็นภาพที่มีองค์ประกอบที่ชัดเจน วิสัยทัศน์ที่ดีเป็นจินตนาการที่บรรจงวาดไว้อย่างประณีตสวยงามมีพลังแรงบันดาลใจให้ผู้คนอยากให้เป็นจริงวิสัยทัศน์ที่ดีและมีพลังเกิดจากความรู้ความเข้าใจ

ในอดีตและปัจจุบัน เป็นหลักฐานสามารถสร้างและฉายภาพอนาคตที่โดนใจผู้คน ตอบสนองความรู้สึกนึกคิดและจิตวิญญาณของสังคมความปรารถนาและความใฝ่ฝันความต้องการมีชีวิตที่ดีกว่า

2.4.3 ศักยภาพ (potential) หมายถึง ความสามารถที่ยังไม่พัฒนา หรือยังไม่พัฒนาเต็มที่ ศักยภาพเป็นพลังภายใน พลังที่ซ่อนไว้หรือพลังแฝงที่ยังไม่ได้แสดงออกมาให้ปรากฏ ทางปรัชญา ศักยภาพ (potential-potentiality) ตรงกันข้ามกับคำว่ากรรมภาพ หรือภาวะที่เป็นจริง(actual-actuality)หรือเรียกกันภาษาง่าย ๆ ว่าภาวะแฝง(potential)กับภาวะเป็นจริง (actuality)ซึ่งใช้ในปรัชญาตะวันตกตั้งแต่อริสโตเติลพูดถึงความสมบูรณ์(perfection)ว่าเป็นภาวะความเป็นจริงที่บริสุทธิ์ act us purus (pure action)เปลี่ยนแปลงไม่ได้

2.4.4 สวัสดิการชุมชน(community security) หมายถึง กิจกรรมหรือระบบที่ชุมชนร่วมกัน คิดค้นขึ้นและร่วมกันจัดการ เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตความเป็นอยู่วันนี้ และวันหน้า ระบบนี้นำเอาทุนของชุมชนมาใช้อย่างฉลาดก่อให้เกิดผลแบบยั่งยืนสำหรับตนเอง และลูกหลานวันหน้า ทั้งทรัพยากร ความรู้ภูมิปัญญา เงิน ผลผลิตรวมทั้งทุนทางสังคมและทุนวัฒนธรรมการจัดระบบสวัสดิการเกิดจากการอนุรักษ์ การออมทุนทรัพยากรของชุมชน แล้วเอาผลจากการออมและการบริหารจัดการมาใช้ตอบสนองความจำเป็นของชีวิต การจัดระบบสวัสดิการยังรวมความไปถึงการจัดการวิสาหกิจชุมชนต่างๆแล้วนำผลกำไรส่วนหนึ่งมาจัดเป็นสวัสดิการให้สมาชิกและชุมชน รวมทั้งการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าสิ่งแวดล้อมให้เป็นสวัสดิการคือให้ตอบสนองของความจำเป็นพื้นฐานจัดการให้เป็นสวัสดิการไม่ใช่ให้เป็นธุรกิจ

2.4.5 อัตลักษณ์ชุมชน (identity of community) หมายถึง สำนักความแตกต่างของชุมชน ที่มีลักษณะเฉพาะ รวมทั้งการมองชุมชนในด้านเอกลักษณ์ความเป็นกลุ่มชน เชื้อชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิต สถาปัตยกรรม สภาพแวดล้อม ซึ่งนักวิชาการบางคนอธิบายว่าเป็นการสร้างขอบเขตของชุมชน เพื่อการแสดงออกถึงอำนาจหรือการได้มาซึ่งอำนาจความหมายของคำว่าลักษณะมีมากมาย ขึ้นอยู่กับสำนักปรัชญา(Existentialism)ที่เกิดขึ้นระยะร้อยปีเศษที่ผ่านมาเน้นการค้นหาตัวตนการเป็นตัวของตัวเองการเป็นอิสระจากสิ่งที่กำหนด

2.4.6 เครือข่าย (network) คำว่า เครือข่าย หมายถึงการเชื่อมโยงเข้าด้วยกันของ กระบวนการมีส่วนร่วม นับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชน ร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลในกิจกรรม/โครงการของชุมชน เป็นการสร้าง/ปลูกฝังจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของกิจกรรม/โครงการ นั้นปัจจุบัน แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา (People Participation for Development) ได้รับ

การยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนาทุกภาคส่วนหรือในลักษณะเบญจภาคี ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชน รวมพลังกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น คำว่า เครือข่าย (network-networking) เป็นคำที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมองค์กรใหม่การทำงานแบบใหม่ที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์ทั้งภายนอกและองค์กรเองระหว่างผู้บริหารและพนักงานกับองค์กรอื่นและบุคคลอื่นและกับลูกค้าเครือข่ายเป็นวัฒนธรรมองค์กรที่แตกต่างจากวัฒนธรรมเดิมแบบสั่งการ แบบบนล่าง แบบลำดับชั้น (top down .vertical .hierarchical) เครือข่ายเน้นความสัมพันธ์แบบแนวนอน (horizontal) เป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจทำให้คนเข้มแข็ง (empowerment) สร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจกัน (trust) คำว่า เครือข่ายทางสังคม (social network) โดยทั่วไปหมายถึงกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มองค์กรซึ่งสมัครใจสัมพันธ์กันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน โดยที่แต่ละคนแต่ละองค์กรยังคงเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกันเครือข่ายทางสังคมก่อให้เกิดกระบวนการทางสังคมและประชาสังคมในรูปแบบหลากหลาย เช่น ชุมชนเสมือนจริง (virtual community) ซึ่งเป็นเครือข่ายทางอินเทอร์เน็ต เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เครือข่ายองค์กรชุมชน

2.4.7 **ทุนชุมชน (social capital)** เป็นคำที่ยืมคำว่า "ทุน" มาจากเศรษฐศาสตร์เพื่อบอถึง ทั้งสิ่งที่เป็นข้อมูลค่าและคุณค่าที่นับเป็นเงินมิได้ แต่มีความหมายต่อชีวิตของผู้คนเป็นอย่างยิ่ง หมายถึงทุนทรัพยากรรวมทั้งทรัพยากรที่ชุมชนก่อให้เกิดหรือผลิตขึ้น เช่น ปัจจัยสี่ รวมถึงเงินและสินทรัพย์อื่นๆ ความรู้ภูมิปัญญาประสบการณ์ชีวิตของผู้คนทุนทางสังคมและวัฒนธรรม

2.4.8 **ทุนทางสังคม (social capital)** เป็นคำที่มีคนให้ความหมายหลากหลายหมายถึง สถาบันความสัมพันธ์ กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่กำหนดการอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคม (ธนาคารโลก) หรือหมายถึง กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับความไว้วางใจกัน ซึ่งอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคม โครงสร้างทางสังคมและสถาบันทางสังคมซึ่งช่วยให้สมาชิกบรรลุวัตถุประสงค์ของตนเองและของชุมชน (นารายัน) หรือ ลักษณะขององค์กรทางสังคม เช่น ความไว้วางใจกัน ระเบียบกฎเกณฑ์และเครือข่ายซึ่งช่วยให้สังคมมีประสิทธิภาพและทำให้ประสานการดำเนินงานต่างๆ ได้ (พุดนัม) หรืออาจจะกล่าวสั้นๆ ว่า ทุนทางสังคมคือระเบียบ กฎเกณฑ์ วิธีที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่รวมกันเป็นชุมชน เป็นเครือข่าย เป็นสังคมที่ไว้วางใจกันพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ด้วยวิธีการและรูปแบบทั้งเก่าและประยุกต์สร้างสรรคใหม่

2.4.9 **ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital)** หมายถึง คุณค่าค่านิยมของสังคมที่แสดงออกทางจารีตประเพณี วิถีชุมชนที่มีรากฐานจากความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมถึงความรู้และภูมิหลังของบุคคล ซึ่งเป็นที่มาจาก ตระกูล เผ่าพันธุ์ สถานภาพทางสังคม (ชนชั้น) เช่นนามสกุลของบางคน ตำแหน่ง สถานภาพทางสังคมที่มีอิทธิพลทางการศึกษาก็ทำให้นั้นได้รับการยอมรับจากคนทั่วไปตั้งแต่ต้นแล้วการเป็นฝรั่งในสายตาคนไทยหลายคนถือว่าเป็น ทุนทางวัฒนธรรม สตรีไทยจำนวนไม่น้อย

อยากแต่งงานกับฝรั่งคนต่างจังหวัดเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ มักจะทำงานที่มีคนบ้านเดียวกันทำงานอยู่ก่อนแล้วอาศัยเป็นทุนเพื่อให้ นายจ้างรับเข้าทำงานคนบ้านเดียวกันแนะนำหรือรับรอง เช่น คนขับรถแท็กซี่มากกว่าครึ่งหนึ่งในกรุงเทพฯ มาจากร้อยเอ็ดคนจีนไปอยู่ที่ไหนก็ช่วยเหลือกันการเป็นคนจีนจึงเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญความรู้ในเรื่องการทำอาหารไทย ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร การวางแผนโบราณ งานหัตถกรรมต่างๆ เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ

2.4.10 **ทุนเฉพาะบุคคล (individual capital)** คือคุณสมบัติเฉพาะของบุคคล เช่น ทักษะ ความคิดสร้างสรรค์ ความกล้าหาญคุณธรรมต่างๆ บารมี สติปัญญา การตัดสินใจประดิษฐ์ ความสามารถเฉพาะตัวในการทำงาน ความเป็นผู้นำ เหล่านี้มักจะถ่ายทอดไปสู่คนอื่นโดยตรงไม่ได้ ถ้าหากถ่ายทอดได้เป็นรูปธรรมอาจจะเรียกว่าทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) หรือทุนความรู้ (Knowledge Capital) ซึ่งก่อให้เกิดผลงาน สิ่งสร้างสรรค์หรือนวัตกรรมต่างๆ กลายเป็น "ยี่ห้อ" "แบรนด์" กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมและทุนหรือมูลค่าทางเศรษฐกิจ ทุนทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอาจเรียกโดยรวมว่า **ทุนมนุษย์ (Human Capital)**

2.4.11 **สัญญาประชาคม (Social Contract)** หมายถึง ข้อตกลงภายในรัฐที่ว่าด้วยสิทธิและความรับผิดชอบของรัฐและพลเมือง หรือ ในความหมายทั่วไปหมายถึงข้อตกลงว่าด้วยสิทธิและความรับผิดชอบระหว่างกลุ่มและสมาชิก โดยปกติถือกันว่าสมาชิกทุกคนในสังคมย่อมยอมรับกฎเกณฑ์ต่างๆ ในลักษณะของสัญญาประชาคมโดยปริยายเมื่อตนเองอยู่ในสังคมนั้นๆ คำว่าสัญญาประชาคมมาจากปรัชญาตะวันตกในยุคใหม่มีหลายคนที่สุดถึงคำนี้และเป็นพื้นฐานของกฎหมายมหาชน เช่น โธมัส ฮอบส์ จอห์น ล็อก ชาวอังกฤษ และที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ ฌอง ฌัก รูสโซ นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสซึ่งเขียนหนังสือเรื่อง สัญญาประชาคม เมื่อกลางศตวรรษที่ 18 ต่อมามีการนำคำว่าสัญญาประชาคมไปใช้อย่างสับสน โดยมักใช้แทน "คำสัญญา" ที่นักการเมืองผู้บริหารให้ไว้กับประชาชนบ้าง หรือเป็นพันธกิจที่นักการเมืองประกาศไว้ เป็นต้น

2.5 การพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา

2.5.1 กลไกการบริหารการพัฒนาชนบทในอดีต

การประสานงานของส่วนราชการของรัฐในการพัฒนาชนบท เป็นไปตามระบบการบริหารการพัฒนาชนบท ซึ่งเริ่มเมื่อ พ.ศ. 2524 โดยรัฐบาลได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารการพัฒนาชนบท (กชช.) เพื่อรองรับการดำเนินงานพัฒนาที่เน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชนบทเป็นสำคัญ ซึ่งได้ดำเนินการเรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2535 จึงได้มีการเพิ่มเติมแนวทางการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคควบคู่กับแนวทางการพัฒนาที่ได้ดำเนินการอยู่แล้ว ต่อมา

พบว่า การกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคในช่วงที่ผ่านมา ยังมีปัญหาหลักๆ เกิดขึ้นหลายประการ ได้แก่ ช่องว่างของรายได้ระหว่างเมืองกับชนบท แรงงานชนบทยังคงหลั่งไหลเข้ากรุงเทพมหานคร อุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานสูง ที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ประสบปัญหาด้านการแข่งขัน ควรจะโยกย้ายไปอยู่ในภูมิภาคที่มีแรงงานพอเพียงรัฐบาลได้มีนโยบายหลักที่เกี่ยวข้องกับการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น และดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องโดยตลอด จนถึงปี พ.ศ. 2539 จึงได้มีการปรับปรุงระเบียบ กชช.ภ. เดิม เป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการบริหารการพัฒนาเพื่อกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น (กนภ.) เพื่อให้การพัฒนาที่ดำเนินการอยู่ครอบคลุมถึงองค์กรท้องถิ่นที่ได้มีการจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายต่างๆ และให้นโยบายของรัฐบาลทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่นได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบสอดคล้องกันและเป็นเอกภาพ กนภ. ได้มีความพยายามในการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ซึ่งมุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและประชาชนในระยะยาวภายใต้ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่เผชิญอยู่ โดยเน้นการพัฒนาคนและสังคมเพื่อลดผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจและการปรับระบบบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาประเทศ

2.5.2 กลไกการบริหารการพัฒนาชนบทในปัจจุบัน

เพื่อให้การพัฒนาชนบทเกิดประสิทธิภาพสูงสุด รัฐบาลจึงได้ปรับระบบการบริหารงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การบริหารงานในระดับพื้นที่ ได้แก่ จังหวัด ซึ่งเป็นหน่วยงานเชิงยุทธศาสตร์ภาครัฐในระดับพื้นที่ ให้มีศักยภาพและสมรรถภาพสูง สามารถประสานและกำกับดูแลการปฏิบัติราชการของทุกส่วนราชการรัฐวิสาหกิจและหน่วยงานอื่นของรัฐ และส่งเสริมสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนในพื้นที่ให้สามารถริเริ่ม แก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ของตนเอง รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดระบบงานที่มีกระบวนการสร้างความเห็นพ้องต้องกันของทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการด้วยความรวดเร็ว มีประสิทธิภาพมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง และมีผู้รับผิดชอบที่ชัดเจนในการบริหารราชการในระดับพื้นที่จึงมี ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยระบบการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ. 2546 ขึ้น และได้มีการปรับปรุงให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 ซึ่งมีส่วนสำคัญทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อระบบการจัดทำงบประมาณของประเทศ ที่แต่เดิมเป็นการตั้งงบประมาณที่เกิดจากฐานของหน่วยงานระดับกรมเป็นหลักมาสู่การกระจายอำนาจไปยังจังหวัดและกลุ่มจังหวัด จึงได้กำหนดพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ.2551 โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

2.5.3 แนวโน้มการพัฒนาชุมชนในอนาคต

ทิศทางการพัฒนาชนบทในอนาคต ซึ่งต้องมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อให้เกิดความสมดุล และยั่งยืน โดยการกระจายอำนาจ การส่งเสริมให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จัดทำระบบฐานข้อมูล มีการประสานงานระหว่างรัฐและท้องถิ่น สร้างองค์ความรู้ด้านการพัฒนาพื้นที่ให้แก่ประชาชน เพิ่มศักยภาพให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาพื้นที่ตามศักยภาพที่ไม่เหมือนกัน โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่ประชาชนได้รับผลกระทบประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยมีทิศทางการพัฒนาชนบทในอนาคต ในมิติต่างๆ

2.6 ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรฐานที่อยู่อาศัยชุมชนกับผังเมือง

กฎหมายการแบ่งย่านการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Zoning Ordinance) เป็นข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับความหนาแน่น อาทิ Floor Area Ratio, Building Coverage Ratio, Set back, Building Height, Plot Size และสำหรับการนำไปใช้จำเป็นต้องอาศัยแผนปฏิบัติการตามช่วงระยะเวลา และแผนปฏิบัติการที่กำหนดเป็นผังเมืองเฉพาะโดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับผังสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ระบบคมนาคม และการประมาณการงบประมาณการประมาณการพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land Use Requirement) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย โดยประมาณการจากประชากรที่เพิ่มขึ้นในอนาคต ขนาดของครัวเรือนในลักษณะจำนวนสมาชิกต่อครัวเรือน อาชีพ รายได้ ของครอบครัว ลักษณะที่อยู่อาศัย ความหนาแน่นของสิ่งก่อสร้างในที่อยู่อาศัยหนึ่งหน่วย ความหนาแน่นของจำนวนครัวเรือนในที่อยู่อาศัยรวมหนึ่งหน่วย

เนื่องจากพื้นที่อยู่อาศัยมักเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของเมือง และมักก่อให้เกิดปัญหาการเจริญเติบโตของเมืองอย่างไร้ทิศทาง (Urban Sprawl) มากที่สุด

การขยายตัวของที่อยู่อาศัยของเมืองอยู่กับปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) การเพิ่มจำนวนของประชากร
- 2) แนวคิดของการสร้างที่อยู่อาศัยความหนาแน่นต่ำ ประเภทบ้านเดี่ยว อยู่ห่างกันเพื่อพยายามลดความหนาแน่นในเมือง
- 3) ระบบการสัญจรที่แผ่กระจายออกไปมากขึ้น

2.6.1 แนวความคิดด้านที่อยู่อาศัยที่มีผลต่อการวางผังเมืองจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานหลายประการ คือ แนวคิดของการใช้พื้นที่ใช้สอยต่อหนึ่งครัวเรือน การจัดย่าน ชุมชน และชนิดของอาคาร ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่รองรับกิจกรรมต่างๆ ในการดำเนินชีวิต อาทิ สถานที่ทำงาน พักผ่อน ศึกษา แนวคิดเรื่องที่อยู่อาศัยเหมาะสมกับสถานภาพทางสังคม แนวคิดเรื่องการเป็นเจ้าของที่ดิน และการเช่าอยู่ในระยะเวลาต่างๆ การจัดการที่อยู่อาศัยให้สัมพันธ์กับระบบชุมชน คือ ชุมชนละแวกบ้าน

(Neighborhood Concept) ที่ต้องอาศัยองค์ประกอบมากกว่าการจัดที่อยู่อาศัยความหนาแน่นแบบต่างๆ ซึ่งต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบ ดังนี้

- 1) บริการสังคมบางประเภท อาทิ โรงเรียนอนุบาลและประถม
- 2) จำนวนประชากรต่อชุมชน
- 3) รัศมีความกว้างของชุมชนที่เหมาะสมกับการสัญจรด้วยเท้า
- 4) ระบบการสัญจรที่เป็นวงรอบ (Loop) ในชุมชนและการให้ความสำคัญกับพื้นที่

กิจกรรมของชุมชน

2.6.2 เกณฑ์ในการพิจารณาที่พักอาศัยในรูปแบบต่างๆ พิจารณาลักษณะต่างๆต่อหนึ่งครัวเรือน แบ่งตามประเภท ดังนี้

- 1) บ้านเดี่ยวสำหรับครอบครัวยุคเดียว
- 2) บ้านแฝดสำหรับสองครอบครัว
- 3) เรือนแถว ทาวน์เฮาส์ต่อเนื่องกันไม่เกิน 9 ห้อง สำหรับหลายครอบครัว
- 4) อาคารชุดพักอาศัยขนาดไม่เกิน 4 ชั้น
- 5) อาคารชุดพักอาศัยที่มีลักษณะเป็นอาคารใหญ่ หรืออาคารสูง

ข้อพิจารณาสำหรับอาคารประเภทต่างๆ เหล่านี้ คือ ขนาดของหน่วย (Unit) หากเป็นบ้านเดี่ยวหรือบ้านแฝดก็จะพิจารณาตามขนาดของขนาดพื้นที่ใช้สอยของตัวอาคาร (Plot Size) และพื้นที่ส่วนบริการ (Service Area) ส่วนเรือนแถวจะพิจารณาจากพื้นที่ใช้สอยระยะถอยร่นพื้นที่เปิดโล่งส่วนกลาง และพื้นที่ถนน ส่วนอาคารชุดพักอาศัยก็จะพิจารณาจากขนาดของ Unit ความหนาแน่นในลักษณะ Floor area Ratio and Building and Coverage Ratio โดยมีมาตรฐานของแต่ละหน่วยงานกำหนดแตกต่างกันไป

ตารางที่ 2.1 การเปรียบเทียบมาตรฐานด้านที่อยู่อาศัยของแต่ละหน่วย

ลักษณะการใช้ที่ดิน	ความหนาแน่น (คน/ไร่)				ขนาดที่ดิน (ตร.ม.)		พื้นที่บริการ (%)	
	1	2	3	4	1	2	1	2
หนาแน่นมาก	100	134	60	42	80	40	20	32.5
หนาแน่นปานกลาง	50	54	48	24	160	100	20	32.5
หนาแน่นน้อย	35	30	18	12	240	175	25	32.5
ที่อยู่อาศัยในเขตชนบท	25	-	-	-	320	-	30	-

หมายเหตุ 1 = มาตรฐาน GTZ และ DTCP

2 = มาตรฐาน World Bank

3 = มาตรฐานสำนักผังเมือง

4 = มาตรฐานผังนครหลวง

ตารางที่ 2.2 มาตรฐานด้านที่อยู่อาศัยของ BRI & DICP

ลักษณะของประเภท ที่อยู่อาศัย	FAR (Floor Area Ratio)	BCR (Building Coverage Ration)
ที่อยู่อาศัยชั้นดี	0,5,0,6,0,8,1,0,1,5,2,0	0,3,0,4,0,5,0,6
ที่อยู่อาศัยชั้นดีทางสูง	0,5,0,6,0,8,1,0,1,5,2,0	0,3,0,4,0,5,0,6
ที่อยู่อาศัยในพื้นที่เมือง	2,0,3,0,4,0	0,6

หมายเหตุ : มาตรฐาน BRI & CTCP

มาตรฐานที่อยู่อาศัยชั้นต่ำ แบ่งตามความต้องการพื้นที่อยู่อาศัยออกเป็น 3 ส่วน คือ

1) ความต้องการทางด้านกายภาพ เป็นความต้องการหน่วยพักอาศัยที่ตอบสนองต่อ
กายภาพของมนุษย์ เช่น สภาพร้อน เย็น ขนาดสูง ต่ำ ที่เหมาะสมกับการทำกิจกรรมต่างๆ ความสว่าง
แสงธรรมชาติ ตลอดจนขนาดพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

2) ความต้องการด้านจิตวิทยา เป็นความต้องการทางกายภาพ อาทิ ความต้องการความ
ปลอดภัย ความเป็นส่วนตัวและความเป็นระเบียบเรียบร้อย สงาม หรือเกิดความรู้สึกต้อนรับ จนถึง
ความรู้สึกประทับใจและการมีส่วนร่วมในพื้นที่อยู่อาศัย

3) ความต้องการด้านสังคม เป็นความต้องการการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือ
กลุ่มบุคคลที่พักอาศัยร่วมกันและพื้นที่สาธารณะที่สามารถทำกิจกรรมหรือสื่อสารถึงกันได้

พื้นที่ใช้สอยในชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญคือ ส่วนที่ต้องการการปิดมิดชิด อาทิ ส่วนนอน และส่วนทำความสะอาดร่างกาย ทำกิจกรรมส่วนตัว และส่วนนอกประสงค์ อาทิ ส่วนรับแขกพักผ่อน รับประทานอาหาร และประกอบอาหาร โดยมีรายละเอียดตามความต้องการพื้นที่ขั้นต่ำ (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539)

ตารางที่ 2.3 การเปรียบเทียบมาตรฐานที่อยู่อาศัยขั้นต่ำของแต่ละหน่วยงาน

พื้นที่ (ตร.ม.)	1	2	3	4
ห้องนอนที่ 1	8.97	8.64	9.30	9.00
ห้องนอนที่ 2	-	7.20	7.90	9.00
ห้องนอนที่ 3	-	5.76	7.00	9.00
ห้องน้ำ ห้องส้วม	2.16	2.16	3.20	1.50
ห้องส้วม (แยกเดี่ยว)	-	1.44	1.80	0.90
ห้องน้ำ (แยกเดี่ยว)	-	1.08	2.20	-
รับแขก - พักผ่อน	-	14.40	11.20	-
ทานอาหาร	-	3.64	7.50	-
ครัว	4.08	4.32	5.40	-
พื้นที่รวมรับแขก - พักผ่อน - ทานอาหาร	13.81	18.00	18.00	-
พื้นที่รวมครัว - ทานอาหาร	-	12.96	7.50	-
พื้นที่ ชัก ล้าง ตาก	-	1.08	2.16	-
พื้นที่ขั้นต่ำสุดโดยรวมของครัวเรือนขนาด 5 คน	-	34.00	33.00	-

หมายเหตุ :

1. มาตรฐานสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย
2. มาตรฐานการเคหะแห่งชาติ
3. มาตรฐาน Office of Housing Development Washington, D.C.
4. มาตรฐาน ข้อบัญญัติกรุงเทพ เรื่องการควบคุมการก่อสร้างอาคาร พ.ศ. 2522

มาตรฐานขั้นต่ำของระบบสาธารณูปโภคที่พึงมีของที่อยู่อาศัย คือ การมีน้ำสะอาดให้ใช้ได้อย่างสม่ำเสมอ มีอุปกรณ์สุขาภิบาล และวิธีการจัดการสิ่งปฏิกูล อาทิ น้ำทิ้ง และขยะที่เหมาะสม มีระบบไฟฟ้า แสงสว่าง และระบบโทรศัพท์ ทั้งในที่พักอาศัย ระหว่างทางสัญจรและที่สาธารณะ นอกจากนี้การจัดการสร้างชุมชนที่อยู่อาศัยอย่างถาวรควรอยู่ใกล้เคียงหรือเดินทางเข้าถึงแหล่งประกอบอาชีพ และสถานบริการชุมชนต่างๆ อาทิ โรงพยาบาล สถานีตำรวจ ฯลฯ ได้สะดวก

บทสรุป

การพัฒนาชุมชนของประเทศไทย ตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน แนวคิด รูปแบบ วิธีการในแต่ละช่วงสัมพันธ์สอดคล้องและอยู่ภายใต้แนวคิดหลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่าง ๆ ผลกระทบที่เกิดกับชนบท จึงไม่เป็นผลเฉพาะกิจกรรมการพัฒนาชนบทเท่านั้น แต่ชนบทได้รับผลกระทบโดยตรงจากผลรวมของการพัฒนาประเทศ ทั้งจากนโยบายทั้งด้านเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นนโยบายการส่งออก การเงิน การลงทุน นโยบายด้านสังคมและอื่น ๆ ซึ่งล้วนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของ “คน” และ “สิ่งแวดล้อม” ชนบทในหลาย ๆ มิติ ซึ่งทำให้ชนบทกับการเมืองมีวิถีชีวิตที่ใกล้เคียงกัน ทั้ง ๆ ที่ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมแตกต่างกัน ทิศทางการพัฒนาชนบทไทยในอนาคตต้องหันมามุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน มีการพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ (Moderation) ความมีเหตุผล (Reasonableness) และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี (Self - immunity) มีการกระจายอำนาจทั้งการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกระจายอำนาจให้กับประชาชน ส่งเสริมให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชนบททุกขั้นตอน มีการประสานงานระหว่างภาครัฐและท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ รวมทั้งมีการประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานภาครัฐ โดยพัฒนาปัจจัยสำคัญของความสำเร็จในการประสานงาน คือ ภาวะผู้นำ (Leadership) และการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงานที่ยึด Agenda based และ Area based เพื่อให้ภารกิจสำเร็จภายใต้วัฒนธรรมการบริหารงานแนวใหม่ที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง

บทที่ 3

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนหนองอ้อ

ตำบลหนองอ้อได้กำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาชุมชนที่นำไปสู่ความสมดุล มีคุณภาพ และยั่งยืน ด้วยการเสริมสร้างรากฐานทางเศรษฐกิจและสังคมให้อยู่เย็นเป็นสุข ภายใต้ปรัชญาของ “เศรษฐกิจพอเพียง” ควบคู่กับการพัฒนาที่มุ่งคุณภาพในทุกด้านโดยเฉพาะ การส่งเสริมคนให้มีความรู้ มีภูมิปัญญา รู้เท่าทันโลก ครอบคลุมรอบรู้ ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งการดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์พัฒนาเทศบาลตำบล อาศัยพลังการมีส่วนร่วมของประชาคมหมู่บ้าน ประชาคมตำบล ร่วมกันบริหารการเปลี่ยนแปลงให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงการ กิจกรรมไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน เป็นการกำหนดทิศทางในการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคและทิศทางการพัฒนากลุ่มจังหวัด กำหนดโดย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมถึงยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดและ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาคม โดยกำหนดกิจกรรม/โครงการพัฒนาต่างๆตามแผนยุทธศาสตร์ซึ่งเป็นทิศทางในการพัฒนาชุมชน ที่ทำให้เกิดความพึงพอใจและความภาคภูมิใจของคนในชุมชนตอบสนองกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

3.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมีทั้งหมด 11 ฉบับตั้งแต่พ.ศ.2504 จนถึงปัจจุบัน เกือบ 50 ปีที่ประเทศไทยได้ดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นตัวแบบในการพัฒนาประเทศ ในอดีตที่ผ่านมามีขีดของกระบวนการพัฒนาส่วนใหญ่ได้เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก และเป็นการกำหนดแผนพัฒนาฯ จากส่วนกลางและนำไปสู่การปฏิบัติ ทำให้ขาดมิติของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดแผนพัฒนาฯ ส่วนมิติของการมีส่วนร่วมของประชาชนได้เพิ่งเกิดปรากฏขึ้นในแผนฯ ฉบับที่ 8 แต่กระบวนการจัดทำแผนพัฒนายังเป็นรูปแบบบนลงล่าง (Top-down) ผู้บริหารประเทศเป็นผู้กำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้การพัฒนาไม่เป็นไปตามความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน รวมถึงไม่สอดคล้องกับบริบทที่แตกต่างของแต่ละชุมชน ประเทศไทยได้ประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม ฉบับแรกตั้งแต่ปี 2504 โดยอยู่ในสมัยของ พณ.นายกรัฐมนตรีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จนถึงปี พ.ศ. 2547 ประเทศไทยได้ประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม มาแล้ว 10 ฉบับด้วยกัน โดยในแผนฯ แต่ละฉบับ มีจุดเน้นพอสรุปได้ดังนี้

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) เป็นแผน ฯ ฉบับแรก และฉบับเดียวที่มีระยะเวลาของแผน 6 ปี จุดเน้นของแผน ฯ นี้คือ การปฏิรูพื้นฐานเพื่อการเร่งรัดพัฒนา ประเทศด้านเศรษฐกิจ โดยเน้นลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure Facilities) อันได้แก่ การเร่งรัดสร้างระบบชลประทาน พลังงาน ถนน ทางรถไฟและการคมนาคมอื่น ๆ รวมทั้งโครงการ บริการต่าง ๆ (Services Project) เช่น โครงการวิจัยทดลองด้านเกษตร อุตสาหกรรม และโครงการ พัฒนาการศึกษาระดับสูง

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 – 2514) เน้นการพัฒนาสังคม ยกกระดับมาตรฐานการครองชีพ ขยายผลผลิตรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ กระจายการพัฒนา และเร่งรัด การพัฒนาสู่ชนบท

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519) ยังมีจุดเน้นด้านการกระจาย ความเจริญสู่ชนบท พยายามลดช่องว่างคนรวยกับคนจน ขยายการผลิตและรักษาเสถียรภาพ ทางเศรษฐกิจ เน้นให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ และให้ความสำคัญกับการวางแผน ครอบคลุม และการมีงานทำเป็นครั้งแรก

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524) มีการกระจาย การพัฒนาในรูปแบบภาค และภูมิภาคเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ปรับปรุงโครงสร้าง อุตสาหกรรม มีโครงการผันเงิน อาสาพัฒนาชนบท การสร้างงานในชนบท (กสช) โดยมีการเน้น การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่สูญเสียไป

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) เป็นแผนที่มีการกำหนด การดำเนินงานในเชิงรับ และเชิงรุก เน้นการแก้ปัญหาความยากจน โดยการกำหนดพื้นที่ตามระดับ ความยากจน มีพื้นที่เป้าหมาย ชนบทยากจนทั่วประเทศ 286 อำเภอ และรักษาวินัยทางการเงิน การคลัง แก้ปัญหาการขาดดุลการค้า

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) เป็นแผนที่เน้น การพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่งเสริมให้เอกชนเข้ามา มีบทบาทในการพัฒนามากขึ้น เน้นให้มีการกระจาย ความเจริญสู่ภูมิภาคและชนบทมากขึ้น

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) มุ่งเน้นการสร้าง ความ สมดุลทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการพัฒนาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ในแผนนี้ กำหนดให้ คนเป็นจุดหมายหลักของการพัฒนา เน้นเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) เน้นการวางแผนพัฒนาแบบองค์รวม หรือบูรณาการระหว่างเศรษฐกิจกับสังคมเข้า

ด้วยกัน มุ่งเน้นความเป็นไทย และสามารถแข่งขันในเวทีโลกได้

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2544 – 2549) เป็นแผนที่มีปรัชญา การพัฒนาบริหารประเทศตามกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง เศรษฐกิจ แบบพอเพียง มุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยการวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็งยั่งยืน มีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจที่สามารถพึ่งตนเองได้ รวมทั้งความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายชุมชนให้ เกิดการเชื่อมโยงการพัฒนาทั้งชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน มีการดูแลจัดการทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการพัฒนาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสังคมไทย เป้าหมายสำคัญของ แผนฯ ฉบับนี้คือ การสร้างคุณภาพทางเศรษฐกิจ การยกระดับคุณภาพชีวิตการบริหารจัดการระบบ ราชการทั้งส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่นที่ดี กระจายอำนาจให้เกิดการบริหารที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และเน้นการปราบปรามการทุจริตประทุมิชอบให้เกิดผล มีการดำเนินการทางเศรษฐกิจที่เอื้ออาทร ต่อคนจน เปิดโอกาสและสร้างศักยภาพในการพัฒนาให้คนจนมีความเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกัน สามารถ พึ่งตนเองได้ สามารถลดอัตราคนจนให้เหลือไม่เกินร้อยละ 12 ของประชากรทั้งประเทศ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) เป็นแผนที่การเตรียมความ พร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยยังคง อัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการเป็น องค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการในทุก ขั้นตอนของแผนฯ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การปฏิบัติ รวมทั้ง การติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง มุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุข ร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุ ลุ่มชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุขเศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมี คุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมี ศักดิ์ศรี”

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 และได้จัดทำวิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ปี 2570 ซึ่ง สาระสำคัญในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้ คือ

1. ความท้าทายหลังวิกฤติเศรษฐกิจ :โอกาสของประเทศไทย ซึ่งได้วิเคราะห์แนวโน้ม เศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ เช่น ด้านการเงิน ด้านพลังและอาหาร ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ด้านแนวคิดการบริหารจัดการเศรษฐกิจและธุรกิจ ด้านการค้าและความร่วมมือระหว่างประเทศและการเมืองโลก และโอกาสของประเทศไทย

2. เศรษฐกิจสร้างสรรค์: ทางเลือกเศรษฐกิจไทย ได้วิเคราะห์และเสนอว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ แนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคม และเทคโนโลยี นวัตกรรมสมัยใหม่

3. ภาวะโลกร้อน : วิกฤติ สร้างโอกาสการพัฒนา ได้วิเคราะห์แนวโน้มที่ประเทศไทยต้องเผชิญในอนาคตทั้งทางด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ และยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านต่างๆ เช่น ทิศทางการพัฒนาประเทศเป็นสังคมคาร์บอนต่ำ เศรษฐกิจจากฐานทรัพยากรชีวภาพ ความมั่นคงทางด้านอาหารและพลังงาน เป็นต้น

4. สถาปัตยกรรมทางสังคม: ทางเลือกใหม่ของคนไทย ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งจากฐานรากของประเทศไทย และสถาปัตยกรรมทางสังคมในระยะต่อไป เช่น

1) การปรับโครงสร้างทางสังคมให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพโดยนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ต่อยอดกับทุนทางสังคม วางรากฐานการพัฒนาสังคมที่ฐานราก การออกแบบสังคมที่มีคุณภาพจากสังคมใน 4 มิติคือ สังคมแห่งความเชื่ออาทรและความสมานฉันท์ (Social Cohesion) ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio-Economic Security) การรวมกลุ่มเพื่อสร้างโอกาสให้กับทุกคนอย่างเป็นธรรม (Social Inclusion) การเสริมสร้างพลังทางสังคม (Social Empowerment)

2) พัฒนาคุณภาพของทุนมนุษย์ โดยเน้นกระบวนการพัฒนาที่คนเป็นศูนย์กลางทุกภาคส่วนสนับสนุน โดยภาคประชาชน ชุมชน เป็นผู้มีบทบาทเจ้าของเรื่อง เป็นแกนหลัก มีบทบาทสำคัญตลอดกระบวนการ ภาครัฐ ลดบทบาทความเป็นเจ้าของเพื่อเป็นผู้หนุนการสร้างความดีของชุมชนและเอกชน

5. สัญญาประชาคมใหม่: พลังขับเคลื่อนสังคมสู่สมดุล ได้วิเคราะห์และเสนอไว้ว่า สัญญาประชาคม หมายถึง ค่านิยมที่ประชาชนตกลงร่วมกันด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันในสังคมอย่างมีพลวัตตามการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคม โดยเน้นการดำรงชีวิตตามวัฒนธรรมอันดีของไทยตามภูมิภาคต่างๆ ยึดหลักคุณธรรมและความเป็นธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตรักษาสิทธิของตนเองโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ปฏิบัติหน้าที่พลเมืองให้ครบถ้วนและมีจิตสาธารณะ ยึดหลักแก้ไขความขัดแย้งในสังคมด้วยสันติวิธี เพื่อให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ปลอดภัยและมีความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน และได้มีทิศทางการพัฒนาสัญญาประชาคมใหม่ ไว้ 5 ประเด็น คือ

1) ปรับกระบวนทัศน์ (paradigm) การพัฒนาประเทศใหม่โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหา

2) สร้างค่านิยมร่วม (Shared Value)

3) พัฒนาระบบการสัญญาประชาคม บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในทุกระดับตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ โดยดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนตั้งแต่ การสร้างความคิดร่วม (Social Consensus) การหาข้อสรุปที่ทุกฝ่ายให้การยอมรับและยึดถือ (Social Commitment) และนำไปสู่การปฏิบัติ(Action)โดยตัวหน้ากัน เพื่อสร้างความสงบสุข ให้เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ โดย พัฒนากลไกในระดับภาพรวม และพัฒนากลไกในระดับชุมชน

4) สร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้าง กลไกและกระบวนการบริหารจัดการของทุกภาค ส่วนของสังคม

5) ขับเคลื่อนและวางระบบการติดตามประเมินผลในทุกระดับ

จากเนื้อหาสาระโดยสรุปของแผนฯ ฉบับที่ 11 และวิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ปี 2570 นั้นทำให้เห็นมิติของกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในหลายประเด็นที่สำคัญคือในส่วนของสถาปัตยกรรมทางสังคม ได้มีเนื้อหาที่สื่อถึงมิติในงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเน้นให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นหลักและเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนา ในส่วนของสัญญาประชาคมใหม่ ได้กล่าวถึง กระบวนการสัญญาประชาคม บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ โดยดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนตั้งแต่ การสร้างความคิดร่วม (Social Consensus) การหาข้อสรุปที่ทุกฝ่ายให้การยอมรับและยึดถือ (Social Commitment) และนำไปสู่การปฏิบัติ (Action) ซึ่งเป็นภาพรวมและแนวทางกว้างๆในการนำไปสู่ การปฏิบัติต่อไป

เนื้อหาสาระของ แผนฯ 11 ส่วนใหญ่กล่าวถึงเศรษฐกิจรวมทั้งแนวโน้มทางด้านเศรษฐกิจ ด้านอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ยังมีเนื้อหาสาระบางส่วนที่ขาดหายไป เช่น มิติของการกระจาย อำนาจสู่ท้องถิ่น กรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นองค์กรที่สามารถเชื่อมอำนาจต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน กระบวนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและทิศทางการพัฒนาของประเทศไทย และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

3.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนากาด :

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 7) พ.ศ.2550 บัญญัติให้จังหวัด และกลุ่มจังหวัดทำแผนพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น สำนักงาน

พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) จึงได้จัดทำกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับชาติที่ยึดกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจากทุกจังหวัดทั้ง 4 ภูมิภาคขึ้น เพื่อสนับสนุนจังหวัดและกลุ่มจังหวัดให้สามารถใช้เป็นกรอบแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนากลุ่มจังหวัด

1. แนวคิดและหลักการ

1.1 ยึดแนวคิดการพัฒนาตาม “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล เป็นธรรมและมีภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบจากกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายนอกและภายในประเทศ ควบคู่ไปกับแนวคิด “การพัฒนาแบบองค์รวม” ที่ยึด คน ผลประโยชน์ของประชาชน ภูมิสังคม ยุทธศาสตร์พระราชทาน เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ยึดหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคภาคีการพัฒนา และหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้สังคมสามานฉันท์ และอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน

1.2 หลักการ มุ่งสร้างความเชื่อมโยงกับแผนระดับชาติต่าง ๆ นโยบายรัฐบาล แผนการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อสร้างโอกาสทางการพัฒนา สอดคล้องกับภูมิสังคมของพื้นที่ โดย

(1) กำหนดรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ของประเทศและภาค รวมถึงชุมชน

(2) กำหนดบทบาทและยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับพื้นที่ให้สอดคล้องกับศักยภาพและโอกาสของพื้นที่

2. ทิศทางการพัฒนาเชิงพื้นที่

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สภาพแวดล้อมภายนอกเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เป็นผลให้จำเป็นต้องเตรียมการรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวให้เหมาะสม การพัฒนาที่สมดุล ดังนั้นจึงกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่ของประเทศ ดังนี้

2.1 พัฒนาพื้นที่ในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศให้เชื่อมโยงกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อเป็นฐานการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม การเกษตรและการแปรรูปการเกษตรและการท่องเที่ยวของภูมิภาค โดยเฉพาะ

2.1.1 พัฒนาพื้นที่เชื่อมโยงทางเศรษฐกิจตามแนวตะวันออก – ตะวันตก (East West Economic Corridor) เช่น พื้นที่เขตเศรษฐกิจแม่สอด-สุโขทัย-พิษณุโลก-ขอนแก่น-มุกดาหาร แนวสะพานเศรษฐกิจพื้นที่อรัญประเทศ-สระแก้ว-ปราจีนบุรี พื้นที่เศรษฐกิจระนอง-ชุมพร-บางสะพาน แนวสะพานเศรษฐกิจพังงา-กระบี่-สุราษฎร์ธานี-นครศรีธรรมราช และแนวสะพานเศรษฐกิจสตูล-สงขลา

2.1.2 พัฒนาพื้นที่เชื่อมโยงทางเศรษฐกิจตามแนวเหนือ-ใต้ (North South Economic Corridor) ได้แก่ แนวเศรษฐกิจเชียงใหม่-เชียงราย-พิษณุโลก-นครสวรรค์-จังหวัดปริมณฑล แนวเศรษฐกิจหนองคาย-อุดรธานี-ขอนแก่น-นครราชสีมา-จังหวัดปริมณฑล พื้นที่แหลมฉบัง-ชลบุรี-ฉะเชิงเทรา-สระแก้ว-บุรีรัมย์-มุกดาหาร

2.2 พัฒนาศูนย์บริการพื้นฐานของชุมชนเพื่อรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงระหว่างประเทศ โดยเน้นพื้นที่ชุมชนตามแนวเขตเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ และตะวันออก-ตะวันตก โดยเฉพาะชุมชนเศรษฐกิจชายแดน

2.3 พัฒนาระบบโลจิสติกส์และโครงข่ายคมนาคมขนส่งเพื่อสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเชิงพื้นที่ เช่น การพัฒนาระบบรถราง เพิ่มประสิทธิภาพการขนส่งทางน้ำ และเพิ่มประสิทธิภาพการเชื่อมโยงโครงข่ายการคมนาคมบริเวณจุดตัด เช่น พิษณุโลก และขอนแก่น

2.4 สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศให้ยั่งยืน ได้แก่ พัฒนาแหล่งน้ำให้เพียงพอต่อการเกษตร พัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองและแหล่งอุตสาหกรรม และการจัดให้มีการจัดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคกลาง

(1) พัฒนาระบบเศรษฐกิจหลักของประเทศให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาเสถียรภาพ การพัฒนาอุตสาหกรรม เกษตร การบริการ การลงทุนให้มีความมั่นคงและเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เช่น ส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่นิคมอุตสาหกรรม ส่งเสริมอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม พัฒนาการเกษตร พื้นฟูการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาประสิทธิภาพโลจิสติกส์

(2) พัฒนาศักยภาพคน ครอบครัวยุวมชนและสังคมให้มีคุณภาพ มีธรรมาภิบาล เพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจโลก ควบคู่กับการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น เช่น ส่งเสริมการเรียนรู้การขนนอกระบบ การอาชีวศึกษา ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาโดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่งเสริมบทบาทของครอบครัว ชุมชน และภาคประชาสังคมในการสร้างวัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพ

(3) อนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุลต่อระบบนิเวศเพื่อสนับสนุนการพัฒนาฐานเศรษฐกิจหลักของประเทศ โดยเร่งแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเล ป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม พื้นฟูคุณภาพน้ำแม่น้ำเจ้าพระยา ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(4) เสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาเมืองและพื้นที่ชายแดนตามแนวเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งแนวเหนือ-ใต้ และแนวตะวันออก-ตะวันตก เพื่อเป็นประตูการค้าเชื่อมโยงประเทศเพื่อนบ้านและนานาชาติ

(5) บริหารจัดการพัฒนาพื้นที่เมืองและชนบทอย่างมีส่วนร่วมและเกื้อกูลกัน เพื่อให้มีการจัดระเบียบรูปแบบการพัฒนาเมืองและชุมชนได้สอดคล้องกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและความต้องการของชุมชน

กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง กลุ่ม ๑ ประกอบด้วย นครปฐม ราชบุรี กาญจนบุรี และ สุพรรณบุรี เน้นพัฒนาการผลิตและส่งออกสินค้าเกษตรอุตสาหกรรมด้วยระบบการผลิตที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม จัดตั้งศูนย์เครือข่ายการศึกษาขั้นอุดมศึกษาและสนับสนุนสถาบันการศึกษา ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และ ส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์อุตสาหกรรมบริเวณชายแดน

3.4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดราชบุรี

3.4.1 การวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมจังหวัดราชบุรี

การประเมินสภาวะแวดล้อม (SWOT) ของจังหวัดราชบุรีโดยมีปัจจัยภายใน (จุดอ่อน จุดแข็ง) และปัจจัยภายนอก (โอกาส ภัยคุกคาม) สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ

จุดแข็ง

- มีตลาดกลางเกษตร จำนวน 2 แห่ง ที่สามารถระบายสินค้าไปสู่ภาคต่างๆได้เป็นอย่างดี
 - มีโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปทางการเกษตร และอาหารทั้งขนาดใหญ่ ขนาดกลางและเล็ก เป็นจำนวนมาก
 - มีความคล่องตัวในระบบการขนส่ง และระยะทางไม่ไกลจากกรุงเทพฯ
 - ผลผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย เช่น พืช ผัก ผลไม้ กัญชงไม้ ด้านปศุสัตว์เช่น สุกร ไก่เนื้อ
 - มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายครอบคลุมทุกประเภท รวมทั้งมีวัฒนธรรมพื้นเมือง ภูมิปัญญาที่เป็นต้นทุนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการผลิตด้านอื่นๆ
 - แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
 - มีความพร้อมด้านยุทธศาสตร์กำลัง แรงงานที่จะพัฒนาศักยภาพได้
 - มีแนวท่อก๊าซธรรมชาติผ่าน มีศักยภาพในการก่อสร้างสถานีแรงดันต่ำ พลังงานด้านต่างๆ
- เพื่อ นำมาใช้ประโยชน์ในภาคอุตสาหกรรมได้

จุดอ่อน

- มูลค่าผลผลิต ต่อพื้นที่การเพาะปลูก ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ในขณะที่ จังหวัดในกลุ่มเดียวกัน มีมูลค่าผลผลิตสูงกว่ามูลค่าเฉลี่ยของประเทศ
- เกษตรใช้สารเคมีใช้สารเคมีปริมาณมาก
- ผลตอบแทนจากการทำเกษตรอินทรีย์ยังไม่จูงใจให้เกษตรกรรักษามาตรฐานการผลิต

- ขาดการจัดการน้ำเสีย เป็นสาเหตุต่อการพัฒนาสินค้าตามมาตรฐาน GAP ยั่งยืน
- เกษตรกรมีหนี้สินและต้นทุนการผลิตด้านการเกษตรสูง
- ขาดแคลนแรงงานไร้ฝีมือในภาคอุตสาหกรรมแปรรูปทางการเกษตร
- เกษตรกรขาดอำนาจต่อรองทางการตลาดการเกษตร
- ผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนด้านการเกษตรแปรรูปยังขาดการบริหารจัดการด้านการตลาด
- ภาคอุตสาหกรรมประจำท้องถิ่น ขาดมาตรฐานผลผลิตที่ดี
- การประชาสัมพันธ์และการบริหารจัดการด้านการตลาดในด้านท่องเที่ยวยังขาด

การดำเนินการ อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

- ผู้ประกอบการขาดทักษะในการให้บริการด้านการท่องเที่ยว
- ขาดปัจจัยในด้านอัตลักษณ์ (ภาพลักษณ์ เสน่ห์) ในการดึงดูดนักท่องเที่ยว
- สถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวมีขนาดเล็ก ยังไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ได้

โอกาส

- มีกฎหมายด้านวิสาหกิจชุมชน ในการสนับสนุนให้เกิดองค์กรชุมชน
- รัฐบาลส่งเสริมการลงทุนของกลุ่มเกษตรกรอย่างต่อเนื่องในลักษณะกองทุนต่างๆ
- มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีทางการเกษตรอย่างต่อเนื่องโดยฝ่ายวิชาการภาครัฐและ

สถาบันการศึกษา

- รัฐบาลมีการส่งเสริมให้ประชาชน ท่องเที่ยวภายในประเทศ
- กลุ่มจังหวัดมีทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชื่อมโยงเป็นวงจรรภายในกลุ่มจังหวัด
- รัฐบาลส่งเสริมการผลิตอาหารปลอดภัยเพื่อการส่งออก

อุปสรรค

- ปัญหภาวะเศรษฐกิจโลก และโรคระบาด มีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวภายในประเทศ

และผลิตอาหารเพื่อการส่งออก

2. ด้านสังคม

จุดแข็ง

- ชุมชนมีความตระหนักมากขึ้นในการแก้ไขปัญหาสังคมด้วยวิธีของชุมชนเอง
- ประชาชนเข้าถึงการบริการสาธารณสุขที่ดี
- ประชาชนสถานะที่เหมาะสม พอเพียงต่อมีงานทำและรายได้
- วัฒนธรรม ประเพณี ท้องถิ่นที่ทุกคนเผื่อให้การยอมรับและส่งเสริมการสืบทอด

จุดอ่อน

- ปัญหาความปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สินที่ยังไม่ลดลง
- เด็กและเยาวชนมีค่านิยมการดำรงชีวิตชีวิตที่ไม่เหมาะสม

- เด็กนักเรียนส่วนใหญ่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ อังกฤษ ภาษาไทย ต่ำกว่าร้อยละ 50

- บุคลากรทางการศึกษามีความเชี่ยวชาญวิชาหลัก ในระบบการศึกษาที่ไม่เพียงพอ
- ชุมชนยังมีปัญหาด้านสุขอนามัย และสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ดี
- สังคมยังขาด คุณธรรม จริยธรรมและห่างเหินจากการใช้หลักธรรมะในการดำเนินชีวิต
- สังคมในปัจจุบันมีจิตสาธารณะไม่เพียงพอ ทำให้เกิดพฤติกรรมไม่เหมาะสม
- ขาดการนำทางสังคมที่สามารถประสานสร้างความสมานฉันท์
- การละเลยต่อการปฏิบัติตามกฎหมาย ทำให้ขาดวินัยทางสังคม

โอกาส

- นโยบายรัฐบาล กำหนดให้ทุกฝ่ายเร่งสร้างความสมานฉันท์ โดยใช้ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี

- การใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อการปรับทิศทางของสังคมที่เหมาะสม

อุปสรรค

- เทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรม และค่านิยมที่ไม่เหมาะสม

ความต้องการของประชาชน

จังหวัดราชบุรี ได้ดำเนินการรับฟังความเห็นและความต้องการของส่วนราชการ ภาคเอกชน และ ประชาชนทั่วไป การรับฟังดังกล่าวเพื่อนำ ปัญหา และความต้องการของประชาชน จากระดับพื้นที่ มาประสาน เชื่อมโยงกับทิศทางการพัฒนาในระดับชาติ และกลุ่มจังหวัด เพื่อประกอบการกำหนดทิศทางการพัฒนาจังหวัด ราชบุรี สรุปดังนี้

3.4.2 ความต้องการของประชาชนในพื้นที่ จังหวัดราชบุรี ได้จัดทำแบบสอบถามความ ต้องการของ ประชาชนในพื้นที่โดยตรง ส่วนราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกี่ยวกับ ทิศทางการพัฒนาจังหวัด ราชบุรี โดยประชาชนได้เสนอความเห็น และความต้องการ ให้จังหวัด ดำเนินการตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

- 1) การแก้ไขปัญหาการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจพื้นฐาน คิดเป็นร้อยละ 41.1
- 2) การเสริมสร้างคุณภาพชีวิต คิดเป็นร้อยละ 29.3
- 3) การก่อกำกันและแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 14.2
- 4) การป้องกัน ปราบปราม อาชญากรรมและเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศ

คิดเป็นร้อยละ 11.5

3.4.3 ความต้องการในการแก้ไขปัญหาในระดับอำเภอ เป็นการรับฟังความเห็นจากประชาคมอำเภอ โดยเชื่อมโยงกับแผนแม่บทชุมชน ผ่านคณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการในระดับอำเภอ เพื่อ ประกอบเป็นความต้องการในระดับพื้นที่ ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาจังหวัดที่สามารถเชื่อมโยงกับทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระดับชาติ และระดับท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัด สามารถสรุปดังนี้

1) เป็นเมืองศูนย์กลางแห่งเกษตรปลอดภัยประกอบด้วยกระแสความต้องการอาหารปลอดภัย จะมีผลรุนแรงผลักดันให้เมืองราชบุรีได้มีการพัฒนาคุณภาพผลผลิตทางการเกษตรครั้งใหญ่ ดั่งนั้นตลาดหรือ ศูนย์รวมผลผลิตผลทางการเกษตรจะมีบทบาทสำคัญที่จะเป็นกลไกกระทำทำให้บรรลุสู่ความเป็นเมืองแห่ง เกษตร ปลอดภัย(อ.เมืองราชบุรี)

2) ต้องการส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพทางการเกษตร และอุตสาหกรรม รวมทั้งพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ควบคู่ไปด้วย(อ.บ้านโป่ง)

3) ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างผลผลิตทางการเกษตร เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับประชาชน โดยเน้นการผลิตสินค้าที่ได้มาตรฐานและมีคุณภาพการบริการที่ดี(อ.โพธาราม)

4) ส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ส่งสังคมอยู่เย็นเป็นสุข(อ.ดำเนินสะดวก)

5) ส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตและผลิตภัณฑ์ต่างๆ รวมทั้งกลุ่มอาชีพต่างๆให้มีความเข้มแข็ง เน้น การแก้ไขปัญหาคุณภาพชีวิตที่ดี และลดปัญหาสิ่งแวดล้อม(อ.วัดเพลง)

6) ให้มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ และอนุรักษ์ ประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรม(อ.สวนผึ้ง)

7) ส่งเสริมการปลูกสับปะรด พัฒนาแหล่งน้ำทางการเกษตร(อ.บ้านคา)

3.4.4 วิสัยทัศน์ จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม การประเมินปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัย ภายนอก ศักยภาพจังหวัดราชบุรี ความต้องการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ระดับอำเภอ และความต้องการของ ประชาชนทั่วไป จึงกำหนดเป้าหมายการพัฒนาจังหวัดราชบุรี ปี 2553-2556 เป็นวิสัยทัศน์การพัฒนา ดังนี้ “ ผู้นำเกษตรปลอดภัย มุ่งให้เป็นเมืองน่าอยู่ และใช้ทุนทางปัญญาสร้างรายได้ ”

3.4.5 พันธกิจจังหวัด

1. ดำเนินการยกระดับคุณภาพ และมาตรฐานสินค้าและบริการให้เป็นสินค้ามีคุณภาพ ปลอดภัย และ เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด

2. พัฒนาครอบครัวและชุมชนให้เข้มแข็ง สร้างวินัยทางสังคม ตลอดจนการพัฒนาทรัพยากร

ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการเป็นเมืองที่น่าอยู่

3.4.6 ประเด็นยุทธศาสตร์

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาสินค้าเกษตรปลอดภัยเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวและผลผลิตเชิงสร้างสรรค์

ให้ความสำคัญกับการดำเนินการยกระดับการผลิตสินค้าจังหวัดราชบุรี โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจและยกระดับความเชี่ยวชาญ แก่เกษตรกร สถาบันเกษตรกร กลุ่มอาชีพ วิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการ โดย การนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการพัฒนากระบวนการผลิต เพื่อลดต้นทุนการผลิต การใช้พลังงานทดแทน พัฒนามาตรฐานการผลิต ให้สินค้าและบริการที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี เป็นที่ยอมรับของตลาดและผู้บริโภค เช่น สินค้าเกษตรและอาหารปลอดภัย สินค้าบริการและการท่องเที่ยว ตลอดจนส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์(Creative Economy)โดยการสนับสนุนบุคลากรที่มีความคิดสร้างสรรค์ และมีทักษะทางศิลปะในการ สร้างสรรค์งานที่มีคุณค่า การใช้องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าและบริการ โดยการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของสินค้า OTOP งานฝีมือและหัตถกรรม ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน และงาน สถาปัตยกรรม

เป้าประสงค์ 1.สินค้าเกษตร และเกษตรแปรรูปได้รับการรับรองมาตรฐานอาหารปลอดภัย 2. สินค้าและบริการสำคัญของจังหวัดได้รับการรับรองมาตรฐานการผลิตเพิ่มขึ้น 3.กลุ่มสินค้าที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ได้รับการสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงเศรษฐกิจมากขึ้น 4.เพิ่มคุณค่า/มูลค่าภาคการผลิตที่สำคัญของจังหวัด

ตัวชี้วัดและเป้าหมายการพัฒนา (KPI/Targets)

1. แปลง/ฟาร์ม ที่ได้รับใบรับรองมาตรฐาน GAP/มาตรฐานฟาร์ม จำนวน 6,000 แปลง/ฟาร์ม
2. เพิ่มคุณค่า/ผลผลิตที่สำคัญเฉลี่ยต่อหน่วยพื้นที่ผลิต
3. ต้นทุนการผลิตสามารถลดได้ในการผลิตข้าวเครื่องเคลือบดินเผาและOTOP ร้อยละ 10
4. ผู้ประกอบการที่ได้รับการรับรองมาตรฐานสินค้าชุมชน ร้อยละ 70 ของผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียน
5. จำนวนสินค้าเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่ได้รับการส่งเสริม จำนวน 20 ชนิดสินค้า
6. ร้อยละการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP เพิ่มขึ้น ร้อยละ 20
7. มูลค่าการผลิตสินค้าเกษตร ขยายตัวในระยะ 4 ปีไม่น้อยกว่าร้อยละ 8
8. ร้อยละของผลผลิตที่ผ่านการตรวจสอบความปลอดภัย(ร้อยละ80)

กลยุทธ์/แนวทางการพัฒนา

1. พัฒนาทักษะเพื่อการผลิตที่ได้มาตรฐานคุณภาพ
2. ส่งเสริมการลดต้นทุน และพัฒนาพลังงานทดแทน
3. ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์
4. พัฒนาและขยายการตลาด
5. พัฒนาการบริการและการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาสังคมคุณธรรมและชุมชนเข้มแข็ง

ให้ความสำคัญกับการดำเนินการส่งเสริมให้มีการน้อมนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำรงชีวิต การสร้างครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ องค์การชุมชนมีประสิทธิภาพ ประชาชน ได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ มีสุขภาวะเหมาะสม การบังคับใช้กฎหมายทั่วถึงและเป็นธรรม สร้างวินัยทางสังคม สร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน แก้ไขปัญหาการว่างงาน แก้ไขปัญหายาเสพติด ตลอดจนแก้ไขปัญหา เด็กและเยาวชน ในกลุ่มเสี่ยง

เป้าประสงค์

1. ลดปัญหายาเสพติดและสถิติการเกิดอาชญากรรม
2. ประชาชนมีวินัยทางสังคมและสमानฉันท
3. เด็ก เยาวชน ครอบครัว ชุมชน เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้
4. ประชาชนในพื้นที่ชายแดนมีคุณภาพชีวิตผ่านเกณฑ์ จปฐ.

ตัวชี้วัดและเป้าหมายการพัฒนา (KPI/Targets)

1. จำนวนหมู่บ้าน/ชุมชนที่มีการส่งเสริมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ร้อยละ 30
2. จำนวนตำบลที่มีองค์กรประชาชนในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ร้อยละ 100
3. หมู่บ้าน/ชุมชนที่มีแผนแม่บทชุมชน ร้อยละ 50
4. ประชากรที่อายุเกิน 15 ปีที่ได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัตรา ร้อยละ 60
5. หมู่บ้านที่มีกิจกรรมด้านสุขภาพ ศิลปวัฒนธรรมและครอบครัว ร้อยละ 50
6. จำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีแผน/งบประมาณ สนับสนุนหมู่บ้านชุมชน ด้านสุขภาพ ร้อยละ 100
7. หมู่บ้านที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชน ร้อยละ 100
8. เยาวชนที่ได้รับการพัฒนาในด้านต่างๆและได้รับการด้านคำปรึกษาจำนวน 10,000 คน
9. จำนวนคดีที่ขึ้นศาลเยาวชนและครอบครัว ลดลง ร้อยละ 20
10. จำนวนสถานประกอบการที่ได้รับการขึ้นทะเบียนให้บริการคอมพิวเตอร์ มีระบบการควบคุม การเล่นเกมส์ของเด็กและเยาวชน ร้อยละ 100
11. จำนวนผู้เดือดร้อนที่ได้รับการแก้ไขปัญหาตามแผนแก้ไขปัญหาลังคมและพัฒนาคุณภาพ

ชีวิต ร้อยละ 80

12. เรื่องร้องเรียนได้รับการแก้ไขและเรื่องยุติได้ ร้อยละ 60
13. การจับกุมผู้กระทำผิดในแต่ละกลุ่มคดีที่เกิด ร้อยละ 30
14. ประชาชน/เยาวชน ที่ได้รับการสร้างความตระหนักเกี่ยวกับโทษของยาเสพติด
15. จำนวนผู้ป่วยที่ได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด
16. แรงงานได้รับการพัฒนาและเพิ่มคุณภาพชีวิต ร้อยละ 60
17. ประชาชนได้รับการส่งเสริมแนวคิดตามระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น

กลยุทธ์/แนวทางการพัฒนา

1. ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
2. ส่งเสริมวินัยสังคมและการบังคับใช้กฎหมาย
3. พัฒนา เด็ก เยาวชน ครอบครัวชุมชน ให้เข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
4. ส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ และ ศิลปวัฒนธรรมให้แก่ ครอบครัวและชุมชน
5. พัฒนาศักยภาพและเพิ่มคุณภาพชีวิตแรงงาน
6. ส่งเสริมความมั่นคงในพื้นที่ชายแดน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาคความอุดมสมบูรณ์และคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เป็นเมืองน่าอยู่

ดำเนินการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพิ่มพื้นที่ป่าและพื้นที่สีเขียว การจัดการปัญหาขยะมูลฝอย ลดมลพิษทางน้ำ ทรัพยากรถูกใช้อย่างยั่งยืนรู้คุณค่า ปรับสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ให้เป็นเมืองน่าอยู่

เป้าประสงค์

1. พื้นที่สีเขียวและการรักษาป่าต้นน้ำและป่าชุมชน เพิ่มขึ้น
2. คุณภาพน้ำ อากาศ และขยะมูลฝอย อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน
3. เป็นเมืองที่มีสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์เมืองที่เหมาะสม
4. มีความหลากหลายและความสมดุลทางชีวภาพยิ่งขึ้น

ตัวชี้วัดและเป้าหมายการพัฒนา (KPI/Targets)

1. พื้นที่ป่าไม้ในเขตป่าอนุรักษ์ต้นน้ำลำธารไม่ลดลงจากภาพถ่ายดาวเทียม
2. จำนวนต้นไม้ที่มีการปลูกใหม่ 84,000 ต้น
3. จำนวนแม่น้ำ/คลอง ที่ได้รับการพัฒนามาตรฐานคุณภาพน้ำ 12 แห่ง
4. ปริมาณขยะมูลฝอยที่ต้องกำจัด ณ ปีฐาน ลดลง ร้อยละ 40
5. ฟาร์มปศุสัตว์ได้รับการแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำร้อยละ 20
6. ระดับความสำเร็จในการสร้างความหลากหลายและความสมดุลทางชีวภาพ

กลยุทธ์

1. การจัดการปัญหาขยะมูลฝอยและคุณภาพน้ำ
2. ส่งเสริมการเพิ่มพื้นที่สีเขียวและ ธนาคารต้นไม้
3. การสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วม
4. ส่งเสริมการพัฒนาสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์เมืองที่เหมาะสม
5. ส่งเสริมความหลากหลายและความสมดุลทางชีวภาพ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาการบริหารและเสริมสร้างธรรมาภิบาล

ดำเนินการพัฒนาการบริหารจัดการไปสู่การเป็นองค์กรที่มีสมรรถนะสูง(High Performance Organization)) ในการให้บริการประชาชนที่มีประสิทธิภาพภายใต้หลักการธรรมาภิบาล

เป้าประสงค์

หน่วยงานในจังหวัดราชบุรีเป็นองค์กรที่มีสมรรถนะสูง

ตัวชี้วัดและเป้าหมายการพัฒนา (KPI/Targets)

1. ความสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ และมีคะแนนประเมินไม่น้อยกว่า 350 คะแนน

2. ระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการ ร้อยละ 80
3. ความสำเร็จของการดำเนินการตามมาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระดับ 5
4. ความสำเร็จงานบริการที่รักษามาตรฐานระยะเวลาการให้บริการ ร้อยละ 80
5. ระดับความสำเร็จการควบคุมภายในและการตรวจสอบภายใน ระดับ 5

กลยุทธ์

1. พัฒนาคุณภาพการบริหารภาครัฐ
2. ป้องกันและและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ
3. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน 4. พัฒนาการบริการประชาชน

3.5 การพัฒนาตามนโยบายริเริ่มของชุมชน

3.5.1 สภาพปัญหาของชุมชน

ผลของการพัฒนาตามแนวทางที่วางไว้ตามแผนพัฒนาของชุมชนนั้นก็ไดศึกษาถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบันมี ดังนี้

1. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ คือ ปัจจุบันสภาพชุมชนยังพบกับปัญหาด้านสภาพความเป็นอยู่ของเรื่องปากท้อง และปัจจัยที่เป็นผลของต้นทุนการผลิตในการประกอบอาชีพอยู่
2. ปัญหาด้านสังคม คือ ในปัจจุบันคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาสทางสังคมยังเกิดขึ้นในเขตพื้นที่นี้

3. ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน คือ การคมนาคมรวมทั้งระบบสาธารณูปโภค- สาธารณูปการ ยังไม่สะดวกต่อการสัญจรและยังก่อให้เกิดอันตรายได้ในบางเขตพื้นที่

4. ปัญหาด้านแหล่งน้ำ คือ ปัจจุบันนี้ระบบน้ำเพื่อการอุปโภค - บริโภคยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน

5. ปัญหาด้านการสาธารณสุข คือ คนในท้องถิ่นยังขาดการส่งเสริมในด้านการเอาใจใส่ในสุขภาพ

6. ปัญหาด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม คือ การศึกษาของพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่เท่าเทียมกัน

7. ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ปัจจุบันสภาวะแวดล้อมของท้องถิ่นได้รับผลกระทบจากการกระทำของคนในท้องถิ่นเองมากขึ้นเนื่องจากประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจ

และจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นก็ได้มีการวางแนวทางในการพัฒนาชุมชนขึ้นจากปัจจัยที่เกิดขึ้นได้ ดังนี้

1. แผนงานพัฒนาคนและสังคม เพื่อให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น

2. แผนงานพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อให้คนในชุมชนได้มีการคมนาคมที่สะดวกปลอดภัยและรวดเร็วขึ้น อีกทั้งเพื่อให้พื้นที่ในเขตรับผิดชอบของตำบลได้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่สวຍงามของบุคคลอื่นที่เส้นทางการสัญจรไปมาด้วย

3. แผนงานเศรษฐกิจ

เพื่อการส่งเสริมให้คนมีรายได้เพิ่มมากขึ้นโครงการที่เป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนได้มีรายได้เสริมมากขึ้น โครงการที่เกี่ยวข้องกับแผนงานนี้คือ โครงการอุดหนุนงบประมาณจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนแก่กลุ่มอาชีพต่างในเขตพื้นที่

4. แผนงานพัฒนาด้านแหล่งน้ำ

เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้มีน้ำอุปโภค - บริโภคเพียงพอ โครงการที่เป็นแนวทางการพัฒนาคือ การขยายเขตประปาให้ครบทุกครัวเรือน และการพัฒนาระบบน้ำประปาที่ถูกสุขลักษณะ อีกทั้งการสร้างที่เก็บกักน้ำได้เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน

5. แผนงานการพัฒนาด้านการเมือง และการบริหาร

เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการ, รับรู้ถึงปัญหาและอุปสรรคร่วมกันอีกทั้งมีการติดตามและประเมินผลร่วมกับองค์กรส่วนท้องถิ่นและให้บุคลากรที่เป็นกลไกในการบริหารงานของท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ

6. แผนงานพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เพื่อให้สภาพท้องถิ่นได้มีระบบนิเวศที่ดีขึ้นอีกทั้งเพื่อสภาพที่ถูกสุขลักษณะ และมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย จากปัญหาที่เกิดขึ้นถ้าได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านงบประมาณที่เพียงพอต่อความต้องการ และสิ่งที่เป็นแนวโน้มในการพัฒนาต่อไปในอนาคตเพื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลได้พัฒนาไปในแนวทางเดียวกันกับทางจังหวัด อำเภอ นั้นก็ควรพัฒนาให้ครอบคลุมทุกๆ ด้านและมาจากความต้องการของคนในชุมชนแบบแท้จริง เพื่อจะได้เกิดประโยชน์สูงสุดจากการใช้ทรัพยากรทางการบริหารที่มีทั้งบุคลากร งบประมาณ และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้วย

โครงการที่เป็นแนวทางแก้ไข

- การจัดตั้งกลุ่มอาชีพเสริม
- การจัดตั้งตลาดผลผลิตชุมชน
- การก่อสร้างระบบสาธารณูปโภค
- สาธารณูปการเพื่อการคมนาคมสื่อสารที่สะดวก
- การจัดอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ให้กับบุคลากรท้องถิ่นและกลุ่มผู้นำท้องถิ่น
- การจัดให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็น ร่วมปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบ
- การส่งเสริมการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบ

3.5.2 นโยบายการพัฒนาชุมชน

เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่กำหนดขึ้นจากการวิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆ สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนซึ่งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกองค์กร และกำหนดเป็นยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา ในการนี้ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน ดังต่อไปนี้

- 1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และการแก้ไขปัญหาคาความยากจนแบบยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจแบบพอเพียง ได้แก่ การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพให้กับประชาชน
- 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และระบบโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค - บริโภค การก่อสร้าง ปรับปรุงบำรุงรักษาสิ่งสาธารณูปโภค สาธารณูปการและสิ่งก่อสร้างอื่นๆ
- 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการส่งเสริมการศึกษา คุณภาพชีวิต และสังคมที่มีคุณภาพ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบพัฒนาการจัดการศึกษานอกระบบ พัฒนาระบบการศึกษาของท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่ความเป็นสากล พัฒนาแหล่งข้อมูลข่าวสารของประชาชน การส่งเสริมอนามัยของประชาชน งานพัฒนาคุณภาพชีวิต งานส่งเสริมกีฬาและนันทนาการ
- 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนากการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและบริหารกิจการ

บ้านเมืองที่ดี ได้แก่ การพัฒนาการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้โปร่งใส ตรวจสอบได้ การพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาศักยภาพของชุมชนประชาคมในทุก ด้าน การพัฒนาการจัดระเบียบชุมชนและสังคมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย งานพัฒนาการรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมถึงงานพัฒนาการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น และพัฒนาระบบคุณภาพในการทำงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการเกษตร และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพเกษตรทุกด้าน งานคุ้มครอง ด้านมลพิษ การจัดการและการบำบัดน้ำเสีย อีกทั้งการดูแลฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.6 ปัจจัยและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน

ผลการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นตามประเด็นการพัฒนาท้องถิ่น อาจสรุปได้ดังนี้

ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ประเด็นปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ได้จัดลำดับความต้องการด้านโครงสร้างพื้นฐานให้เป็นปัญหาแรก และเป็นสิ่งที่ต้องการมากที่สุด ดังนี้ การก่อสร้าง / ปรับปรุงเส้นทางคมนาคม การก่อสร้าง/ปรับปรุงรักษาสิ่งสาธารณูปโภค - สาธารณูปการและสิ่งก่อสร้างอื่นๆ รวมถึงการพัฒนาด้านแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร เพื่อการอุปโภค-บริโภค และระบบน้ำประปา การก่อสร้างสะพาน ปรับปรุงและติดตั้งไฟฟ้าสาธารณะ

ด้านเศรษฐกิจ ภาพโดยรวมของท้องถิ่นจะมุ่งเน้นอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งรายได้เฉลี่ยจากภาคเกษตรจะไม่มากนัก ประชาชนมักประสบปัญหายากจน ปัญหาการอพยพแรงงาน ดังนั้นควรที่จะมีแนวทางแก้ไขได้แก่ การส่งเสริมอาชีพเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชน ส่งเสริมการกระจายรายได้ การจัดตั้งตลาดกลางในการจัดจำหน่ายสินค้า การฝึกอาชีพให้กับประชาชน

ด้านสังคม สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ จึงมีทั้งผลกระทบที่เป็นผลดีและในทางลบเพราะฉะนั้นควรมีการปรับและเสริมสร้างให้สังคมชนบทมีความเข้มแข็งขึ้น โดยการสร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่ โดยมีแนวทางพัฒนาได้ ดังนี้ พัฒนาการศึกษาระดับพื้นฐานทั้งในระบบและนอกระบบ ส่งเสริมด้านสุขภาพอนามัยของประชาชน (สาธารณสุข) ส่งเสริมการกีฬา จารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น งานป้องกันและงานพัฒนาการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน งานด้านส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

ด้านพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในกระบวนการพัฒนาประเทศได้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติ มาใช้อย่างฟุ่มเฟือยจึงก่อให้เกิดความเสื่อมโทรม ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศวิทยา รวมถึงผลของมลภาวะอันเป็นอันตรายต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น

สมควรที่จะต้องมีการบริหารจัดการอย่างเหมาะสมบนพื้นฐานแห่งความสมดุลของระบบนิเวศน์แบบยั่งยืน โดยมีแนวทางพัฒนา ดังนี้ งานบำบัดและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม งานสร้างจิตสำนึกและตระหนักในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ด้านพัฒนาการเมือง- การบริหาร ประเทศไทยมีระบบการเมืองที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และการสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนการกระจายอำนาจ โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง โดยมีแนวทางการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาระบบคุณภาพในการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บทที่ 4

ข้อมูลพื้นฐานชุมชนหนองอ้อ

4.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดราชบุรี

จังหวัดราชบุรี ตั้งอยู่ในเขตภาคกลางด้านตะวันตกของประเทศไทย มีพื้นที่ 5,196,462 ตารางกิโลเมตร อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครตามทางหลวงแผ่นดิน หมายเลขที่ 4 ประมาณ 100 กิโลเมตร มีอาณาเขต ทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดกาญจนบุรี ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดเพชรบุรี ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดนครปฐมและจังหวัดสมุทรสงคราม ทิศตะวันตกติดต่อกับประเทศพม่า มีชายแดนยาว 73 กิโลเมตร สภาพพื้นที่เป็นที่ราบสูงทางด้านตะวันตกและค่อยๆ เป็นที่ราบลุ่มถึงที่ราบต่ำไปทางตะวันออกมีปริมาณน้ำฝนที่ตกเฉลี่ยใน ปี 2551 วัดได้ 1,007 มิลลิเมตร มีอุณหภูมิอยู่ระหว่าง 19-38 องศาเซลเซียส

ด้านการปกครองและประชากร

แบ่งการปกครองออกเป็น การปกครองส่วนภูมิภาค และการปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้ การปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งการปกครองออกเป็น 10 อำเภอ 104 ตำบล และ 975 หมู่บ้าน การปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่งการปกครองออกเป็น 1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด 3 เทศบาลเมือง 25 เทศบาลตำบล และ 83 องค์การบริหารส่วนตำบล มีประชากรทั้งสิ้นประมาณ 828,930 คน เป็นชาย 405,852 คน หญิง 423,078 คน (ข้อมูลกรมการปกครอง ณ เดือน กันยายน 2552) จำนวนครัวเรือน 259,711 ครัวเรือน

ด้านสังคม

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 97.48 นับถือศาสนาคริสต์ ร้อยละ 2.06 และนับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 0.54 ส่วนสถิติคดีอาชญากรรมของจังหวัด ปี 2549 รับแจ้ง 5,797 ราย จับกุมได้ 6,399 ราย ปี 2550 รับแจ้ง 6,939 ราย จับกุมได้ 8,075 ราย ปี 2551 รับแจ้ง 7,346 ราย จับกุมได้ 7,871 ราย

การศึกษา

จังหวัดราชบุรีแบ่งพื้นที่เขตการศึกษาเป็น 2 เขตพื้นที่การศึกษา ดังนี้

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 1 ประกอบด้วย สถานศึกษาที่อยู่ในพื้นที่อำเภอ เมือง อำเภอจอมบึง อำเภอสวนผึ้ง อำเภอปากท่อ อำเภอวัดเพลง และอำเภอบ้านคา มีสถานศึกษา รวม จำนวน 199 แห่ง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 2 ประกอบด้วย สถานศึกษาที่อยู่ในพื้นที่อำเภอ ดำเนินสะดวก อำเภอบ้านโป่ง อำเภอบางแพ และอำเภอโพธาราม มีสถานศึกษารวม จำนวน 168 แห่ง

ด้านสาธารณสุข

จังหวัดราชบุรีมีโรงพยาบาลของรัฐ 12 แห่ง โรงพยาบาลเอกชน 8 แห่ง สถานีอนามัย 162 แห่ง ด้านบุคลากร แพทย์จำนวน 238 คน ทันตแพทย์ 43 คน เภสัชกร 95 คน พยาบาล 1,823 คน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข 340 คน

ด้านเศรษฐกิจ

จังหวัดราชบุรี มีอัตราการขยายตัวผลิตภัณฑ์มวลรวมอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2546 – 2551 เฉลี่ยร้อยละ 5 ต่อปี เศรษฐกิจจังหวัดราชบุรีพึ่งพิงสาขาการผลิตที่สำคัญคือ สาขาอุตสาหกรรม ในปี 2551 มีมูลค่าการผลิต 108,361.1 ล้านบาท เฉลี่ยต่อหัวประชากร เท่ากับ 130,600 บาท

ด้านอุตสาหกรรม

ในปี 2552 จังหวัดราชบุรี มีโรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 1,322 โรงงาน จำนวนเงินลงทุน 86,262,980,925 ล้านบาท โรงงานอุตสาหกรรมที่สำคัญ คือ อุตสาหกรรมอาหาร(177 โรงงาน) รองลงมาเป็นอุตสาหกรรมอโลหะ(157 โรงงาน) อุตสาหกรรมขนส่ง(144 โรงงาน) อุตสาหกรรมกระดาษ (101 โรงงาน) และอุตสาหกรรมไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้(100 โรงงาน)

ด้านการเกษตรกรรม

มีพื้นที่เกษตรกรรมประมาณ 1,157,466 ไร่ พื้นที่ป่าประมาณ 1,239,236 ไร่ และพื้นที่อุตสาหกรรม ที่อยู่อาศัย พื้นที่สาธารณะและพื้นที่อื่นๆ ประมาณ 1,618,728 ไร่ จังหวัดราชบุรีมีมูลค่าการผลิตในภาคเกษตร จำนวน 17,640 ล้านบาท ในด้านการปศุสัตว์ มีการผลิตสุกรได้มากที่สุดของประเทศ ประมาณ 1,313,000 ตัว มูลค่า 3,940 ล้านบาท ในส่วนการประมง จังหวัดราชบุรี มีศักยภาพในการผลิตกุ้งก้ามกรามจำนวน 10,021.74 ตัน และกุ้งขาว จำนวน 6,035.17 ตัน

ด้านการท่องเที่ยว

ลักษณะการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ศิลปวัฒนธรรม แหล่งโบราณสถานและวิถีชุมชน เป็นสำคัญ ปี 2551 มีนักท่องเที่ยวเข้ามาประมาณ 1,115,221 คน มีรายได้จากนักท่องเที่ยว ประมาณ 1,153.49 ล้านบาท

ตารางที่ 4.1 สรุปจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมเยือนจังหวัดราชบุรี 2551

รายละเอียด	2551	2550	Δ(%)
ผู้มาเยี่ยมเยือน (คน)	1,115,221	1,175,591	- 5.13
รายได้ (ล้านบาท)	1,153.49	1,206.84	- 4.42
จำนวนสถานพักผ่อน (แห่ง)	78	78	-
จำนวนห้อง (ห้อง)	2,259	2,259	-
วันพักเฉลี่ย (วัน)	1.62	1.29	+ 25.58
อัตราการเข้าพักเฉลี่ย	28.09	37.04	- 24.16
จำนวนผู้เข้าพักแรม (คนไทย)	284,903	283,122	+ 0.63
จำนวนผู้เข้าพักแรม (คนต่างประเทศ)	1,659	2,158	- 23.12

ที่มา : สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มีพื้นที่ป่าเหลืออยู่ประมาณ ประมาณ 1,239,236 ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 38.16 ของพื้นที่จังหวัด ป่าไม้ส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่เขาและเทือกเขาตะนาวศรี

ตารางที่ 4.2 พื้นที่ป่าไม้จังหวัดราชบุรี แบ่งตามประเภท

ลำดับ ที่	ประเภทป่าไม้	พื้นที่ป่าไม้ (ตร.กม.)
1	ป่าสงวน	1,864.95
2	วนอุทยาน	4.80
3	ป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี	117.81
4	พื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และนันทนาการ	0.00
5	พื้นที่การปลูกป่าชุมชนและป่าเศรษฐกิจ	238.52
6	อุทยานแห่งชาติ	0.00
7	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า	489.31
รวม		2,715.39

ที่มา : กรมป่าไม้ สำนักงานป่าไม้จังหวัดราชบุรี

ปัญหาคุณภาพน้ำ จังหวัดราชบุรี มีแม่น้ำสายสำคัญ คือ แม่น้ำแม่กลอง คุณภาพน้ำ มีแนวโน้มในทางที่ดีขึ้นกล่าวคือ ปริมาณออกซิเจนที่ละลายในน้ำของแม่น้ำแม่กลองบริเวณที่ไหลผ่าน จังหวัดราชบุรี ปี พ.ศ. 2551-2552 พบว่าปริมาณออกซิเจนที่ละลายในน้ำดีขึ้น

ปัญหาขยะมูลฝอย ปี 2552 ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล จังหวัดราชบุรี มีจำนวน ประชากรตามทะเบียนราษฎร 280,151 คน ประชากรแฝง 6,111 คน รวมประชากรในเขตเทศบาล ทั้งสิ้น 286,262 คน ปริมาณขยะรวมทั้งสิ้น 259.98 ตันต่อวัน หรือ 94,900 ตัน/ปี ส่งผลให้อัตรากาการผลิตขยะในพื้นที่จังหวัดราชบุรีเท่ากับ 0.908 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน โดยเทศบาลเมืองราชบุรี มีปริมาณขยะมากที่สุดเท่ากับ 65 ตันต่อวัน และมีอัตราการผลิตขยะ 1.74 กก./คน/วัน รองลงมาได้แก่ เทศบาลเมืองบ้านโป่ง มีปริมาณขยะ 25 ตันต่อวัน

4.2 สถานการณ์จังหวัดราชบุรี

4.2.1 ด้านเศรษฐกิจ

จังหวัดราชบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีบทบาทต่อเศรษฐกิจส่วนรวมในกลุ่มจังหวัดภาค กลางตอนล่าง 1 (ราชบุรี สุพรรณบุรี กาญจนบุรี และนครปฐม) โดยมีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดเป็น สัดส่วน ร้อยละ 29 ของผลิตภัณฑ์กลุ่มจังหวัด และมีมูลค่า GPP คิดเป็นลำดับที่ 14 ของประเทศ

จังหวัดราชบุรี มีอัตราการขยายตัวผลิตภัณฑ์มวลรวมอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2546 – 2551 เฉลี่ยร้อยละ 5 ต่อปี เศรษฐกิจจังหวัดราชบุรีพึ่งพิงสาขาการผลิตที่สำคัญคือ สาขาอุตสาหกรรม มีสัดส่วนการผลิต ร้อยละ 29.07 และสาขาการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 16.28 ในขณะที่สาขาการผลิตรองลงมาเช่น สาขาพลังงาน และที่อยู่อาศัย 16.88 และ 10.48 ตามลำดับ

สาขาการเกษตร จังหวัดราชบุรี มีการขยายตัวการผลิตด้านเกษตร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2546 – 2551 เฉลี่ยร้อยละ 8 ต่อปี โดยเฉพาะในปี 2551 จังหวัดราชบุรีมีมูลค่าการผลิตในภาค เกษตร จำนวน 17,640 ล้านบาท ทั้งนี้เนื่องจากจังหวัดราชบุรีมีศักยภาพที่เป็นปัจจัยสนับสนุน ที่สำคัญ เช่น มีพื้นที่การเพาะปลูกพืชผักผลไม้ กระจายไปทุกอำเภอ จำนวน 1,027,340 ไร่ สามารถ ผลิตพืชผัก ผลไม้ ประมาณ 2,218,641 ตันต่อปี เนื่องจากมีระบบการชลประทานที่ดี มีตลาดกลาง สินค้าเกษตร ถึง 2 แห่งในการระบายสินค้าไปทั้งภาคกลาง ภาคใต้ และและภาคอื่นๆ ในด้าน การปศุสัตว์ มีการผลิตสุกรได้มากที่สุดของประเทศ ประมาณ 1,313,000 ตัว มูลค่า 3,940 ล้านบาท ในส่วนการประมง จังหวัดราชบุรีมีศักยภาพในการผลิตกุ้งก้ามกรามจำนวน 10,021.74 ตัน และกุ้งขาว จำนวน 6,035.17 ตัน

การอุตสาหกรรม เป็นสาขาการผลิตที่สำคัญของจังหวัด มีมูลค่าการผลิตที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเป็นสาขาการผลิตที่มีมูลค่าสูงสุดของจังหวัด ในปี 2551 จังหวัดราชบุรี มีโรงงานทั้งสิ้น 1,322 โรงงาน เงินลงทุน 86,262 ล้านบาท มีมูลค่าการผลิต จำนวน 31,503 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วน ร้อยละ 29.07 ของมูลค่าการผลิตทั้งหมด พื้นที่การผลิตส่วนใหญ่อยู่ในอำเภอบ้านโป่ง อำเภอเมืองฯ และอำเภอโพธาราม มีการประเภทอุตสาหกรรมที่สำคัญ เช่น อุตสาหกรรมอาหาร (177 โรงงาน) อุตสาหกรรมโลหะ (157 โรงงาน) อุตสาหกรรมขนส่ง (144 โรงงาน) อุตสาหกรรมการเกษตร (101 โรงงาน) และอุตสาหกรรมไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้ (100 โรงงาน) และ อุตสาหกรรมสิ่งทอ (62 โรงงาน) จังหวัดราชบุรีมีโรงงานที่ได้รับมาตรฐานสากล จำนวน 166 แห่ง

ในส่วนของสาขาการค้าจังหวัดราชบุรีมีมูลค่าการค้าส่งค้าปลีก จำนวน 11,359 ล้านบาท เป็นภาคการผลิตที่สร้างรายได้ให้กับจังหวัดราชบุรี รองลงมาจากสาขาอุตสาหกรรมและสาขาการเกษตร

ด้านการท่องเที่ยว ในปี 2551 จังหวัดราชบุรีรายได้จากการท่องเที่ยว จำนวน 1,153.49 ล้านบาท มีผู้มาเยี่ยมเยือน จำนวน 1,115,221 คน โดยลดลงจากปี 2550 คิดเป็นร้อยละ 4.42

4.2.2 ด้านสังคม

ปัจจุบันจังหวัดราชบุรี มีประชากรทั้งสิ้น จำนวน 841,614 คน (ครัวเรือน 261,143 ครัวเรือน) มีอัตราการเพิ่มของประชากรปี 2550-2552 คิดเป็น ร้อยละ 0.30 , 0.53 และ 0.69 ตามลำดับ โครงสร้างประชากรในปี 2552 (สิงหาคม 2552) มีสัดส่วนประชากรวัยเด็ก ร้อยละ 19.04 ความสัมพันธ์ และความอบอุ่นของครอบครัว ยังไม่ผ่านเกณฑ์ครอบครัวอบอุ่น จปฐ. ปี 2552 มีครอบครัวที่ตกเกณฑ์ดังกล่าว จำนวน 33 ครัวเรือน สำหรับ อัตราการหย่าร้างในปี 2551 จำนวน 1.26 คู่ต่อพันครัวเรือน ซึ่งลดลงจากปี 2550 (1.44 คู่ต่อ พันครัวเรือน) สำหรับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จังหวัดราชบุรี ในปี 2549 มีคดีเกิดทั้งสิ้น 2,762 คดี ปี 2550 จำนวน 2,638 คดี ในส่วนศิลปะ วัฒนธรรม จังหวัดราชบุรี มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม กล่าวคือ ประชาชนประกอบด้วยเชื้อสาย 8 ชนเผ่า มีการสืบทอดศิลปวัฒนธรรม มาจนถึงรุ่นปัจจุบัน จึงเป็นต้นทุนทางสังคมที่จะเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาในด้านอื่นๆ ส่วนด้านสุขภาพ จังหวัดราชบุรียังมีปัญหาการป่วยด้วยโรคสำคัญอยู่ใน 3 ลำดับแรก ต่อประชากร 100,000 คน คือ โรคมะเร็ง คิดเป็นร้อยละ 86.8 รองลงมาเป็นอุบัติเหตุ คิดเป็นร้อยละ 62.2 และโรคหัวใจ คิดเป็นร้อยละ 44.8

4.2.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ปัญหาที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี คือพื้นที่ป่าไม้ถูกทำลายเพื่อใช้ประโยชน์ทางธุรกิจ ส่วนปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม คือปัญหาขยะ และมลพิษทางน้ำ จากข้อมูลการศึกษามลพิษทางน้ำของจังหวัดราชบุรี แหล่งที่เกิดมลพิษที่สำคัญคือ น้ำเสียจากชุมชน และฟาร์มการเกษตร ร่องลงมาเป็นน้ำเสียที่เกิดจากภาคอุตสาหกรรม

4.3 บริบทการเปลี่ยนแปลง

จังหวัดราชบุรี เป็นจังหวัดที่มีรายได้จากสาขาการผลิตที่สำคัญของจังหวัด คือ สาขาเกษตร สาขาคูณอุตสาหกรรม และสาขาการค้าปลีกค้าส่ง การผลิตดังกล่าวต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน ที่สำคัญคือ

4.3.1 ด้านเศรษฐกิจ

สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจโลกในช่วงที่ผ่านมา ทำให้การพัฒนาประเทศต่างๆ รวมถึงประเทศไทยอยู่ในภาวะชะลอตัว นานาประเทศหันกลับมาให้ความสำคัญด้านปัจจัยพื้นฐานภายในประเทศเพื่อที่จะกระตุ้นให้เกิดการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจ จากรายงานสถาบันด้านเศรษฐกิจโลก ในปี 2553 เศรษฐกิจโลกมีแนวโน้มอาจจะปรับตัวดีขึ้นในภาพรวมซึ่งอาจจะใช้เวลาในการฟื้นตัว

ภาพรวม เศรษฐกิจไทยในปี 2553 มีแนวโน้มเริ่มเข้าสู่ระดับที่ถือได้ว่า มีเสถียรภาพมากขึ้นเนื่องมาจากภาพโดยรวมของภาคการค้าของโลก ซึ่งจะช่วยหนุนให้ทิศทางของภาคการส่งออกของไทย จะมีการขยายตัวได้มากขึ้น นอกจากนี้แล้วยังรวมไปถึงปัจจัยบวกจากเม็ดเงินกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาลในช่วงปี 2552 - 2553 ตามแผนปฏิบัติการ "ไทยเข้มแข็ง" ที่จะเริ่มมีการใช้จ่ายได้ตั้งแต่ในช่วงปลายปี 2552 ทำให้แนวโน้มเศรษฐกิจไทยในปี 2553 ขยายตัวมากขึ้น ศักยภาพและโอกาสของจังหวัดราชบุรี

สาขาเกษตร จังหวัดราชบุรี มีศักยภาพการผลิตด้านการเกษตร โดยเฉพาะพืชผักและสุกร เนื่องจากจังหวัดราชบุรี มีตลาดกลางสินค้าพืช ผัก ผลไม้ ถึง 2 แห่ง สามารถระบายสินค้าเกษตรไปสู่ผู้บริโภคได้ตลอดทั้งปี จึงเป็นช่องทางการตลาดที่สำคัญยิ่งในการสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร ในส่วนการพัฒนาคุณภาพการผลิต ได้มีการร่วมมือระหว่างภาครัฐ และเอกชน ในการผลิตพืช ผักปลอดภัยสารพิษ โดยการพัฒนาห้องปฏิบัติการตรวจสอบสารตกค้าง ซึ่งตั้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง และภาคเอกชน ซึ่งเป็นตลาดกลาง ได้เข้าสนับสนุน เกษตรกรปลูกพืชผักปลอดภัยสารพิษ นอกจากนี้ จังหวัดราชบุรีมีโรงงาน อุตสาหกรรมอาหาร จำนวน 177 โรงงาน และ อุตสาหกรรม การเกษตร จำนวน 101 โรงงาน ซึ่งเป็นแหล่งแปรรูปสินค้าเกษตร และสินค้าอาหารโดยมีตลาดทั้งใน

และต่างประเทศ ประกอบกับกระแสความต้องการอาหารปลอดภัยจะเป็นช่องทางที่สำคัญในการพัฒนาสินค้าเกษตรปลอดภัยของจังหวัดราชบุรี

ในส่วนของผลิตเนื้อสัตว์ จังหวัดราชบุรีมีศักยภาพการผลิตสูงมากที่สุดของประเทศ และมีการตรวจสอบสารปนเปื้อนในเนื้อสัตว์และรับรองมาตรฐานผู้ประกอบการจำหน่ายเนื้อสัตว์อย่างต่อเนื่องในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตาม การผลิตสาขาเกษตรของจังหวัดราชบุรียังมีต้นทุนการผลิตต่อหน่วยสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ซึ่งจะเป็นข้อจำกัดที่ส่งผลกระทบต่อการแข่งขันและเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรของจังหวัดราชบุรี ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพการผลิต ต้นทุนการผลิตต่อหน่วยจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะต้องพัฒนาต่อไป

สาขาการท่องเที่ยว จังหวัดราชบุรีมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชน แต่พิจารณารายได้จากการท่องเที่ยวจังหวัดราชบุรีมีรายได้ในปี 2550 จำนวน 1,206 ล้านบาท ปี 2551 จำนวน 1,153 ล้านบาท คิดเป็น ร้อยละ 1.11 ของ ซึ่งนับว่ายังมีจำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดและจังหวัดในกลุ่มเดียวกัน แต่จากการที่จังหวัดราชบุรีมีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่ดี จึงสามารถที่จะยกระดับรายได้จากการท่องเที่ยว โดยการสร้างจุดขายด้านการท่องเที่ยว เพิ่มจุดเด่นที่น่าสนใจ ต่อนักท่องเที่ยว และเพิ่มกิจกรรมในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น

สาขาอุตสาหกรรม จังหวัดราชบุรีมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมทั้งสิ้น 1,322 โรงงาน และอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ เป็นอุตสาหกรรมอาหาร และอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตเกษตรจึงเป็นศักยภาพที่สำคัญของจังหวัดราชบุรี ที่ภาคการผลิตสามารถเป็นวัตถุดิบเพื่อการแปรรูปในพื้นที่ จึงเป็นแนวทางที่เชื่อมโยงกันระหว่างการผลิตของเกษตรกร และภาคอุตสาหกรรมผู้แปรรูป โดยจังหวัดราชบุรีจะเป็นฝ่ายประสานงานและสนับสนุน อย่างไรก็ตามในส่วนของมาตรฐานของโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดราชบุรี มีโรงงานที่ได้รับมาตรฐานสากล จำนวน 166 แห่ง ซึ่งจังหวัดราชบุรีจะต้อง สนับสนุนและส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมในการพัฒนากระบวนการผลิตเข้าสู่มาตรฐานสากลมากขึ้น

4.3.2 ด้านสังคม

นโยบาย เสริมสร้างความสามัคคีและความสามัคคีของคนในชาติของรัฐบาล เร่งเสริมสร้างจิตสำนึกความรักชาติและความสามัคคีของคนในชาติ โดยใช้วัฒนธรรม ประเพณี และกีฬาเป็นสื่อในการเสริมสร้างความสามัคคีและความสามัคคี ศักยภาพและโอกาสของจังหวัดราชบุรี

ความยากจนและความสัมพันธ์ของครอบครัว ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมของจังหวัดราชบุรียังมีปัญหาเรื่องการตกเกณฑ์ จปฐ. ของครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า

23,000 บาท เฉลี่ยต่อคน/ปีจำนวน 164 ครัวเรือน ประชาชนในเขตชนบทมีหนี้สินเฉลี่ย 4,416 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยประชาชนในอำเภอวัดเพลงมีหนี้สินมากที่สุด เรื่องความสัมพันธ์ในระดับครอบครัว ซึ่งเป็นพื้นฐานในการสร้างสังคมเข้มแข็งยังเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อนที่ยังขาดภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลง เช่น ความอบอุ่นในครอบครัวของประชากรจังหวัดราชบุรี ยังไม่ผ่านเกณฑ์ครอบครัวอบอุ่น (ข้อมูล จปฐ.ปี2552) โดยครอบครัวที่ตกเกณฑ์ดังกล่าว จำนวน 33 ครัวเรือน สำหรับอัตราการหย่าร้างในปี 2551 จำนวน 1.26 คู่ต่อพันครัวเรือน ซึ่งลดลงจากปี 2550 เพียงเล็กน้อย (1.44 คู่ต่อ พันครัวเรือน)

ด้านประเพณีวัฒนธรรม จังหวัดราชบุรีมีจุดเด่นในด้านศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนความสัมพันธ์ด้านชนเผ่า ซึ่งประกอบด้วยเชื้อสาย 8 ชนเผ่า อยู่ในระดับที่ดีมีความหลากหลายศิลปวัฒนธรรม จึงเป็นทุนทางสังคมที่จะส่งเสริมการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น ด้านการท่องเที่ยว ด้านการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชน

การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การเปลี่ยนแปลงในการสื่อสารกับภายนอกอันเนื่องมาจากการพัฒนาด้านเทคโนโลยี ทำให้สภาพสังคมในจังหวัดได้รับผลกระทบ จากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและความแตกแยกทางความคิดจากภายนอก ทำให้เกิดผลกระทบเชิงลบต่อการดำรงชีวิตของประชาชน เช่น ความคิดเห็นทางการเมืองที่นำไปสู่การแบ่งกลุ่มฝ่าย การเลียนแบบวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสม การบังคับใช้กฎหมายจึงเป็นปัจจัยที่จะต้องเร่งรัดแก้ไขต่อไป

ความเข้มแข็งของชุมชน จังหวัดราชบุรี มีหมู่บ้าน จำนวน 975 หมู่บ้าน ซึ่งแต่ละหมู่บ้านมีแผนพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนแล้ว มีความสามารถพึ่งตนเองได้จำนวนหนึ่ง เนื่องจากมีผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการที่จังหวัดได้ส่งเสริมการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาด้วยตนเองของหมู่บ้าน/ชุมชน แต่การพัฒนาดังกล่าวยังต้องใช้ระยะเวลา หมู่บ้าน/ชุมชน อีกจำนวนหนึ่งที่จังหวัดจะต้องสนับสนุนการพัฒนาตนเอง โดยใช้แผนแม่บทชุมชนเป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมแก่ประชาชนในพื้นที่ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและให้สามารถพึ่งตนเองได้ต่อไป

4.3.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จังหวัดราชบุรี มีการพึ่งพิง สาขาการผลิตที่สำคัญ สาขาอุตสาหกรรม ประกอบกับการเพิ่มขึ้นของประชากร ส่งผลให้เกิดผลกระทบทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุกเพื่อใช้ประโยชน์ทางธุรกิจ

ปัญหาคุณภาพทางน้ำ แม่น้ำแม่กลองเป็นแม่น้ำหลักของจังหวัดราชบุรี มีการใช้ประโยชน์ เพื่อการผลิต ตลอดจนการเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้เกิดผลกระทบต่อ

คุณภาพน้ำในแม่น้ำแม่กลอง คุณภาพน้ำหลายสถานีตรวจคุณภาพน้ำต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน หรือค่อนข้างเสื่อมโทรม จัดอยู่ในคุณภาพน้ำแหล่งน้ำประเภทที่ 4 คือ ไม่เหมาะสำหรับการใช้ประโยชน์เพื่อการอุปโภค บริโภค

สำหรับปัญหาขยะมูลฝอย เมื่อเปรียบเทียบอัตราการผลิตขยะมูลฝอยในพื้นที่เขตเทศบาลจังหวัดราชบุรี ปี 2548 และ ปี 2552 พบว่า อัตราการผลิตขยะมูลฝอยก็โลกรั่มต่อคนต่อวัน ในปี 2552 ลดน้อยลงจากปี 2548 เล็กน้อย แต่เมื่อแยกอัตราการผลิตขยะมูลฝอยในพื้นที่เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล พบว่า อัตราการผลิตขยะมูลฝอยต่อคนต่อวัน ในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองเพิ่มสูงขึ้นจากปี 2548 ในขณะที่อัตราการผลิตขยะมูลฝอยในพื้นที่เทศบาลตำบลมีอัตราลดน้อยลง

4.4 ข้อมูลทั่วไปอำเภอบ้านโป่ง

เป็นอำเภอสำคัญอำเภอหนึ่งในจังหวัดราชบุรี เดิมชื่อ อำเภอท่ามา ต่อมาได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปยังตำบลบ้านโป่งเพื่อให้ใกล้สถานีรถไฟบ้านโป่งมากขึ้น จึงเปลี่ยนชื่อเป็น อำเภอบ้านโป่ง ปัจจุบัน บ้านโป่งเป็นอำเภอเป็นศูนย์กลางความเจริญและการคมนาคมทางภาคตะวันตกของประเทศ ไทย เป็นศูนย์กลางการผลิตรถยนต์โดยสารที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เป็นศูนย์กลางการผลิตปลาสวยงามที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และมีสถานีชุมทางรถไฟที่แยกไปได้ถึงสามเส้นทาง

4.4.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอบ้านโป่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือสุดของของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอข้างเคียง ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอดำม่วงและอำเภอดำมะรงค์ (จังหวัดกาญจนบุรี)
- ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอโพธาราม
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอกำแพงแสนและอำเภอเมืองนครปฐม (จังหวัดนครปฐม)
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอดำม่วง (จังหวัดกาญจนบุรี) และอำเภอโพธาราม

4.4.2 ประวัติศาสตร์บ้านโป่ง

ไทยลาวดี หรือไทยลาวเวียง เป็นคนเชื้อสายลาวจากเมืองเวียงจันทน์ เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตเมืองราชบุรีถูกกวาดต้อนเข้ามาในฐานะเชลยศึก ตั้งแต่สมัยธนบุรีตลอดมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ที่เขาแร้ง อำเภอเมือง ฯ บ้านดอนเสลา บ้านหนองปลาตุ๊ก บ้านหนองอ้อ บ้านหนองน้อย อำเภอบ้านโป่ง ชาวลาวเวียง คือ ชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองเวียงจันทน์ หลวงพระบาง และจำปาศักดิ์ ในช่วงสงครามตีเมืองเวียงจันทน์ของกองทัพสยาม ตั้งแต่สมัยธนบุรี - ต้นสมัยรัตนโกสินทร์

หลังจากที่ฝ่ายไทยยกทัพไปตีเมืองเวียงจันทน์ จำปาศักดิ์ และหลวงพระบาง ครอบครัวยุทธชาวลาว เวียงจันทน์ถูกกวาดต้อนเข้ามาไทยในการตีเมืองเวียงจันทน์ครั้งที่ 1 ปีพ.ศ. 2321 จากนั้นถูกกวาดต้อนเข้ามาอีกในการตีเมืองเวียงจันทน์ครั้งที่ 2 ปีพ.ศ. 2335 และถูกกวาดต้อนเข้ามาเป็นครั้งที่ 3 ปีพ.ศ. 2369 - 2371 แต่ในสงครามตีเมืองเวียงจันทน์ครั้งที่ 3 เมื่อปีพ.ศ. 2369 - 2371 กองทัพสยามได้กวาดต้อนผู้คนทั้งหมดในเขตเมืองเวียงจันทน์เข้ามาฝั่งไทย จนเวียงจันทน์ถึงกับเป็นเมืองร้างผู้คน

อำเภอบ้านโป่งแบ่งเขตการปกครองย่อยเป็น 15 ตำบล 151 หมู่บ้าน

4.5 ข้อมูลทั่วไปตำบลหนองอ้อ

แต่เดิมพื้นที่ของหมู่บ้านเป็นที่ลุ่ม และมีหนองน้ำซึ่งมีต้นอ้อขึ้นอยู่บริเวณรอบหนองน้ำเป็นจำนวนมาก เรียกหนองน้ำแห่งนี้ว่า "หนองอ้อ" เมื่อมีผู้อพยพมาอยู่อาศัยจำนวนมากขึ้น จึงจัดตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้น มีชื่อว่า "บ้านหนองอ้อตะวันออก" บ้านหนองอ้อตะวันตก" เมื่อจัดตั้งเป็นตำบลจึงมีชื่อว่า "ตำบลหนองอ้อ" ในปัจจุบันหนองอ้อยังปรากฏให้เห็นอยู่

สภาพทั่วไปของตำบล :

เป็นที่ราบลุ่ม พื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ ตลอดจนการตั้งโรงงานอุตสาหกรรม

อาณาเขตตำบล :

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลปากแรต อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
 ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลคอนกระเบื้อง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลสระกระเทียม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลสวนกล้วย อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

จำนวนประชากรของตำบล :

จำนวนประชากรทั้งสิ้น 8,843 คน เป็นชาย 4,341 คน เป็นหญิง 4,502 คน

ข้อมูลอาชีพของตำบล :

อาชีพหลัก ทำสวนทำไร่, เลี้ยงวัวนม, โรงงานอุตสาหกรรม
 อาชีพเสริม ทำรองเท้าหนังเทียม ขายมูลวัว

ข้อมูลสถานที่สำคัญของตำบล :

1. วัด 4 แห่ง
2. โรงเรียน 2 แห่ง
3. สถานีอนามัย 2 แห่ง
4. หนงษ์อ้อ วอเตอร์เวิลด์ 1 แห่ง

บทที่ 5

การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนหนองอ้อ

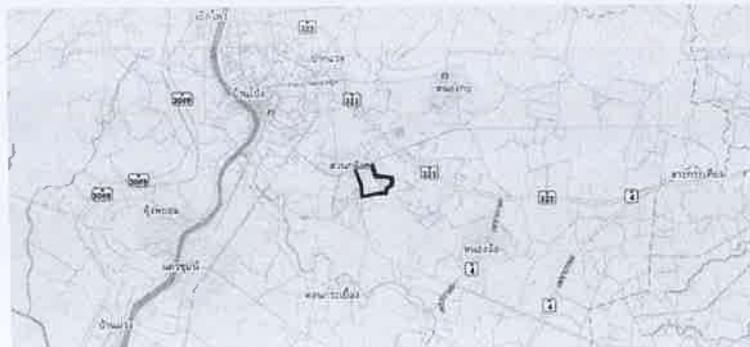
ภาพประกอบที่ 5.1 ที่ตั้ง หมู่บ้านหัวโปงเล็ก หมู่ 2 ตำบลหนองอ้อ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ที่มา: <http://maps.google.co.th/maps>

???

อยู่ทางเหนือ
รูปตัว C

ชุมชนหนองอ้อ มีพื้นที่ทั้งหมด 950 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองราชบุรี 16 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอโพธาราม 5 กิโลเมตร ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 มีผู้คนมาตั้งถิ่นฐานในสมัยขอม เรื่องอำนาจสังเกตได้จากพระพุทธรูปปั้น ศิลาลง เช่น วัดศาลี เป็นวัดร้างที่ถูกพม่าเผา ปัจจุบันเป็นที่ตั้งศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนประจำภาคกลาง และวัดหนองอ้อที่ถูกพม่าเผา มีพระพุทธรูปศิลาลง ซึ่งทางวัดได้ปฏิสังขรณ์แล้วจากประวัติศาสตร์ของจังหวัดราชบุรี หลักฐานทางโบราณสถานที่ยังพบทำให้เชื่อได้ว่าบ้านหนองอ้อมีคนตั้งถิ่นฐานอยู่มาตั้งแต่ยุคหินกลาง อายุประมาณ 10,000 ปีมาแล้ว แต่หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างบ้านเรือนปรากฏชัดในสมัยทวารวดี หลังจากได้มีการค้นพบเมืองโบราณสมัยทวารวดีที่ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี ซึ่งสันนิษฐานว่าตั้งเมืองขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 12 ต่อมาสมัยพุทธศตวรรษที่ 18 เมืองราชบุรีได้ย้ายมาตั้งอยู่ฝั่งขวาของแม่น้ำแม่กลอง ณ เมืองปัจจุบัน (ดุฎฐิ: 2553)

ภาพประกอบที่ 5.2 ตำแหน่งชุมชนหนองอ้อ

ที่มา: <http://maps.google.co.th/maps>

ต่อมาสมัยต้นรัตนโกสินทร์ พม่าเข้ามาทางตำบลเขาชะงุ้ม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี วัดวาอารามต่าง ๆ รวมถึงวัดหนองอ้อได้ถูกพม่าเผาทำลาย ในสมัยรัชกาลที่ 1 มีชาวจีนครอบครัวหนึ่งชื่อว่า กังทวดมี ย่าทวดหนู เป็นคนเชื้อสายจีน อาศัยอยู่บ้านดอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ได้อพยพครอบครัวมา มีบุตร 4 คน คือ กังคต หนูสิงห์ ต้นตระกูลหนูสิงห์ ยาเต็ม หนูสิงห์ ต้นตระกูลโตเต็ม กังวัน หนูสิงห์ ต้นตระกูลนาคเส็ง และกังอิน หนูสิงห์ ต้นตระกูลนาคเส็ง ได้มาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินโดยการทำไร่ ทำสวน พร้อมทั้งบูรณะวัดขึ้นมาใหม่ โดยถวายที่ดินเพิ่มเติมให้กับวัดหนองอ้อ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้จ้างช่างชาวจีนสร้างพระปราสาทขึ้น ซึ่งเป็นศิลปะผสมจีนปัจจุบัน พระปราสาทวัดหนองอ้อได้บรรจุอัฐิของบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งบ้านหนองอ้อให้อนุชนรุ่นหลังได้เคารพกราบไหว้ เพื่อเป็นศูนย์รวมใจและเป็นเครื่องระลึกถึงบรรพบุรุษ (ศษฎี: 2553)

ภาพประกอบที่ 5.3 มังชุมชน หัวโป่งเล็ก หมู่ 2 ตำบล หนองอ้อ อำเภอ บ้านโป่ง จังหวัด ราชบุรี

ที่มา: <http://maps.google.co.th/maps>

5.1 ข้อมูลวิถีชีวิต กิจกรรม และการใช้พื้นที่อาคาร

ชุมชนหนองอ้อ ในวันนี้ยังคงสภาพการดำรงวิถีชีวิต กิจกรรม และ การใช้พื้นที่ชุมชน เช่นเดียวกับอดีต อาศัยเกษตรกรรมในการดำรงชีพ และ สะท้อนการพึ่งพาตนเอง นอกจากคนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในชุมชน ปัจจุบันยังมี คนหลากหลายทางเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ ทั้งมอญ กระเหรี่ยง ไทย ลาว พม่า เข้ามาอาศัยพื้นที่เพื่อการทำเกษตรกรรม และ รับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมด้วย ทั้งนี้คนในชุมชนที่มีเชื้อสาย ไทยลาวดี หรือไทยลาวเวียง เป็นคนเชื้อสายลาวจากเมืองเวียงจันทน์ เข้ามา

ตั้งถิ่นฐานในเขตเมืองราชบุรี ตั้งแต่สมัยธนบุรีตลอดมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ มีรูปแบบทางประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิตเฉพาะตัว ยังผลให้รูปแบบอาคารที่พักอาศัยมีลักษณะสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางเชื้อชาติที่มีเอกลักษณ์เด่นชัด ต่างกับที่พักอาศัยของชาวไทยเชื้อสายอื่น ภาพบ้านฝาไม้ ยกใต้ถุนสูง หลังคาจั่ว คือเสน่ห์ของเรือนพื้นดินที่ยังดำรงอยู่ ซึ่งปัจจุบันนี้ความเจริญและรูปแบบวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปบ้างโดยเริ่มใช้วัสดุอุตสาหกรรมเพื่อความคงทนถาวรมากขึ้น แต่รูปแบบอาคารยังคงความดั้งเดิม ถือได้ว่าเป็นวิวัฒนาการของอาคารประเภทที่พักอาศัยของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (สกว.,2009) การดำเนินชีวิตใน "วิถีชนบท" ท่ามกลางกระแสโลกนั้น ยังคงต้องประสบกับปัญหาจากภายนอก

ภาพประกอบที่ 5.4 ศาลเจ้าพ่อ(หลวงปู่บัวคำ)อาคารที่มีคุณค่าทางจิตใจของชุมชน

5.2 ลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นเป็นพิเศษของชุมชน

จุดเด่นของหมู่บ้านที่แตกต่างจากที่อื่นก็คือ ศาลหลวงปู่บัวคำ ศาลเจ้าแม่ลอยฟ้า บริเวณสุสาน พระประธานพร ที่วัดหัวโปง ศาลพระโพธิ์ มีสุสานอยู่ในหมู่บ้าน ลักษณะคล้ายกับหลุมฝังศพของคนจีนกับฝรั่ง ที่ต่างก็คือจะมีลักษณะก่อปูนเป็นลักษณะสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดพอดีกับโลงศพ แล้วนำโลงศพใส่ลงไปแล้วโบกปูนปิดแล้วสร้างป้ายหน้าหลุมศพลักษณะคล้ายกับป้ายหลุมศพของคนจีน แต่ภาษาที่เขียนเป็นภาษาไทยและไม่มีลวดลายที่สวยงาม แต่ทาสีแตกต่างกันเช่น สีฟ้า สีชมพู สีเขียว เป็นต้น สาเหตุที่เก็บไว้เพราะยังไม่พร้อมที่จะเผาเนื่องมาจากหลายสาเหตุเช่น ว่างบ้านยังไม่มีเงินพอที่จะจัดงานศพให้ บางบ้านก็ยังรวมญาติพี่น้องไม่ครบ บางศพเก็บนานถึง 40 ปี แต่จะต้องนำขึ้นมาประกอบพิธีทุกศพ ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบผืนใหญ่ที่ครอบคลุมพื้นที่กว้างขวาง ไกล่แม่น้ำ คนในชุมชนจึงนิยมสร้างบ้านใต้ถุนสูงเพื่อป้องกันน้ำท่วม ประชาชนจึงมีวิถีชีวิตสัมพันธ์กับน้ำ และมีประเพณี

เกี่ยวข้องกับน้ำ นอกจากนี้ยังมีประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีตักบาตร ด้วยลักษณะทางภูมิประเทศราบลุ่มมีน้ำอุดมสมบูรณ์จึงเป็นศูนย์กลางของวัดอุทิศการตลาด การคมนาคมขนส่ง ซึ่งก็เป็นปัจจัยส่งเสริมการอุตสาหกรรมให้เกิดขึ้นมากมายในพื้นที่จังหวัดราชบุรี

ภาพประกอบที่ 5.5 วัฒนธรรมที่โดดเด่นของชุมชน

สำหรับอาชีพการทำมาหากินของคนในหมู่บ้านนั้น ส่วนมากจะไม่มีอาชีพประจำ เพราะสมัยก่อนชาวบ้านจะมีที่นาเป็นของตนเองแล้วก็ประกอบอาชีพทำไร่ทำนาแต่ปัจจุบันได้มีโรงงาน เอกชน โรงงานเซรามิค และโรงงานอุตสาหกรรม มาซื้อที่ดินจากชาวบ้าน บางคนไม่ต้องการจะขาย ที่ดินของตนเองแต่ก็ต้องขายเพราะความจำเป็น ทำให้ชาวบ้านไม่มีที่ทำกิน และต้องไปเป็นคนงานที่ โรงงาน และประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป สำหรับผู้ที่มียาก็นำมาพัฒนาเป็นบ่อเพาะเลี้ยงปลา หรือเลี้ยง วัว ในอดีตในหมู่บ้านเคยมีสหกรณ์ประจำหมู่บ้านแต่ปัจจุบันไม่มีแล้วเนื่องจาก การกักขังของ คนในหมู่บ้านโดย ไม่มีการส่งเงินเงินจึงหมดและปิดไปในที่สุด

ภาพประกอบที่ 5.6 ร้านค้าชุมชน

สถานที่สำคัญ และหน่วยงานธุรกิจในเขต หมู่ที่ 2 ประกอบด้วย

1. คู่ออวด
2. บริษัทอู่ชูชู ประกิตมอเตอร์บ้านโป่ง จำกัด
3. หจก.มันัสธุรกิจ
4. โรงงานทำกันชนรถยนต์
5. โรงงานอุปกรณ์ไฟฟ้า
6. โรงเรียนวัดหัวโป่ง
7. ศูนย์กระจายข่าว (เสียงไร้สาย)
8. โรงผลิตอาหารกบ ปลา
9. กลุ่มผลิตน้ำดื่ม
10. กลุ่มผักปลอดสารพิษ

ภาพประกอบที่ 5.7 ศาลาพักผ่อนชุมชน

ภาพประกอบที่ 5.8 ภาพการจัดวางของเพื่อการค้าขาย
ที่มา: <http://hourpoonglek.mooban thai.com/map/>

ภาพประกอบที่ 5.9 ตุ่มเป็นการจัดเก็บน้ำไว้ในครอบครัว
ที่มา: <http://hourpoonglek.mooban thai.com/map/>

5.3 ศักยภาพ : ลักษณะทางธรรมชาติ

จากคำบอกเล่าของชาวบ้านกล่าวถึงหมู่บ้านหนองอ้อว่ามีสภาพภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีลำคลอง และหนองน้ำ มีพืชชนิดหนึ่งที่เรียกว่า ต้นอ้อ และในพื้นที่นี้มีต้นอ้อขึ้นอยู่มากมายชาวบ้านจึงเรียกกันว่า “บ้านหนองอ้อ” “แถวนี้เมื่อ ก่อนเป็นหนองน้ำมีต้นอ้อขึ้นเต็มเลย ก็เลยตั้งชื่อ หมู่บ้านเรา ว่าบ้านหนองอ้อเพราะมีต้นอ้อเยอะ” (ชาวบ้านคนหนึ่ง)

บ้านหนองอ้อตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านสิงห์

จังหวัดราชบุรี มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อหมู่ที่ 5, 6 ตำบลบ้านฆ้อง

ทิศใต้ ติดต่อหมู่ที่ 4, 7 ตำบลบ้านสิงห์

ทิศตะวันออก ติดต่อหมู่ที่ 4, 7 ตำบลบ้านสิงห์

ทิศตะวันตก ติดต่อหมู่ที่ 4, 7 ตำบลบ้านสิงห์

ภาพประกอบที่ 5.10 ตำแหน่งที่ว่างเลี้ยงสัตว์

ที่มา: <http://hourpoonglek.mooban thai.com/map/>

ภาพประกอบที่ 5.11 บรรยากาศริมคลองในชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/ratchrhiarchrsu/home>

สภาพภูมิศาสตร์ทั่วไปของบ้านหนองอ้อมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มเป็นส่วนหนึ่งของแอ่งกระทะในพื้นที่ของทิศใต้ตำบลบ้านสิงห์ ซึ่งเกิดจากอิทธิพลของแม่น้ำแม่กลองและแม่น้ำนครชัยศรี พื้นที่มีลักษณะลาดเทเล็กน้อย ดินส่วนใหญ่จะเป็นดินเหนียวเหมาะสำหรับการทำนาทำไร่ ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น หมู่บ้านหนองอ้ออยู่ในเขตชลประทานโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาราชบุรีฝั่งซ้าย มีคลองชลประทานผ่าน 1 คลอง มีบ่อน้ำบาดาล ถนนลาดยางเข้าหมู่บ้าน

ภาพประกอบที่ 5.12 ฝั่งชุมชนหนองอ้อ

ที่มา: <http://maps.google.co.th/maps>

ภาพประกอบที่ 5.13 สภาพภูมิศาสตร์ทั่วไปของบ้านหนองอ้อ

ในส่วนของสภาพภูมิอากาศมีลักษณะร้อนชื้น มี 3 ฤดู ฤดูร้อน ช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ ถึงต้นเดือนพฤษภาคม ฤดูฝน ช่วงปลายเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม และฤดูหนาว ช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงต้นเดือนกุมภาพันธ์

5.4 ศักยภาพ : ลักษณะทางวัฒนธรรม

วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย พอมีกินมีใช้ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ประเพณีที่สำคัญในท้องถิ่นที่สำคัญที่ประชาชนให้ความสำคัญ ได้แก่ การทำบุญ และประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และวันสำคัญอื่น ๆ เช่น วันปีใหม่ วันสงกรานต์ วันลอยกระทง เป็นต้น วิถีชีวิตยังคงเป็นลักษณะของชนบทอยู่ มีการพึ่งพาอาศัยกัน แบ่งปันสิ่งของและเวลาบ้านใดมีงานบุญ งานแต่ง หรืองานศพก็จะไปร่วมงานช่วยเหลือกัน มีประเพณีวัฒนธรรม ที่สืบสืบทอดกันมาเฉพาะชุมชน ทั้งการแต่งตัว และการละเล่นต่างๆ ประเพณี การบวชนาค การบวชนาคของหมู่บ้านหัวโปงที่ต่างจากที่อื่นคือ จะมีการขอขมาลาโทษจากผู้สูงอายุที่ได้รับการยอมรับจากคนในหมู่บ้าน และขณะที่จัดขบวนไปที่วัดนั้นจะมีการทดสอบนาคโดยการนำนาคขึ้นที่คอแล้วจะให้คนที่แบกนาคนั้นเขย่านาค และบ้างก็จะมีการใช้น้ำในการนำนาคไปวัด สำหรับน้ำนั้นจะให้กับผู้ที่มีฐานะค่อนข้างดี และพิธีที่ชาวบ้านทำกันเฉพาะหมู่บ้านนี้ก็คือ พิธีทำบุญกลางบ้าน คือชาวบ้านจะมีวันที่ชาวบ้านคำนวณกันไว้เอง พอถึงวันนั้นชาวบ้านจะรวมกันเอาอาหารมาทำบุญกันบริเวณศาล หลวงปู่คำซึ่งได้จัดต่อเนื่องมาหลายปี เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาชมงานบุญนี้ด้วย

5.5 ศักยภาพ : ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ภาพประกอบที่ 5.14 รูปแบบบ้านพักอาศัยชุมชนหนองอ้อ

สถาปัตยกรรมบ้านดั้งเดิม เป็นลักษณะบ้านไม้ หลังคาจั่ว ไม่เกิน 2 ชั้น และลักษณะบ้านแบบใหม่เป็นแบบไม้ผสมคอนกรีต ลักษณะบ้านเรือนในยุคแรกเป็นบ้านไม้เก่า ต่อมาได้เริ่มมีอาคารก่ออิฐฉาบปูนมากขึ้นแต่ก็ยังคงเอกลักษณ์ชุมชนที่เก่าแก่สะท้อนให้เห็นถึงความรุ่งเรือง ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นคนเก่าคนแก่ที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมในชุมชน บางก็ยังคงทำเกษตรในพื้นที่เดิม จึงถือได้ว่าเป็นชุมชนอนุรักษ์ คนในพื้นที่ไม่ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกเช่นเมืองใหญ่อย่างกรุงเทพ และ อยากรคงรูปแบบวิถีชีวิตเดิมไว้

5.6 ข้อจำกัด จากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

1. ถนนภายในชุมชนมีลักษณะที่ขรุขระเดินทางไปมาไม่สะดวก
2. มีการทิ้งน้ำเสียลงในคลองชลประทาน
3. ที่บริเวณสุสานมีหญ้าขึ้นสูง รก จึงเป็นจุดเสี่ยงภายในชุมชน
4. ระบบสาธารณูปโภคไม่เพียงพอ เช่น ไฟฟ้า โทรศัพท์ และ ประปา

ภาพประกอบที่ 5.15 สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

5.7 ข้อจำกัด จากสภาพทางสังคม - เศรษฐกิจ

ชาวบ้านหนองอ้อส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ เช่น สุกร โค เป็นต้น และเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำไร่ อ้อย ข้าวโพด ถั่ว เหียง เป็นต้น และยังมีบางส่วนที่ประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งมีอุตสาหกรรมในครัวเรือน คือ การทำตุ๊กตาผ้าส่งออกจำหน่ายและเปิดร้านจำหน่ายในเขตตำบลบ้านสิงห์ ซึ่งมีหลายครัวเรือนที่เป็นเจ้าของกิจการที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนมารับจ้างทำชิ้นส่วนตุ๊กตาที่บ้าน ถือว่าเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะในช่วงที่ว่างจากการทำไร่ทำนาในชุมชนมีองค์กรทางเศรษฐกิจหรือองค์กรทางการเงิน เช่น มีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต บ้านหนองอ้อที่มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือชาวบ้านในเรื่องของการเงิน เช่น การฝากเงิน การกู้เงิน การให้สวัสดิการ เป็นต้น ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง สภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ในความคิดเห็นของผู้นำชุมชนและประชาชนทั่วไปก็มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันมากนัก คือ มีความคิดเห็นว่าผลกระทบมี 2 ด้าน คือ ด้านดีและด้านไม่ดี โดยที่ผลกระทบในด้านดีคือ ประชาชนจะมีงานทำ มีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนดีขึ้น ราคาที่ดินจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ประชาชนจะมีการขายที่ดินมากขึ้น การติดต่อสื่อสารต่าง ๆ จะดีขึ้น การคมนาคมจะสะดวก มีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้มากขึ้น ประชาชนได้รับข่าวสารต่าง ๆ เพิ่มขึ้นทั้งในประเทศและทั่วโลก สภาพชุมชนโดยทั่วไปจะมีความเจริญ การพัฒนาทางวัตถุจะมีมากขึ้นมีการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ ธุรกิจเกี่ยวกับการให้บริการจะมีมากขึ้น ส่วนผลกระทบทางด้านไม่ดีจะมีดังนี้ คือ อัตราค่าครองชีพของประชาชนจะสูงขึ้น ทำให้ประชาชนในชุมชนจะต้องประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ อันจะเป็นผลให้มีปัญหาอาชญากรรมเพิ่มขึ้น การสาธารณสุขสาธารณสุขูปโภคจะมีไม่

เพียงพอ เพราะจะมีแรงงานหลังไถลเข้ามาในชุมชน ทำให้สภาพชุมชนมีความแออัดและเสื่อมโทรม อุบัติเหตุทางการจราจรจะมีมากขึ้น เกิดปัญหาด้านมลภาวะทั้งทางน้ำ ทางอากาศ และทางเสียง รวมทั้งปัญหาขยะ ทำให้คุณภาพชีวิตของคนเสื่อม จากการทำแบบสำรวจโดยชาวบ้านในชุมชน จำนวน 30 ชุด สรุปข้อมูลได้ดังนี้

ความคิดเห็นเรื่อง "การจดจำได้ของชุมชน"

ชื่อชุมชน หมู่บ้านหัวโป่งเล็ก หมู่ 2 ตำบลหนองอ้อ

1. ถ้าให้นึกถึง"ชุมชน"จะนึกถึงสิ่งของ อาคาร สถานที่ หรือเรื่องราวอะไรได้บ้าง

พระประธานพร ศาลเจ้าพ่อ(หลวงปู่บัวคำ) ศาลเทพองค์ชัยเทวา ศาลพระโพธิ์ ศาลเจ้าแม่ลอยฟ้า สุสาน

2. มีอะไรในชุมชนที่รู้สึก "ไม่ชอบ" หรือ "ไม่ยอมให้มีอยู่ในชุมชน"

บ่อนไก่ กองขยะในหมู่บ้าน บ่อน้ำเสีย โรงงานหล่อพระ

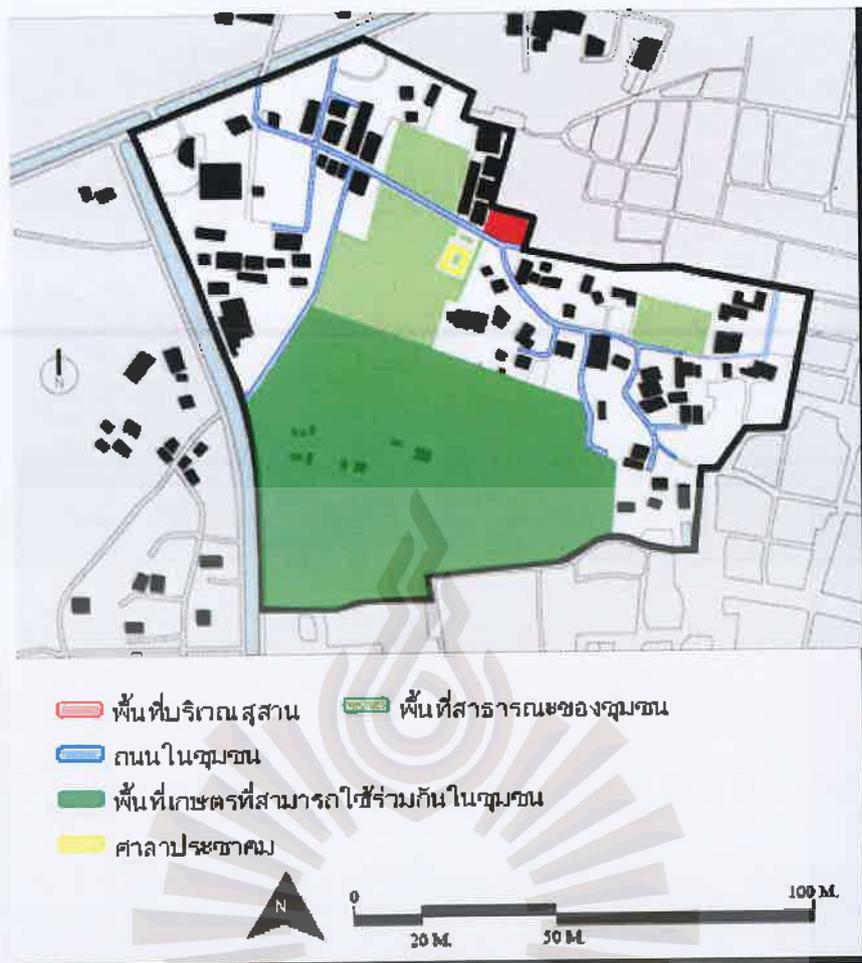
3. อะไรที่อยากให้มีในชุมชนบ้าง

ศาลาประชาคม ห้องสมุดชุมชน หรือ พื้นที่การเรียนรู้ ถนนคอนกรีต ลานกว้าง

คนในชุมชนต้องการให้มี คือศาลาประชาคม ลานอเนกประสงค์ ห้องสมุดชุมชน สถานที่ของชาวบ้านที่สามารถนำผลิตภัณฑ์ของตนเองมาค้าขายได้ และชาวบ้านต้องการขุดลอกคลองที่อยู่ในบริเวณบ้านหรือที่ดินบ้านของตนเองเพื่อที่จะให้เป็นระบบเปิดเพื่อที่จะได้มีการถ่ายเทระบบในคลอง

5.8 องค์ประกอบของชุมชน : การใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชน

เนื่องจากในบริเวณหนองอ้อ มีลักษณะเป็นชุมชนเก่า มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ และมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่เดิมที่ควรค่าแก่การรักษา ลักษณะพื้นที่ในบริเวณชุมชน จะมีลักษณะส่วนใหญ่เป็นบ้านพักอาศัยและพื้นที่ทำการเกษตรกรรม ที่พักอาศัยมีความหนาแน่นน้อย และมีพื้นที่โล่งส่วนสาธารณะขนาดใหญ่บริเวณใจกลางชุมชน

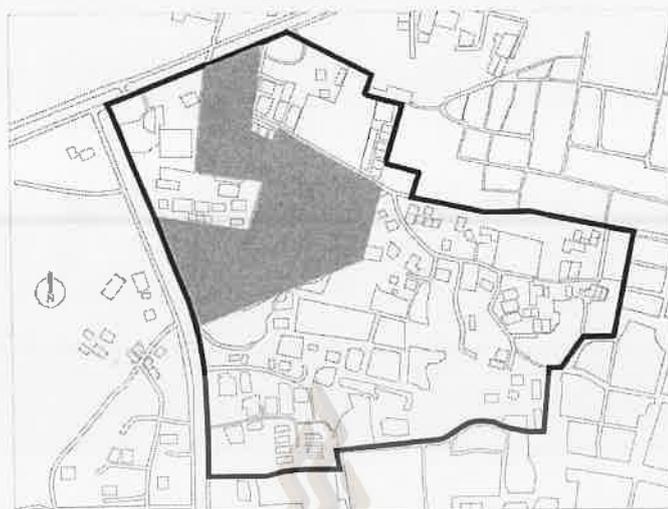

ภาพประกอบที่ 5.16 ผังการใช้ที่ดินชุมชน

บทสรุปความคิดเห็นของประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่

- 1) ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดเห็นด้วยกับการเลือกพื้นที่หนองอ้อเป็นโครงการนำร่องในการพัฒนาชุมชนเกษตรกรรม เพื่อยกระดับคุณภาพในการอยู่อาศัยของชุมชนชนบท
- (2) ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยกับแนวทางการจัดระเบียบการแยกประเภทการใช้ที่ดินและการให้สามารถรองรับการใช้งานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ
 - ย่านลานกิจกรรมสาธารณะ ลานสุขภาพสำหรับการเล่นกีฬา ออกกำลังกาย
 - ย่านสวนสาธารณะสำหรับชุมชน และศาลาประชาคม
- (3) ปรับปรุงและจัดระบบการรักษาความสะอาด เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาขยะ น้ำเสีย
- (4) พัฒนาพื้นที่สีเขียวให้เกิดความน่าใช้งานและจัดทำให้เหมาะสมกับขนาดของชุมชน

องค์ประกอบของชุมชน : ระบบที่ว่างของชุมชน

ภาพประกอบที่ 5.17 ตำแหน่งพื้นที่รกร้างเหมาะแก่การพัฒนา

องค์ประกอบของชุมชน : พื้นที่สีเขียวของชุมชน

ภาพประกอบที่ 5.18 บรรยากาศ ทางเดิน

ชุมชนหนองอ้อ ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่สีเขียวเพื่อสร้างสมดุลของสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ โดยเฉพาะในใจกลางชุมชน การพัฒนาพื้นที่สีเขียวในชุมชนยังถือเป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่สามารถบ่งบอกถึงคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของชุมชนน่าอยู่ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการดำเนินงานวางแผนและจัดการ เพื่อเสริมสร้างให้มีพื้นที่สีเขียว โดยเน้นการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในบทบาทและคุณค่าที่ส่งเสริมสนับสนุนกันของพื้นที่สีเขียวประเภทต่างๆ ทั้งในเชิง

คุณภาพและปริมาณให้เพียงพอที่จะเสริมสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของชุมชน ตลอดจนเน้นการเสริมสร้างระบบนิเวศน์ชุมชนและคุณภาพชีวิตของประชากรให้ดียิ่งขึ้น

ปัจจุบันการขยายตัวของชุมชนหนองอ้อ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน อันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรในภาคอุตสาหกรรม ส่งผลทำให้ชุมชนเริ่มขาดคุณภาพชีวิตที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าไม่มีการวางแผนที่ดีจะเกิดปัญหาการขาดแคลนพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชน เนื่องจากหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ การดำเนินงานด้านพื้นที่สีเขียวยังคงมีข้อจำกัดในหลายประการ อาทิ ขาดการสนับสนุนด้านวิชาการ โดยเฉพาะต้นแบบการพัฒนาพื้นที่สีเขียวประเภทต่างๆ ขาดประสบการณ์ในการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาพื้นที่สีเขียว ตลอดจนการขาดความรู้ความเข้าใจในประโยชน์ คุณค่า และความสำคัญของพื้นที่สีเขียวที่มีต่อชุมชน ตลอดจนข้อจำกัดทางด้านงบประมาณและด้านอัตราค่าจ้าง ทำให้พื้นที่สีเขียวที่มีอยู่ไม่ได้รับการดูแล เอาใจใส่ รวมทั้งการจัดการเพื่อเพิ่มหรือบำรุงรักษาให้มีปริมาณเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบของชุมชน : ระบบการสัญจรภายในชุมชน

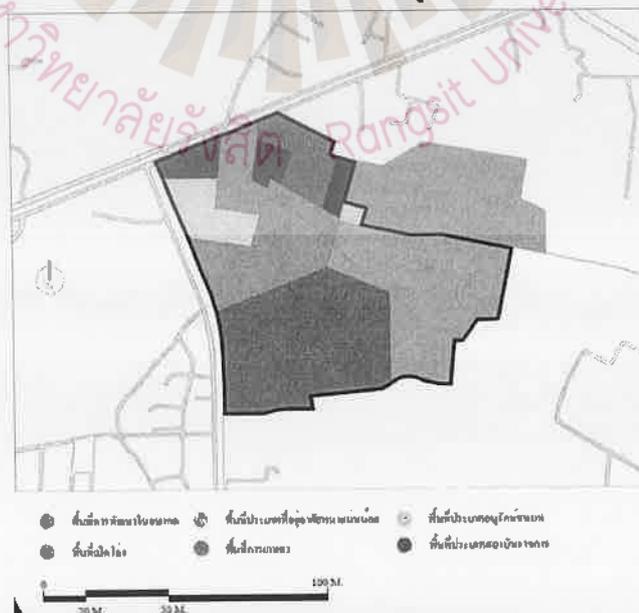
ภาพประกอบที่ 5.19 ระบบทางสัญจรภายในชุมชน

ระบบการสัญจรที่เปลี่ยนแปลงไป จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ส่งผลต่อวิวัฒนาการรูปแบบการใช้พื้นที่และกิจกรรมและแนวทางที่จะพัฒนาต่อไปในอนาคต จากการตั้งถิ่นฐานริมน้ำและสัญจรทางลำคลอง มาเป็นการใช้ รถ และการเดินเท้า อันเป็นเส้นทางคมนาคมทางบก การขยายตัวของอุตสาหกรรมเกิดขึ้นตามแนวถนนหลัก ในส่วนของที่พักอาศัยเกิดขึ้นในชอยแยกจากถนนใหญ่ และต่อมาในยุคปัจจุบันการพึ่งพารถยนต์ส่วนตัวเป็นปัญหาหลักของการชุมชน ซึ่งรองรับความหนาแน่น

สูงขึ้น การพัฒนาที่เกิดขึ้นใหม่ซ้อนทับพื้นที่ทำนาในอดีต เป็นลักษณะการพัฒนาชุมชนที่เกิดขึ้นในหลาย ๆ พื้นที่ของราชบุรี และระบบการสัญจรของอนาคตจะมีผลกระทบต่อพัฒนาในอนาคตต่อไป

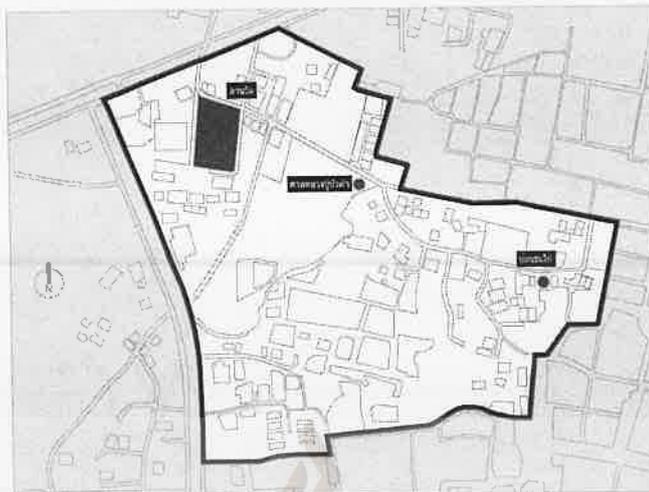
การคมนาคมติดต่อบริเวณตำบล อำเภอ และจังหวัด การคมนาคมไปมาสะดวกด้วย 4 เส้นทางสำคัญ คือ 1) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ซึ่งเป็นถนนสายประธานเชื่อมการคมนาคมระหว่างกรุงเทพฯ ผ่านจังหวัดนครปฐม ตำบลบ้านสิงห์ จังหวัดราชบุรี สู่อำเภอต่าง ๆ ทางภาคใต้ 2) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3335 แยกทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ทางฝั่งตะวันออก ผ่านหมู่ที่ 4 บ้านสิงห์ หมู่ที่ 3 บ้านหนองอ้อ และหมู่ที่ 1 บ้านบางกระโด ไปแยกหัวโพ อำเภอบางแพ สภาพผิวจราจรลาดยางขนาดผิวจราจร 6 เมตร 3) ถนนสายรองและสายเชื่อมหมู่บ้านและตำบลต่าง ๆ สภาพถนน โดยทั่วไปส่วนใหญ่ลาดยาง แต่ขนาดผิวจราจรค่อนข้างแคบ มีสภาพชำรุดเป็นบางช่วง บางสายยังเป็นถนนลูกรังและชำรุดเป็นหลุมบ่อลักษณะการเชื่อมโยงระบบถนนสายต่าง ๆ ในพื้นที่ เป็นไปตามลักษณะแปลงที่นาและสวนทำให้เกิดถนนลักษณะคดเคี้ยวส่วนการบริการด้านขนส่งมวลชน มีรถประจำทางให้บริการรับ-ส่งระหว่างจังหวัด โดยใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ได้แก่ รถประจำทางกรุงเทพฯ-ราชบุรี กรุงเทพฯ-เพชรบุรี กรุงเทพฯ-กาญจนบุรี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีรถสองแถวให้บริการจากตำบลไปอำเภอโพธาราม สำหรับรถที่ให้บริการระหว่างหมู่บ้านภายในตำบลมีเพียงรถจักรยานยนต์รับจ้าง เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมใช้รถยนต์ส่วนตัว ภายในหมู่บ้านมีไฟฟ้า น้ำประปาหมู่บ้าน และตู้โทรศัพท์สาธารณะ จำนวน 1 ตู้

องค์ประกอบของชุมชน : กรรมสิทธิ์ที่ดินภายในพื้นที่ชุมชน

ภาพประกอบที่ 5.20 กรรมสิทธิ์ที่ดินที่เป็นของรัฐบาล และ เอกชน

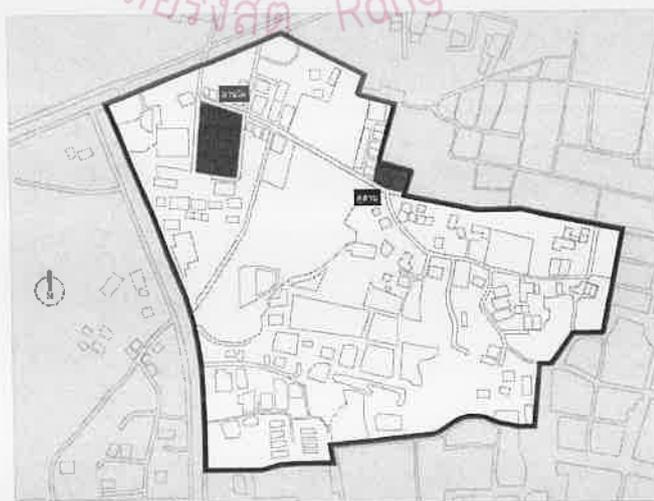
องค์ประกอบของชุมชน : พื้นที่รวมกลุ่มกิจกรรมในชีวิตประจำวัน

ภาพประกอบที่ 5.21 พื้นที่รวมกลุ่มกิจกรรมในชีวิตประจำวัน

หมู่บ้านหนองอ้อมมีจำนวนครัวเรือน ทั้งสิ้น 326 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 1,274 คน แบ่งเป็นชาย 618 คน หญิง 656 คน ลักษณะของครอบครัวส่วนใหญ่มีทั้งที่เป็นครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก และครอบครัวขยายที่มีญาติผู้ใหญ่ทั้งปู่ ย่า ตา ยาย อยู่ร่วมด้วยในบ้านหนองอ้อมมีตระกูลใหญ่ ๆ อยู่ไม่กี่ตระกูล เช่น ตระกูลที่ใช้นามสกุลนาคเส็ง หนูสิงห์ โตเต็ม เป็นต้น ซึ่งจากความ เป็นญาติพี่น้องกันนี้เองทำให้สัมพันธ์ระหว่างเครือญาติในตระกูลต่าง ๆ มีความสนิทสนมและ ช่วยเหลือกันในหมู่ญาติมิตรที่สนิทกัน แต่ถ้าเป็นญาติห่าง ๆ กัน เช่น เป็นรุ่นลูกหลาน บางครั้ง ความสัมพันธ์ห่างกันไป ด้วยแม้ว่าเป็นต้นตระกูลเดียวกัน แต่พ่อรุ่นพ่อรุ่นแม่ต่างคนต่างมีครอบครัว ของตนเองไปและไม่ได้พบปะกันเป็นเวลานาน บางครั้งมาเจอหน้ากันก็ไม่ทราบว่าเป็นญาติเป็นต้น

พื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรม เทศกาล และประเพณี

ภาพประกอบที่ 5.22 พื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรม เทศกาล และประเพณี

ชาวบ้านหนองอ้อส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธถึงร้อยละ 99 และมีส่วนน้อยเท่านั้นที่นับถือศาสนาคริสต์ ภายในหมู่บ้านมีวัดหนองอ้อ เป็นวัดโบราณสร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย นับรวมอายุถึงปัจจุบันประมาณ 400-500 ปี ตามตำนานเล่ากันว่าผู้สร้างวัดหนองอ้อขึ้น คือ หลวงพ่อโต ซึ่งเป็นพระที่บวชมาจากที่อื่นและได้มาจำวัดอยู่บริเวณนี้ ต่อมาท่านจึงสร้างวัดแห่งนี้ขึ้น วัดหนองอ้อมีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ คือ ศาลหลวงพ่อกีลาแลง (หลวงพ่อกีสามพี่น้อง หรือศาลหลวงปู่หลิว) นอกจากนี้ยังมีโบราณสถานที่สำคัญ เช่น สถูปโบราณที่มีอายุกว่า 200 ปี และพระเจดีย์ที่เก็บอัฐิของท่านเจ้าอาวาสที่มรณภาพไปแล้วถึง 4 รูปด้วยกัน คือ หลวงพ่อโต หลวงพ่อเจ้ย หลวงพ่อเอียน และหลวงพ่อเชี้ยะ ปัจจุบันวัดหนองอ้อมีกิจกรรมประจำปีโดยตลอดและในวันสำคัญต่าง ๆ ชาวบ้านจะร่วมกันจัดให้มีการตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนการรักษาศิลปเจริญภาวนาเป็นประจำ โดยเฉพาะวันพระ 8 ค่ำ 15 ค่ำ ชาวบ้านได้ไปร่วมกันตักบาตร ทำบุญที่วัดเป็นประจำ และในวันเข้าพรรษาระหว่างวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 จนถึงวัน 15 ค่ำ เดือน 11 มีอุบาสก อุบาสิกา ได้เข้าวัดเพื่อถืออุโบสถศีล เจริญวิปัสสนากรรมฐาน

ภาพประกอบที่ 5.23 ศูนย์กลางชุมชน

5.9 พื้นที่แสดงออกทางสังคมและเศรษฐกิจ

พื้นที่ทางกายภาพในเชิงสังคม (Social space) อันบ่งบอกถึง วิถีชีวิต ความเชื่อ และระบบคุณค่าทางสังคมของผู้คนในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญจากการศึกษาและสำรวจการใช้พื้นที่ในชุมชนพบว่า วัดและโรงเรียน ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางชุมชนจึงตั้งอยู่บริเวณที่เป็นจุดศูนย์กลางของชุมชน รวมถึงพื้นที่ลานกิจกรรมโดยรอบในบริเวณใกล้เคียง จึงถือว่าเป็นพื้นที่สำคัญ ซึ่งมีความหมายในการเป็นศูนย์รวมของชุมชน โดยตั้งอยู่ในตำแหน่งที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ง่าย สังเกตง่าย สามารถใช้เป็นจุดหมายของผู้มาเยือนและใช้เพื่อการรวมตัวประกอบกิจกรรม โดยเฉพาะพิธีกรรมทางศาสนาใน

วาระต่าง ๆ และในบริเวณนี้ จะได้รับการดูแลรักษาให้สะอาด เป็นระเบียบอยู่เสมอ เนื่องจากถือว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในระดับสาธารณะของชุมชน เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างของพื้นที่เปิดโล่งภายใน ชุมชนพบว่า มีลักษณะเป็นโครงข่ายแยกจากทางเดินหลักและลัดเลาะแทรกไปตามกลุ่มบ้านเรือน ทำให้สมาชิกชุมชนสามารถไปมาหาสู่ติดต่อกันได้สะดวก สะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดแบบเครือญาติ และการเป็นสังคมเกษตรกรรม การวางตัวของกลุ่มบ้านเรือนเป็นระบบทำให้เกิดพื้นที่เปิดโล่งหรือลานบ้านที่รองรับกิจกรรมอเนกประสงค์ ตั้งแต่การเล่นของเด็ก ๆ งานเลี้ยงรื่นเริงต่าง ๆ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน เป็นต้น นอกจากนี้ภายในชุมชนจะมีศาลาขนาดเล็ก กระจายอยู่ทั่วไปสำหรับเป็นที่จับกลุ่มพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนข่าวสารของสมาชิก

5.10 ภูมิทัศน์ชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์

ภูมิทัศน์พื้นถิ่นหนองอ้อเกิดจากการผสมผสานกันระหว่างองค์ประกอบภูมิทัศน์ทั้งทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของท้องถิ่นส่งผลให้เกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่ สามารถรับรู้ความเป็นท้องถิ่นหรือความเป็นชนบทอย่างชัดเจน โดยชาวบ้านได้ใช้ภูมิปัญญาพื้นถิ่นที่สั่งสมและถ่ายทอดกันต่อมาในการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมธรรมชาติให้ตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตการทำไร่ นา และ มีการปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตให้ดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน ซึ่งลักษณะการใช้พื้นที่ของชุมชนและลักษณะขององค์ประกอบภูมิทัศน์พื้นถิ่น สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและระบบคุณค่าในชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก

5.11 วิถีชีวิต+วัฒนธรรมแบบดั้งเดิม

ประเพณีต่าง ๆ ในบ้านหนองอ้อ เป็นประเพณีภาคกลางโดยทั่วไปที่จัดขึ้นในเทศกาลสำคัญต่าง ๆ ในแต่ละเดือนไม่ได้มีพิธีเฉพาะท้องถิ่น หากแต่ชาวบ้านยึดหลักพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งหมั่น ไปทำบุญรักษาศีล และปฏิบัติธรรมตามวันสำคัญของพระพุทธศาสนาทุกชั้น ตอน เช่น การก่อบูพระทราย ในวันมาฆบูชา มีการเวียนเทียนในวันวิสาขบูชา มีการตักบาตรเทโวในวันออกพรรษา และมีประเพณีได้น้ำมัน ที่มีลักษณะ คือ การทำบุญน้ำมันโดยการตักน้ำมันใส่พระประจำวัน ซึ่งวัดหนองอ้อจัดเฉพาะวันออกพรรษา และมีการสงฆ์น้ำพระ รดน้ำดำหัวให้แก่ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้สูงอายุ และวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ได้มีการจัดให้มีการทำบุญประสมสังคายนาให้กับอดีตเจ้าอาวาสวัด อุบาสก อุบาสิกา ไวยาวัจกร ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ตลอดจนบุญตายาย คุณครูอุปัชฌาย์ อาจารย์เป็นประจำทุกปี ชาวบ้านยึดมั่น และคำนึงถึงสิ่งที่ยึดเหนี่ยวน้ำใจเสมอ ก็คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมจะมี ลักษณะอาชีพทางการเกษตรเป็นส่วนใหญ่โดยพื้นที่ทางการเกษตรจะอยู่บริเวณใกล้กับที่พักอาศัยด้วย

ยายแฉ่งอายุ 90 ปี เป็นคนที่อยู่อาศัยอยู่ที่นี้ตั้งแต่เกิด ยายแฉ่งเล่าว่า สมัยก่อนพื้นที่ชุมชนไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกเลย แม้แต่ถนน มีแต่เป็นป่าทึบๆ ทำนา และ เลี้ยงสัตว์ ไว้กินบ้าง แบ่งให้เพื่อนบ้านบ้าง เป็นวิถีชีวิตที่มีการแบ่งปันกัน แต่จะวันต้องเดินเท้าไปทำบุญที่วัด แต่ตอนนี้ป่าแฉ่งเดินไม่ไหวแล้ว แต่ท่านก็ยังใส่บาตรหน้าบ้านทุกเช้า ลูกหลานป้าก็มาปลุกบ้านเป็น เรือนขยาย รอบๆบ้าน ไม่ได้มีแยกไปทำงานในกรุงเทพ คนแถวนี้ส่วนใหญ่ก็ยังอยู่ที่เดิมกันหมด ตอนป้าแฉ่งอายุยังไม่มิดลองเลย แต่ท่านยังบอกทิ้งท้ายว่า "อยากอยู่แบบเดิมๆ ไม่ต้องมีอะไรมาพัฒนาก็ได้ อยู่แบบสบายๆ"

ภาพประกอบที่ 5.24 ยายแฉ่ง ผู้อาวุโส ในชุมชน

ข้อมูลกิจกรรมและวิถีชีวิตตามวันเวลา

วันธรรมดา

5.01 am - 9.00 am	ใส่บาตร
9.01 am - 20.00 pm	ทำงาน
20.01 pm - 5.00 am	เข้านอนหลับพักผ่อน

วันหยุดทั่วไป

5.01 am - 9.00 am	ใส่บาตร
9.01 am - 20.00 pm	ทำงาน
20.01 pm - 5.00 am	เข้านอนหลับพักผ่อน

เทศกาล-งานประเพณี

5.01 am - 9.00 am	ใส่บาตร /ไปทำบุญ
-------------------	------------------

9.01 am - 20.00 pm ทำงาน

20.01 pm - 5.00 am เข้านอนหลับพักผ่อน

วิถีชีวิต+วัฒนธรรมแบบผสมผสาน

คติความเชื่อและประเพณีการดำเนินชีวิตของชุมชน เป็นการผสมผสานกันระหว่างการนับถือผีและ ศาสนาพุทธ ยังมีร่องรอยบางอย่างของความเชื่อในการนับถือผีอยู่ ดังนั้น วัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษาจึงมีลักษณะของการผสมผสานระหว่างการนับถือภูตผีวิญญาณและการนับถือศาสนา โดยจะเกรงกลัวผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อกันว่ามีอยู่ในธรรมชาติ ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อ(หลวงปู่บัวดำ) ศาลเทพองค์ชัยเทวา ศาลพระโพธิ์ ศาลเจ้าแม่ลอยฟ้า และ สุสาน หรือสิ่งที่มีลักษณะลึกลับ นอกจากนี้ มีการปลูกสร้างเรือนที่อธิบายถึงวิธีการเลือกสถานที่ ในการอยู่อาศัย ซึ่งล้วนแล้วแต่สอดคล้องกับหลักของการอยู่อาศัยแบบเคารพต่อธรรมชาติ อิทธิพลของวัฒนธรรมเหล่านี้จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้ต้องการปลูกสร้างเรือนจะกางป่าเป็นบริเวณจำกัดแต่พอเพียง โดยตัดต้นไม้เท่าที่จำเป็น รักษาต้นไม้ใหญ่ในพื้นที่เอาไว้สร้างเรือนในที่สูงที่เป็นโคกหรือเนิน และหลีกเลี่ยงการสร้างเรือนคร่อมทางน้ำ แต่จากการสำรวจพบว่าในปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้โดยเฉพาะในด้านการวางผังบริเวณตัวเรือนและในระดับหมู่บ้านได้ลดน้อยลง ไม่มีใครยึดถือ เนื่องจากสภาพแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้คนมุ่งเน้นการพัฒนาสภาพที่อยู่อาศัยให้ดีขึ้นตามหลักสมัยใหม่โดยหน้าบ้านจะหันหน้าไปยังถนนที่ตัดผ่านเป็นหลักพื้นที่เปิดโล่งโดยรอบบริเวณตัวเรือนหรือที่เรียกกันว่า 'ลานบ้าน'

ภาพประกอบที่ 5.25 พื้นที่บรรยากาศการดำรงชีวิต

5.12 สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์

จะเป็นลักษณะเป็นบ้านเรือนไม้ได้ดูสูง แต่ปัจจุบันนิยมสร้างบ้านปูนชั้นเดียว หรือ สองชั้น ชั้น1 เป็นปูนชั้น 2 เป็นไม้ทำให้มีสภาพคงทน อาศัยอยู่เป็นกลุ่มเครือญาติ พื้นที่บริเวณรอบตัวเรือนที่โล่งเรียบจึงเป็นที่อเนกประสงค์เหมาะแก่การประกอบกิจกรรมในการอยู่อาศัย จากการสำรวจพบว่ากิจกรรมที่เกิดขึ้นมีหลากหลาย ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ การผ้าฟืน การทำงานไม้ การซ่อมแซม ซ้ำวของเครื่องใช้ทางการเกษตร เช่น แห อวน การปลูกพืชผัก สวนครัวการตากอาหาร ตลอดจนการจัดงานเลี้ยงรื่นเริงในโอกาสต่าง ๆ หรือการรวมกลุ่มเล่นกันของเด็ก ๆ เป็นต้น ในชุมชนที่มีกลุ่มบ้านเรือนรวมตัวกันอยู่หนาแน่น ปานกลาง ล้อมรอบด้วยนาข้าว ระหว่างเรือนจะมีแนวของไม้พุ่มขนาดเตี้ยถึงปานกลางสลับกับต้นไม้สูงให้ร่มเงาปลูกไว้เป็นบริเวณโดยรอบเพื่อบ่งบอกอาณาเขตของบริเวณเรือนมากกว่าการป้องกันการบุกรุกอย่างจริงจัง หากเรือนที่อยู่ติดกันและมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดจะมีการเว้นช่องระหว่างแนวพุ่มไม้หรือรั้วบอกอาณาเขตเพื่อความสะดวกในการไปมาหาสู่กัน จะไม่มีรั้วกัน แต่จะมีการเว้นพื้นที่เปิดเป็นลานโล่งระหว่างเรือนเพื่อใช้เป็นที่ประกอบกิจกรรมร่วมกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่เป็นลักษณะครอบครัวในกรณีที่กลุ่มบ้านเรือนมีการรวมตัวกันเรือนแต่ละหลังที่ตั้งอยู่ค่อนข้างใกล้ชิดกันจะแบ่งอาณาเขตระหว่างกันด้วยทางเดินเท้าที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายตลอดทั้งหมู่บ้าน รูปแบบสถาปัตยกรรมอาจแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 4 รูปแบบ

1. ลักษณะของเรือนพักอาศัย

เรือนพักอาศัย หากแบ่งตามรูปแบบของรูปทรงหลังคาได้ 3 รูปแบบ คือ รูปจั่ว ทรงปั้นหยาบแบบเรือนพื้นถิ่นภาคกลาง และจั่วแบบรูปทรงสมัยใหม่ ซึ่งมีความลาดชันน้อยกว่าจั่วพื้นถิ่น

- มีทั้งที่ปลูกสร้างแบบรูปทรงสมัยใหม่และเรือนพื้นถิ่น จะเป็นรูปแบบดั้งเดิม มีรูปแบบทั่วไป ยกได้ดูสูง ต่อมามีการใช้งานชั้นล่าง ทำให้ได้ดูบางบ้านมีการกันห้อง ส่วนอาคารรูปแบบสมัยใหม่มักสร้างขึ้นใหม่ภายหลังเมื่อเจ้าของเริ่มมีเศรษฐกิจดีขึ้น

- หลายอาคารเป็นแบบผสมกัน ซึ่งมักเป็นการต่อเติมจากเรือนเดิม ลักษณะรูปแบบของเรือนจั่ว พบได้ทั่วไปเนื่องจากการขยายตัวของครอบครัว รวมถึงความต้องการพื้นที่ใช้งานมากขึ้น

- เนื่องจากเป็นเรือนที่ไม่มีแบบแผนตายตัว เจ้าของบ้านปลูกโดยการประยุกต์ตามความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง ส่วนมากเป็นแบบชั้นเดียวได้ดูสูง มีหลังคาจั่วที่มีความลาดชันน้อย วัสดุที่ใช้ทั้งหมดเป็นวัสดุในเชิงอุตสาหกรรม แต่ยังใช้เสาไม้หรือพื้นไม้ ฝาผนังนิยมตีไม้ซ้อนเกล็ดตามนอน ชั้นล่างอาจก่ออิฐฉาบปูน หน้าต่างเป็นหน้าต่างไม้ลูกฟักกระจก

- เรือนพักอาศัยเป็นเรือนที่สร้าง ขึ้นเพื่อสนองประโยชน์ในการอยู่อาศัยเท่านั้น เรือนประเภทนี้อาจจำแนกย่อยออกไปได้อีก 3 ลักษณะตามรูปแบบของอาคารเท่าที่ปรากฏ คือ 1) เรือนพื้นถิ่น 2) เรือนสมัยใหม่ 3) เรือนพื้นถิ่นต่อเติม

ภาพประกอบที่ 5.26 ลักษณะของเรือนพักอาศัย

2. ลักษณะของเรือนพักอาศัยต่อเติมเป็นร้านค้า

เรือนพักอาศัยต่อเติมเป็นร้านค้า ใช้พื้นที่บางส่วนของเรือน เช่น ระเบียง หรือต่อหลังคา ด้านใดด้านหนึ่งของเรือนที่หันออกทางด้านถนน โดยวางสินค้าเพื่อจำหน่ายหรือเปิดเป็นร้านขายอาหาร

3. ลักษณะของเรือนร้านค้า

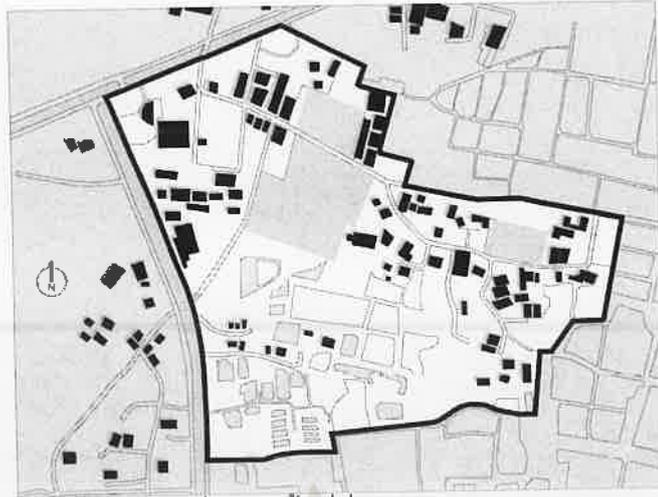
เรือนร้านค้าเรือนร้านค้ามี 2 รูปทรง คือแบบที่นิยมปลูกเป็นแบบชั้นเดียว หันหน้าเรือนสู่ถนน ร้านค้าปลูกอยู่ระหว่างสองฝั่งของถนน ปิดประตูร้านด้วยบานประตูม้วน และ บานกระทุ้ง

4. ลักษณะของอาคารใช้ประโยชน์เฉพาะทาง

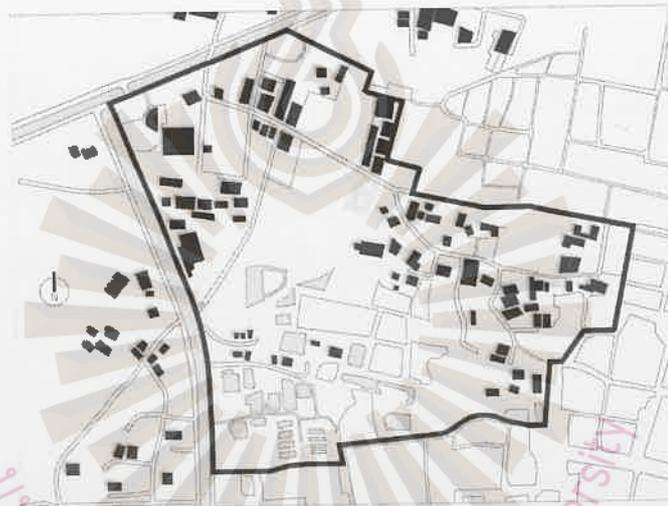
อาคารใช้ประโยชน์เฉพาะทาง อาคารที่เป็นอาคารนอกเหนือจากอาคารตั้งได้กล่าวมาแล้ว ยังมีอาคารในลักษณะอื่นที่ปลูกสร้างอยู่ในชุมชน มีลักษณะที่ใช้ประโยชน์เฉพาะทาง แตกต่างออกไปอีกลักษณะหนึ่ง ได้แก่ โรงเรียน อนามัย ศาลาอเนกประสงค์ ศาลเจ้า และ วัดพระพรหมานพร

5.13 พื้นที่ที่มีคุณค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์

เป็นพื้นที่ที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี และ ลานกิจกรรมชุมชน ซึ่งยังคงสภาพเดิมจากอดีต และยังคงใช้ประโยชน์ดั้งเดิม ได้แก่ ศาลเจ้า และ พื้นที่โล่งของชุมชน ในปัจจุบันนี้ได้กำหนดให้เป็นลานกิจกรรมของคนในชุมชนในเทศกาลต่างๆ และ กิจกรรมทางศาสนา

ภาพประกอบที่ 5.27 พื้นที่ที่มีกิจกรรมกลางแจ้งชุมชน

ภาพประกอบที่ 5.28 ตำแหน่งศาลาประชาคม

5.14 ปัญหาของชุมชน

บริเวณในชุมชนมีทั้งส่วนที่เป็นชุมชนเก่าแก่ และ พื้นที่เสื่อมโทรมรกร้าง ท่อระบายน้ำภายในชุมชนไม่ได้รับการดูแล ถนนในชุมชนมีลักษณะเป็นถนนที่ถูกถมด้วยดินมีสภาพทรุดโทรม และแควไฟฟ้าทางไม่เพียงพอในเวลาากลางคืนจึงทำให้มืด

สภาพปัญหาของพื้นที่จากการสำรวจและการสอบถามกับผู้ที่อยู่อาศัยโดยรวมสรุปปัญหาของพื้นที่ได้ดังนี้

- (1) ลานกิจกรรมและพื้นที่โดยรอบ
 - การใช้พื้นที่ไม่ชัดเจน ขาดการออกแบบให้เหมาะสมกับการใช้งาน
 - เกิดการขยายตัวของการใช้พื้นที่แบบไร้ทิศทาง

- สภาพทรุดโทรมและไม่สามารถใช้กับกิจกรรมหลัก
- (2) พื้นที่ว่างโดยรอบ
- สภาพภูมิทัศน์ทรุดโทรม สกปรก ขาดการดูแล
 - กิจกรรมในพื้นที่ไม่เหมาะสม สร้างทัศนวิสัยที่ไม่ปลอดภัยต่อผู้ใช้เส้นทาง
 - เกิดปัญหาเกี่ยวกับการจราจรผ่านชุมชนติดขัดในช่วงเวลาที่มีการประกอบกิจกรรมของพื้นที่

ภาพประกอบที่ 5.29 การอนุรักษ์วัฒนธรรมไก่ชน

<https://sites.google.com/site/arc2565302950/assignment-01>

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

บทที่ 6

การพัฒนาชุมชนหนองอ้อ

การพัฒนาชุมชนชนบทไปสู่ความทันสมัยในหลายๆชุมชนต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เช่นเดียวกับชุมชนหนองอ้อที่เกิดภาวะชบเซาทางเศรษฐกิจเนื่องจากรายได้จากการเกษตรไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือน กระบวนการฟื้นฟูและอนุรักษ์ชุมชนหนองอ้อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่น รวมทั้งฟื้นฟูเศรษฐกิจของชุมชน และการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นศัพท์บัญญัติที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) นำมาใช้อย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2541 โดยให้ความหมายตรงกับคำว่า Ecotourism ในภาษาอังกฤษ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นในด้านเกษตรกรรม เพื่อให้เรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของพืชผลไร่นา และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ให้คำนิยามว่า "การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการศึกษา ชื่นชม และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม และชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ" (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2539 : หน้า 10)

6.1 สาระสำคัญของแผนพัฒนาชุมชนหนองอ้อ

ประชาชนในชุมชนหนองอ้อมีฐานะยากจน แต่มีความเป็นอยู่ดีและสุขภาพดี พัฒนาการเกษตรไปสู่ความเพียงพอ เกษตรพื้นบ้านเป็นแหล่งอุตสาหกรรมเกษตร พัฒนาอุตสาหกรรมที่ไม่ก่อมลพิษ และมีความต้องการหยุดการขยายตัวของพื้นที่อุตสาหกรรม จัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมประจำอำเภอและตำบล สถาบันครอบครัวมีความอบอุ่นและชุมชนมีความเข้มแข็ง ประชาชนได้รับคำปรึกษาและดูแลด้านต่างๆอย่างทั่วถึง ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมากขึ้น ทั้งนี้การพัฒนาจะต้องทำควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งแหล่งน้ำ ป่าไม้ อากาศและดินอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของประชาชนในพื้นที่ที่มีความห่วงใยในทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น ประชาชนศรัทธาศาสนาและมีส่วนร่วมทางกิจกรรมชุมชนทุกระดับ โดยเน้นความเชื่อที่ถ่ายทอดจากรุ่นต่อรุ่นเป็นหลัก

6.2 แผนพัฒนาชุมชนหนองอ้อ

ได้กำหนดนโยบายการพัฒนาไว้ 8 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสาธารณูปโภค

1.1 จัดระบบความเชื่อมโยง การคมนาคม ไฟฟ้า ระบบประปา ให้สามารถเข้าถึงแหล่งที่
พัก อาศัยได้อย่างครอบคลุมพื้นที่ อย่างมีมาตรฐาน

1.2 จัดหา พัฒนา ปรับปรุงและซ่อมแซมแหล่งน้ำ ทั้งเพื่ออุปโภคบริโภคและการเกษตร
ให้เพียงพอ

2. ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ และการเกษตร

2.1 ส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชนด้านระบบบริหารจัดการแบบเศรษฐกิจ
พอเพียง “ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้” ส่งเสริมความสามารถในการพัฒนาอาชีพของประชาชน เพื่อสร้างงาน
สร้างรายได้เพิ่มขึ้น

2.2 การส่งเสริมและเพิ่มทักษะให้แก่กลุ่มอาชีพต่างๆ

2.3 พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้

3. ด้านการพัฒนาสังคม

3.1 ส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และพัฒนาชุมชนน่าอยู่

3.2 สร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน

3.3 สร้างกระบวนการขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนน่าอยู่

3.4 สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

4. ด้านการพัฒนาด้านการศึกษา

4.1 ส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

4.2 สนับสนุนการพัฒนาสถานศึกษาและยกระดับคุณภาพการศึกษา

4.3 สนับสนุนการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน

5. ด้านการพัฒนาศิลปวัฒนธรรม

5.1 ส่งเสริม พื้นฟูกีฬา ศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ให้เป็นเอกลักษณ์ประจำ
ท้องถิ่นเพื่อเป็นการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น

6. ด้านการพัฒนาสาธารณสุข

6.1 ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการบริการสาธารณสุข

6.2 ส่งเสริมให้มีการออกกำลังกายกันทุกครัวเรือน

7. ด้านการพัฒนาการเมือง-การบริหาร

7.1 การส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

7.2 การบริหารงานด้านหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี

8. ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

8.1 สร้างสภาวะแวดล้อมที่ดี เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน

8.2 ปรับปรุงระบบกำจัดขยะ และบำบัดน้ำเสีย เพื่อแก้ปัญหาให้เหมาะสม

8.3 การจัดตั้งเครือข่ายชุมชนรักษาสิ่งแวดล้อม

แผนพัฒนาชุมชน จึงมีเป้าหมายที่จะให้ประชาชนในท้องถิ่นได้ตระหนัก และเข้าใจถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อมรดกของชาติ และมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ

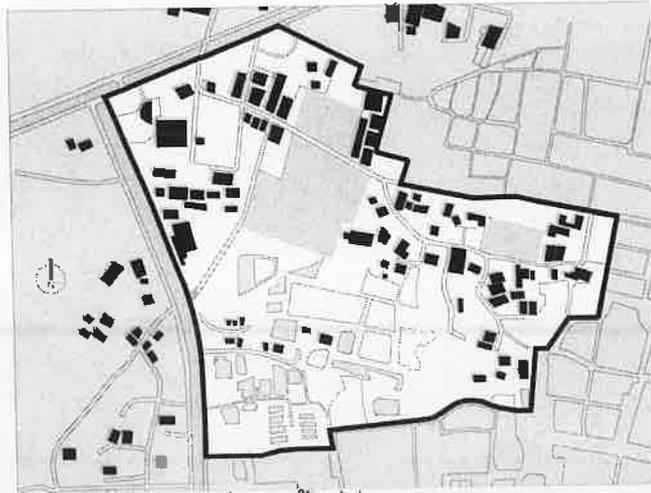

ภาพประกอบที่ 6.1 ขอบเขตชุมชนหนองอ้อ

ชุมชนหนองอ้อเป็นชุมชนเก่าแก่ของราชบุรีซึ่งชาวบ้านต้องการที่จะอนุรักษ์ให้เป็นชุมชนเกษตรกรรมไว้ จึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว และทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ดังนั้นแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน ควรคำนึงถึงเอกลักษณ์ของชุมชนทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจรวมเข้าด้วยกัน โครงการที่ส่งผลกระทบต่อในทางบวกที่มีต่อชุมชน โดยคำนึงเอกลักษณ์เฉพาะและวิถีชีวิต ได้สร้างบรรยากาศการรับรู้ทางสุนทรียภาพที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์ ทั้งนี้แนวทางการการพัฒนาชุมชนที่เสริมสร้างการพัฒนา ควรยึดถือปฏิบัติ ดังนี้

1. การบริหารจัดการในเชิงแผนและนโยบายของหน่วยงานในท้องถิ่น

การวางแผนเพื่อพัฒนา ควรเป็นแผนในระดับแผนปฏิบัติการที่มีความชัดเจนในการดำเนินงาน มีการกำหนดวัตถุประสงค์ ขั้นตอนกระบวนการดำเนินงาน ระยะเวลาของโครงการต่าง ๆ และการจัดตั้งงบประมาณ โดยมีหลายหน่วยงานที่รับผิดชอบเข้ามา มีบทบาทในการดำเนินงาน อันจะทำให้การจัดเตรียมงบประมาณเพื่อใช้ในการดำเนินงานทั้งหมดจากรัฐบาล รวมทั้งแหล่งเงินทุน จากกองทุนเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อเสนอแนะวิธีการการพัฒนา มากกว่านำมาใช้ในการของงบประมาณเพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

ภาพประกอบที่ 6.2 พื้นที่ที่จัดกลุ่มกิจกรรมชุมชน

2. การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ชุมชน

เพื่อบรรลุผลที่ได้จากการการวางแผน ควรได้รับการสนองตอบจากชุมชน และสังคมท้องถิ่น โดยการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวทางการจัดการ ควรให้ความสำคัญต่อสิทธิของประชาชนในท้องถิ่น และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับนโยบายและแผนงานที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่ประชาชน ทำได้โดยให้ความรู้และการศึกษาทั้งในโรงเรียน และนอกระบบ มีการฝึกอบรม รวมไปถึง การประชาสัมพันธ์ การจัดทำแนวทางหรือคู่มือ ทั้งนี้กระบวนการมีส่วนร่วมนับว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับตั้งแต่ระดับองค์กรหน่วยงานของรัฐ จนถึงในระดับชุมชนขนาดเล็ก ต้องใช้มิติของภาคประชาชนในการจัดการและการแก้ปัญหาาร่วมกัน กระบวนการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดพลังของทุกฝ่ายในการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และผลจากการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

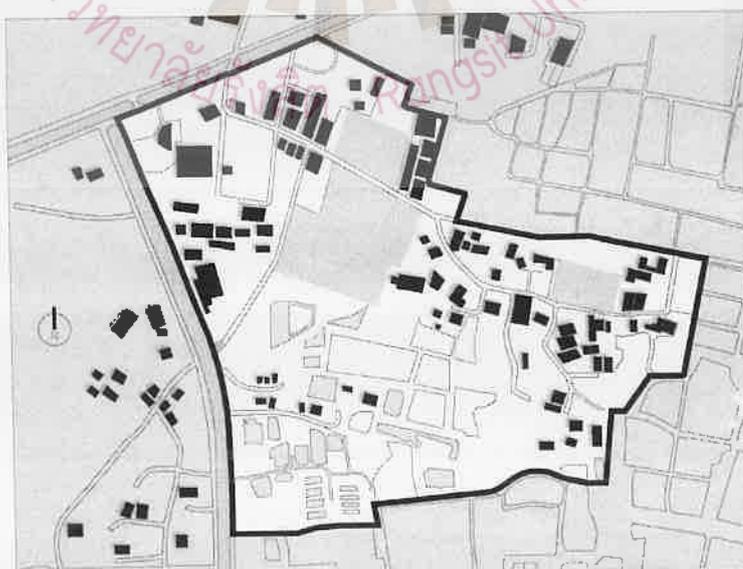
ภาพประกอบที่ 6.3 พื้นที่เกษตรกรรมที่มีคุณค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์

3. การบังคับใช้กฎหมายที่เป็นกลไกของรัฐเพื่ออนุรักษ์

มาตรการทางกฎหมายที่บังคับใช้เพื่อควบคุมการอนุรักษ์ และส่งเสริมการพัฒนาภูมิทัศน์ชุมชนให้เป็นไปตามหลักการสุนทรียภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของโครงการก่อสร้างที่จะเกิดขึ้นทั้งของหน่วยงานของรัฐและเอกชน การบังคับใช้กฎหมายที่เป็นกลไกของรัฐ ที่ออกตามพระราชบัญญัติ และกฎกระทรวง รวมทั้งข้อบัญญัติของท้องถิ่น ที่บังคับใช้เฉพาะในขอบเขตพื้นที่การปกครองตามลักษณะความต้องการบังคับใช้ของท้องถิ่น เป็นไปตามผังที่ได้กำหนดไว้ในอนาคตของชุมชน จะให้ความสำคัญกับมาตรการควบคุมทางกฎหมายผังเมืองที่ออกตามพระราชบัญญัติ และกฎกระทรวง รวมทั้งข้อบัญญัติของท้องถิ่น ที่บังคับใช้เฉพาะในขอบเขตพื้นที่การปกครองตามลักษณะความต้องการบังคับใช้ของท้องถิ่น รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมทางผังเมือง ได้แก่ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. 2547 เป็นต้น และการใช้มาตรการควบคุมการบังคับใช้ทางกฎหมายทั้งในส่วนเทศบัญญัติ และข้อบังคับของท้องถิ่น เพื่อให้เป็นไปตามแผนการดำเนินงานของการอนุรักษ์ชุมชนที่ได้กำหนดไว้

6.3 ข้อเสนอแนะทางการวางผัง (Guidelines for Planning)

ใช้หลักการเมืองยั่งยืน (Jacobs1965, Jenks, Burton and Williams1996, 2000) โดยเสนอให้มีการใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ คงความหนาแน่นของสิ่งปลูกสร้างเดิม แต่เพิ่มการใช้ที่ดินอย่างหลากหลาย ในด้านกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ประหยัดการสัญจรและพลังงาน โดยประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่และคงเอกลักษณ์ท้องถิ่นให้มากที่สุด

ภาพประกอบที่ 6.4 พื้นที่เหมาะสมแก่การพัฒนา

1. สร้างความเป็นถิ่นที่และเอกลักษณ์ (Place and Identity) เสนอให้เก็บรักษาต้นไม้ขนาดใหญ่และคลองระบายน้ำแบบปิด รักษาขนาดสัดส่วนของอาคารที่อาจจะสร้างขึ้นใหม่ไม่ให้สูงเกินระดับเดิมและขนาดถนนไว้เท่าเดิม เพื่อเป็นการอนุรักษ์อาคารและสภาพแวดล้อม อีกทั้งเป็นการรักษาระบบนิเวศของพื้นที่ให้คงไว้ตามเดิม

2. ระบบการสัญจรมีประสิทธิภาพและปลอดภัย (Efficient and non-polluted Transportation) ควรส่งเสริมการใช้จักรยานและทางเดินเท้า ตามหลักการชุมชนเมืองยั่งยืน อันเป็นชุมชนจักรยาน นอกจากจะใช้ในพื้นที่แล้วยังสามารถใช้สัญจรเข้าสู่พื้นที่ โดยสร้างเส้นทางเดินไม่ต้องย้อนกลับทางเดิม และกลับไปยังทางเข้าเดิมแบบเป็นวงแหวน ควรจัดหาที่จอดรถเพื่อการเปลี่ยนระบบการสัญจรเข้าสู่พื้นที่ พื้นที่ที่โล่ง เสนอให้สร้างเส้นทางเดินริมน้ำเส้นใหม่โดยเว้นระยะถอยร่นจากแนวเขตหลังบ้านเป็นพื้นที่กันชนสีเขียว

3. การแบ่งเขตที่ดิน (Zoning) เพื่อการใช้งาน อย่างผสมผสาน (Mixed Use) เมื่อจัดวางโครงข่ายเส้นทางสัญจรแล้วที่ดินซึ่งถูกแบ่งเป็นส่วนๆ เกิดความเป็นสาธารณะและส่วนตัวในระดับต่างๆกัน จึงเสนอแนวทางการพัฒนาไว้ดังนี้

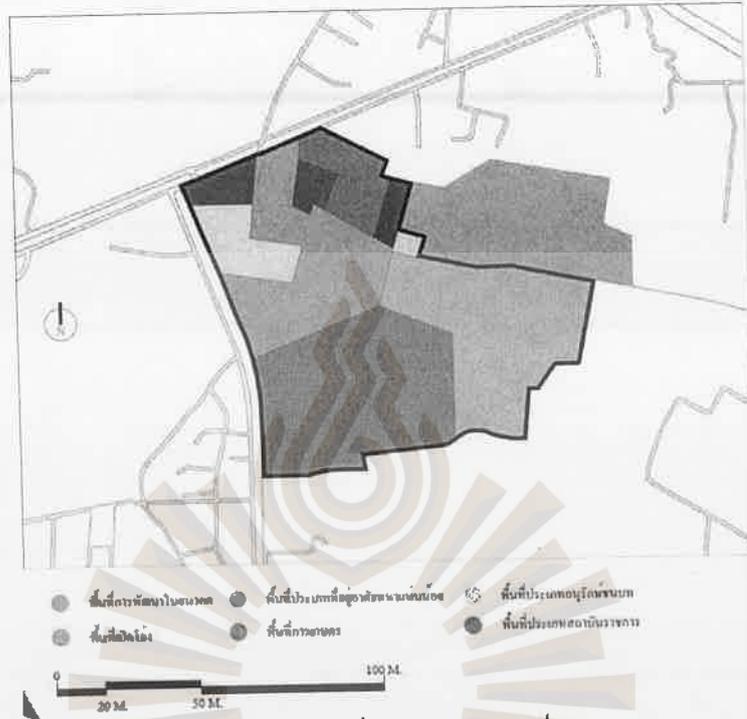
- พื้นที่สถาบันและสถานที่ราชการ ได้แก่ พื้นที่ดินด้านติดถนนสายหลักด้านทิศเหนือและตะวันตก เป็นบริเวณที่มีศักยภาพสูงสุดที่จะพัฒนาเป็นเขตราชการ เสนอให้พัฒนาเป็นอาคารขนาดเล็กโปร่งกระจายตามทางเดิน และลานกิจกรรม เพื่อเป็นศูนย์กลางการบริหาร และแบ่งพื้นที่เช่าให้หน่วยงานภายนอก สร้างความสัมพันธ์กับทางสัญจรสายใหม่ โดยเอื้อประโยชน์ในการบริการสู่สาธารณะ

- เขตพักอาศัย ได้แก่ พื้นที่ดินด้านทิศตะวันออก ทางด้านเข้าสู่ชุมชน เป็นพื้นที่ซึ่งมีการสัญจรผ่านเข้าออกของนักท่องเที่ยว ริมนถนนหัวท้ายถนน ปัจจุบันเป็นบ้านพัก ผสมผสานกับไร่นามีขนาดหนาแน่นน้อย เสนอให้พัฒนาไปเป็นโฮมสเตย์ ที่มีประโยชน์ใช้สอยในการบริการนักท่องเที่ยว มีการกระจายตัวของบ้านพักในชุมชน พร้อมลานจอดรถ เพื่อบริการชุมชน และนักท่องเที่ยว เป็นหลัก

- เขตเกษตรกรรม ได้แก่ พื้นที่ทิศตะวันตกเฉียงใต้บนถนนสายในสุกลุ่มบ้านพัก เข้าสู่พื้นที่โครงการ ปัจจุบันไร่นาอยู่ในสภาพทรุดโทรม และผู้อยู่อาศัยค่อยๆ ทอยหมดรุ่นไป รอให้หมดอายุการใช้งาน บริเวณนี้เสนอให้ปรับปรุงให้พร้อมใช้งาน และพัฒนาให้เป็นเขตการใช้ที่ดินทางเกษตรแบบผสมผสาน

- เขตพื้นที่สีเขียว พื้นที่สวนในซึ่งล้อมรอบด้วยถนนภายในอยู่ตอนกลางของพื้นที่ทั้งหมด เสนอให้พัฒนาไปเป็นอาคารอเนกประสงค์ และลานกิจกรรมของชุมชน รวมถึงการจัดภูมิทัศน์ชุมชน

- เขตพื้นที่กันชน (Buffer Zone) ได้แก่ พื้นที่ส่วนที่ถอยร่นจากด้านทิศตะวันตก เพื่อเป็นกันชนระหว่างเขตพักอาศัยกับแนวทางเดินริมน้ำ
- เขตพื้นที่บริการ (Service Zone) เป็นพื้นที่มุมด้านใต้ ซึ่งใช้เป็นส่วนบำบัดน้ำเสียขยะ สถานีไฟฟ้าและการบริการอื่นๆ

ภาพประกอบที่ 6.5 การจัดรูปที่ดิน

4. การประหยัดพลังงาน (Energy Efficient) การลดการสัญจรเข้าสู่ชุมชน โดยชักจูงให้นักท่องเที่ยว และคนในชุมชน ในพื้นที่อาจช่วยประหยัดการเดินทางและลดการใช้น้ำมันอันเป็นวิกฤตการณ์ของชาติในขณะนี้ไปได้เป็นอย่างมาก การสัญจรในพื้นที่จะกำหนดระบบทางเท้าและจักรยาน โดยการใช้นโยบายที่สอดคล้องกันในพื้นที่ กั้นรถยนต์บุคคลภายนอกไว้ในโซนนอก และเปลี่ยนการสัญจรภายในเป็นแบบปลอดภัยเพื่อรองรับการสัญจรจากพื้นที่ การจัดวางอาคารและรูปแบบสถาปัตยกรรมในพื้นที่ศึกษาควรคำนึงถึงการระบายอากาศและการกันแดดที่เหมาะสม ให้อุณหภูมิสถาปัตยกรรมสร้างสภาวะแวดล้อมที่น่าสบาย เพื่อลดการใช้พลังงานในตัวอาคาร

5. การรักษานิเวศวิทยาของพื้นที่ (Ecological Concern) เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ริมน้ำ และลำคลองระบายน้ำแบบเปิด การปรับแต่งพื้นที่โดยการถม จะเป็นการทำลายระบบนิเวศ และสิ้นเปลืองงบประมาณ เสนอให้ขุดรวมบ่อน้ำย่อย เป็นบึงขนาดใหญ่ เพื่อนำดินในพื้นที่มาถมในส่วนที่จะสร้างอาคารใหม่ ขุดลอกคลองระบายน้ำ เพื่อส่งเสริมระบบระบายน้ำเปิดแบบดั้งเดิม เพื่อรดน้ำ

ต้นไม้ในพื้นที่ ซึ่งเสนอให้มีแปลงผักปลอดสารพิษ สำหรับผู้อยู่อาศัยในพื้นที่มาปลูกและใช้บริโภค ผลผลิตนำไปกับต้นไม้เดิมที่เก็บรักษาไว้และปลูกใหม่เพิ่มเติม

6. ส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม เสนอให้มีพื้นที่โล่งเป็นกลุ่มย่อยๆ เชื่อมต่อกันด้วยทางเท้า และจักรยาน เพื่อกิจกรรมร่วมกันในชุมชน เช่น ปลูกผัก พักผ่อน ออกกำลังกาย โดยมีพื้นที่สีเขียว สอดแทรกอยู่ในทุกบริเวณ พื้นที่บ้านพัก ที่อนุรักษ์ไว้อาจใช้เป็นสโมสรชุมชนที่รวมกิจกรรมทางสังคม

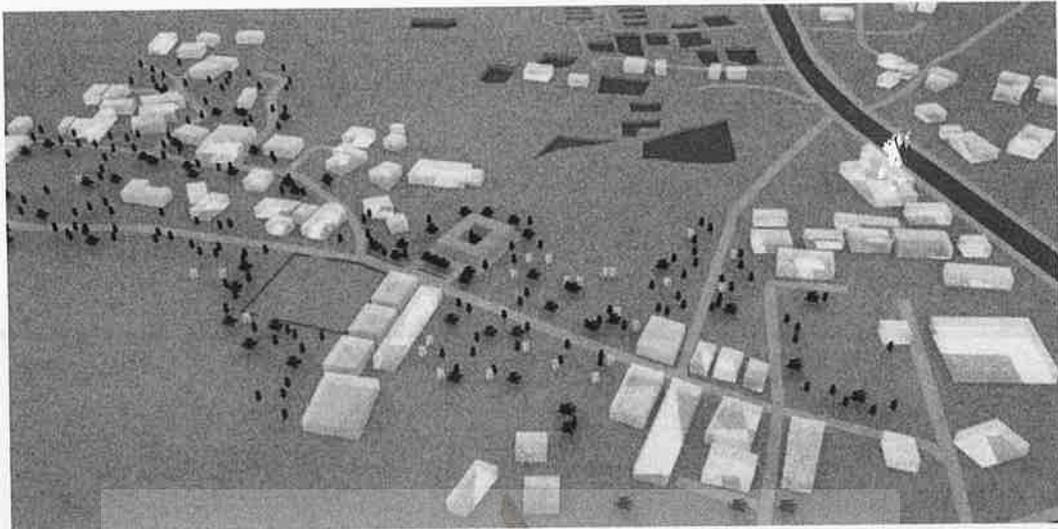

ภาพประกอบที่ 6.6 พื้นที่เสนอแนะในการพัฒนา

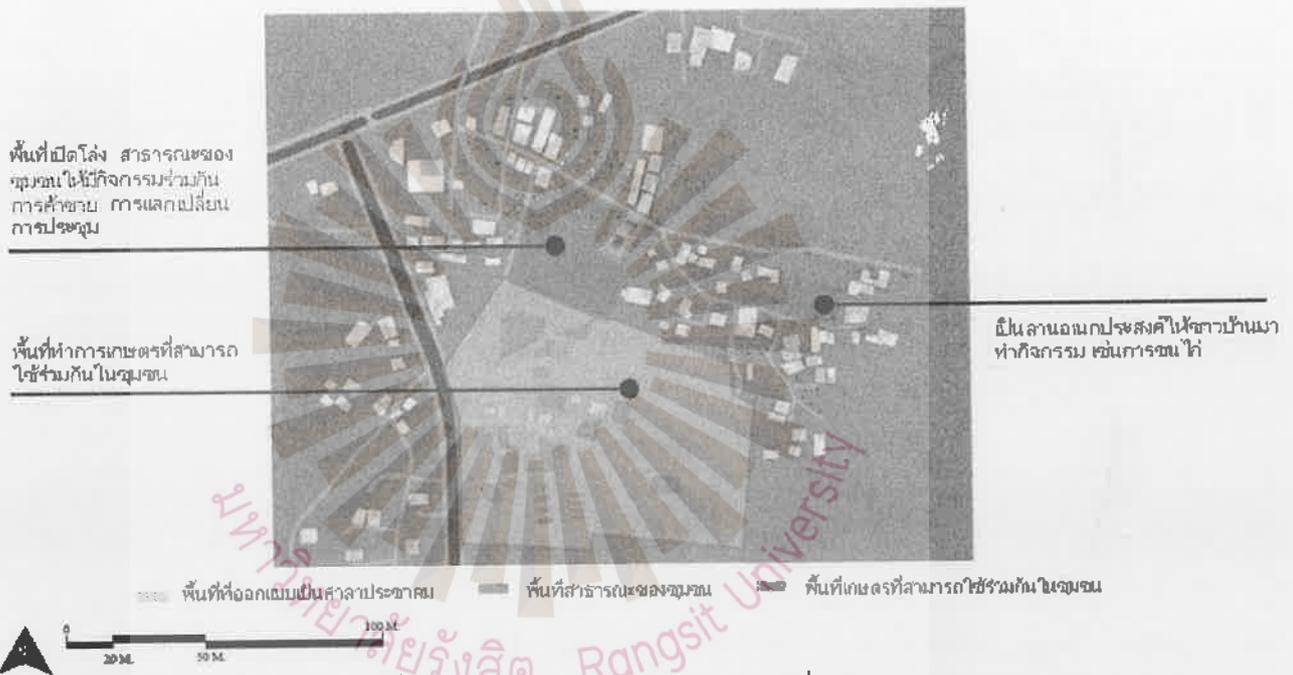
7. ส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในการใช้พื้นที่อย่างผสมผสานนั้น จะส่งเสริมให้เกิดการค้าขนาดเล็ก เพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน และเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

โดยมีแนวทางการพัฒนาดังนี้

- เพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับชุมชน
- เพิ่มพื้นที่ลานจอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว
- เพิ่มลานกิจกรรมในชุมชน และสวนสาธารณะ สวนนั่งเล่น
- ทำตลาดถนนคนเดิน เพื่อสร้างสิ่งดึงดูดให้กับชุมชนให้เป็นไปในแนวทางชุมชนอนุรักษ์
- สร้างการจดจำและเอกลักษณ์ให้กับทางเข้าโครงการ
- พัฒนา สตรีทเฟอร์นิเจอร์ บริเวณริมสองฝั่งแม่น้ำ

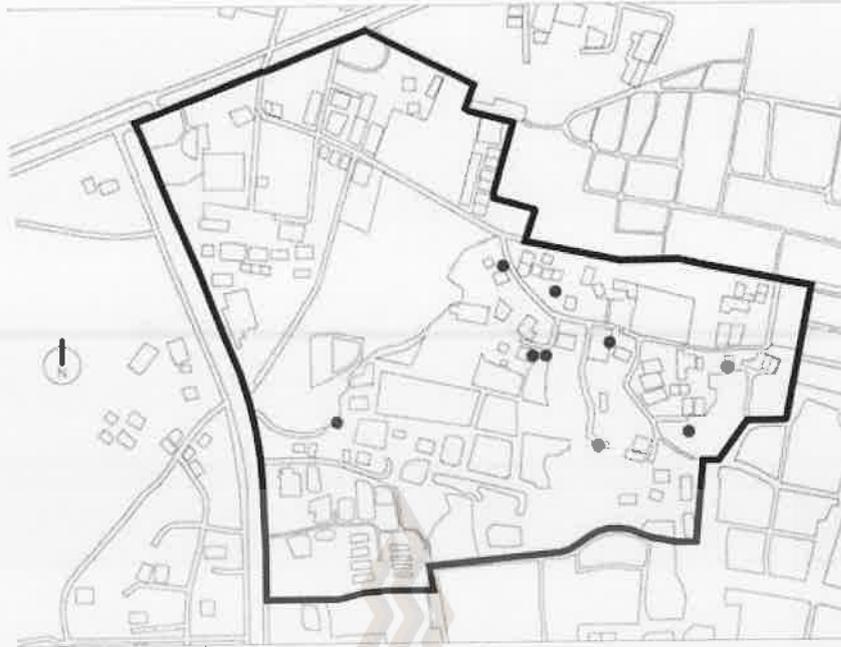

ภาพประกอบที่ 6.7 รูปแบบการวางผังบริเวณ

ภาพประกอบที่ 6.8 เส้นทางและตำแหน่งกิจกรรมที่เสนอแนะ

เป็นบริเวณพื้นที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ โดยให้มีลานกิจกรรม พื้นที่สีเขียวเพิ่มมากขึ้นจากชุมชนเดิม ที่มีพื้นที่เขียวน้อยมาก และจัดทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยวโดยมีตลาดริมน้ำและถนนคนเดิน

ภาพประกอบที่ 6.9 ตำแหน่งผังบริเวณในการปรับปรุงให้เป็นโฮมสเตย์

เป็นบริเวณพื้นที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ โดยให้มีลานกิจกรรม พื้นที่สีเขียวเพิ่มมากขึ้นจากชุมชนเดิม ที่มีพื้นที่เขียว และจัดทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยวโดยมีตลาดริมน้ำและถนนคนเดิน

ภาพประกอบที่ 6.10 รูปแบบบ้านโฮมสเตย์ที่เสนอโดยนักศึกษากลุ่ม

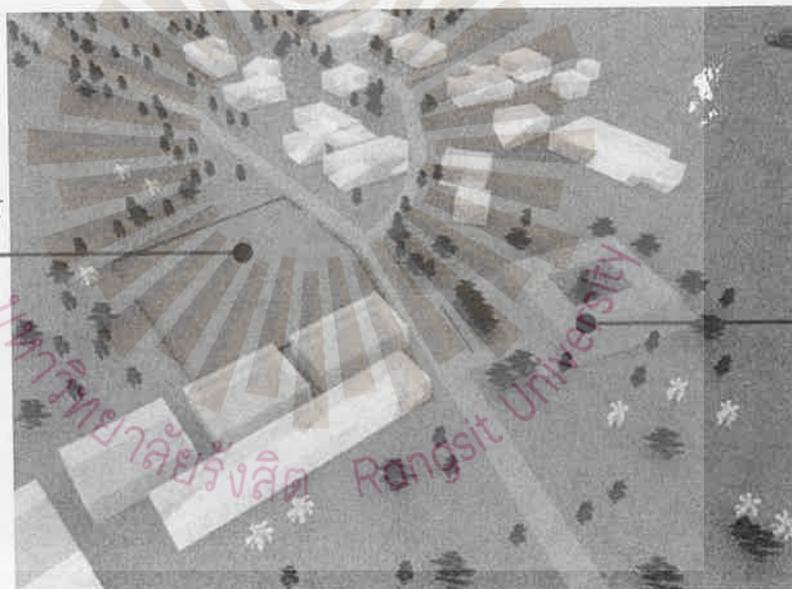

- พื้นที่อาคารที่ออกแบบ
- พื้นที่บริเวณสุสาน
- ถนนในชุมชน
- พื้นที่สาธารณะของชุมชน
- พื้นที่เกษตรที่สามารถใช้ร่วมกันในชุมชน

ภาพที่ 6.11 แสดงรูปผังที่ดิน

พื้นที่สุสานที่มีการจัดภูมิทัศน์ มีการล้อมรั้วให้เรียบร้อย

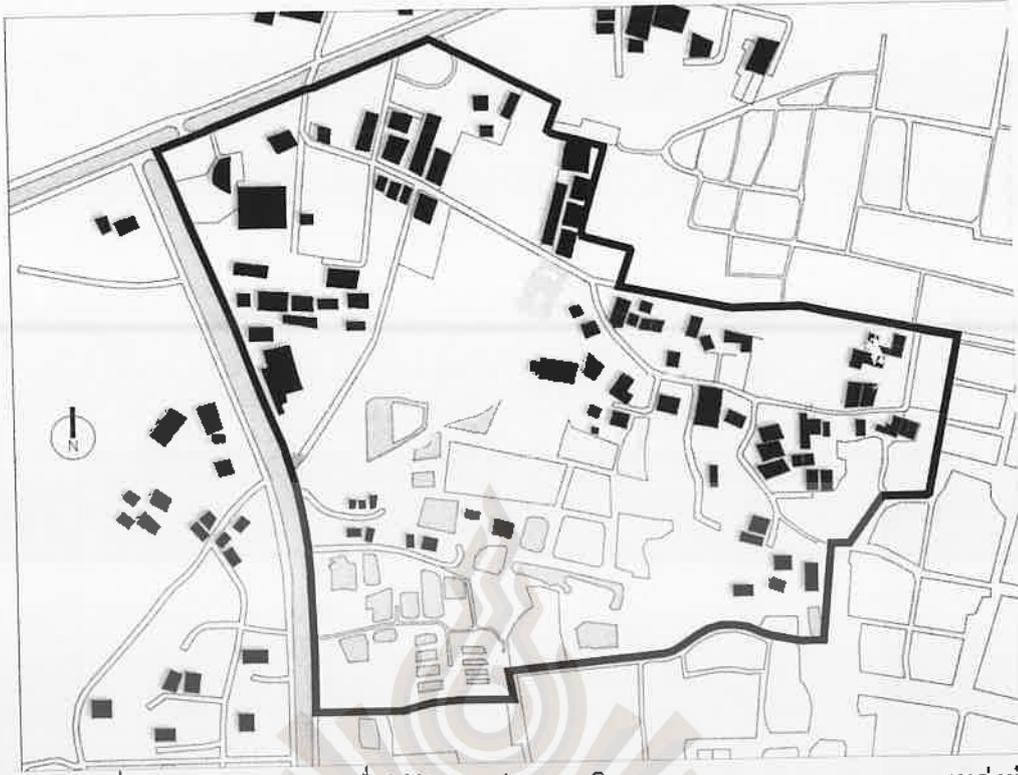

พื้นที่ที่ออกแบบเป็นศาลาประชาคม มีลานด้านหน้าและด้านในอาคาร เพื่อเป็นลานกิจกรรมต่างๆ

□ พื้นที่ออกแบบเป็นศาลาประชาคม

ภาพประกอบที่ 6.12 บริเวณอาคารศาลาประชาคม

ภาพประกอบที่ 6.13 ลานกิจกรรมเพื่อใช้ในการประกอบกิจกรรมชุมชน การแสดง และ แหล่งพักผ่อน

6.4 บทบาทการพัฒนาชุมชนหนองอ้อ

บทบาทของพื้นที่ในอนาคตเมื่อมีการพัฒนาอย่างเต็มที่แล้ว จะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการใช้พื้นที่ใจกลางชุมชนสนองต่อการอยู่อาศัยของคนในชุมชนได้อย่างเต็มศักยภาพ นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มกิจกรรมในระดับชุมชนที่สอดคล้องกับการเป็นพื้นที่อนุรักษ์วัฒนธรรม ทำให้เกิดจินตภาพที่ดี ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นหน้าต่างชุมชนสร้างภูมิทัศน์ที่ดีกับนักท่องเที่ยวที่ผ่านไปมา สามารถจัดกิจกรรมความสวยงามของชุมชนได้ง่ายและชัดเจน กิจกรรมที่จะเกิดขึ้นได้แก่

- ย่านตลาดกลางแจ้งและร้านค้าเดิมที่ปรับปรุงให้มีการใช้งานได้สะดวก เป็นระเบียบ สะอาด และยังคงสถาปัตยกรรมเดิมให้มากที่สุด
- ย่านลานกิจกรรมระดับชุมชน ลานสุขภาพสำหรับการเล่นกีฬา ออกกำลังกาย รวมถึงกิจกรรมการค้าขาย เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในบางช่วงเวลา ที่กำหนดขึ้นในชุมชน
- ย่านสวนสาธารณะสำหรับชุมชน ใช้ร่วมกับลานกิจกรรมเพื่อเชื่อมต่อ การท่องเที่ยวเพื่อให้ผู้สนใจเข้ามาใช้ได้อย่างเต็มศักยภาพ

6.4.1 ความมุ่งหมาย

- เพื่อจัดระเบียบการใช้ที่ดินของกิจกรรมหลักของชุมชน ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์พื้นที่ชุมชนริมน้ำและ การจราจร สัญจรของรถและคนเดินเท้าให้สอดคล้องกับคุณภาพการอยู่อาศัยของประชากรในพื้นที่อนุรักษ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาชุมชนเกษตรกรรม

6.4.2 วัตถุประสงค์

- เพื่อแก้ปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการใช้พื้นที่และพื้นที่ย่านเกษตรกรรมเดิมให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม
- เพื่อลดปัญหาความไม่เหมาะสมในการใช้พื้นที่ และเพิ่มสวนสาธารณะที่ทำให้เกิดภูมิทัศน์และจินตภาพแก่ผู้ใช้พื้นที่และเพิ่มทางสัญจรให้กับนักท่องเที่ยวผ่านพื้นที่
- เพื่อเป็นแนวทางให้กับชุมชน และหน่วยงานการส่วนท้องถิ่น ได้เข้าใจถึงการจัดทำผังเฉพาะ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาในพื้นที่อื่นของเมือง

6.4.3 เป้าหมาย

- ทำการปรับปรุงผังชุมชน และเส้นทางหลักที่เชื่อมการเข้าถึงชุมชนให้มีความสะดวก สะอาด น่าใช้งาน
- ทำการปรับปรุงลานกิจกรรมริมน้ำ และพื้นที่สวนสาธารณะบริเวณเรียบคลองให้เกิดกิจกรรมที่สร้างภูมิทัศน์และจินตภาพของเมืองที่สวยงาม และมีการใช้งานที่แวกออกจากเส้นทางจราจร
- เพิ่มประสิทธิภาพการสัญจรของขบวนยานที่ผ่านพื้นที่โครงการให้เป็นไปตามศักยภาพของถนนสายหลักของเมือง

6.4.4 แนวคิดการพัฒนาพื้นที่ในภาพรวม

แม้ว่าในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา การขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดราชบุรี อยู่ในอัตราสูง สืบเนื่องจากการเพิ่มจำนวนประชากรและการพัฒนาโครงการทางด้านอุตสาหกรรม ทำให้มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชน จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องอนุรักษ์ชุมชนนี้ไว้ ก่อนที่เราจะสูญเสียมรดกทางวัฒนธรรมแห่งนี้ไป การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมชุมชน ต้องพัฒนาควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมุ่งพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ชุมชนช่วยกันดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยยึดวิถีชีวิตอันผูกพันกันทางวัฒนธรรม และที่สำคัญคือวัฒนธรรมการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม คนในชุมชนเป็นผู้มีบทบาทเป็นอย่างมาก และยังทำหน้าที่ในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม และสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ดังนี้

1. ด้านการดำเนินชีวิต

วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความเป็นอยู่เรียบง่าย สันโดษ มีก้น้อย อาศัยเฉพาะ
สิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

2. ด้านเศรษฐกิจ

รายรับส่วนใหญ่ของชุมชนเกิดขึ้นจากการเกษตร และ การรับจ้าง ทำให้มีความ
เป็นอยู่อย่างเรียบง่าย และ เน้นเศรษฐกิจพอเพียง

3. ด้านการอยู่อาศัย

การอาศัยในบ้านเรือนและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงประโยชน์ของสถานที่
ไม่ทำลายหรือสร้างความเสียหายต่อสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย

7.1 ผลการวิจัย

การดำรงอยู่ชุมชนหนองอ้อ ที่สะท้อนสังคมเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม เกิดจากอิทธิพลของปัจจัยทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม เนื่องมีการตั้งถิ่นฐานชุมชนมาเป็นระยะเวลาานาน จึงมีการใช้ภูมิปัญญาในการปรับตัวและปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะแก่การอยู่อาศัย โดยตระหนักถึงสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่อุดมสมบูรณ์ ดังนั้น กิจกรรมที่เกิดขึ้นจึงมีลักษณะเด่น คือ 'การผสมผสาน' อย่างเคารพต่อข้อจำกัดของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ส่งผลถึงลักษณะของผังชุมชน ผสมผสานกลมกลืนไปกับภูมิทัศน์ธรรมชาติ ดังเห็นได้จากลักษณะของ เรตังกลุ่มบ้านเรือนที่ผสมกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยแทรกไปกับกลุ่มต้นไม้ที่ให้ร่มเงาร่วมกับรักษาต้นไม้ใหญ่ดั้งเดิมในพื้นที่เพื่อสร้างร่มเงา และเว้นพื้นที่เปิดโล่งโดยรอบบริเวณสิ่งปลูกสร้างเท่าที่จำเป็นตลอดจนเลือกทิศทางการวางตัวเรือนที่สอดคล้องต่อแรงของธรรมชาติทั้งแรงน้ำและแรงลม ในส่วนของภูมิทัศน์ที่อยู่ถัดออกมาจากชุมชนจะเป็นภูมิทัศน์ที่เกิดจากการทำเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนาสวนผลไม้ โดยผืนนามักจะอยู่ติดกับกลุ่มบ้านเรือน และบางครั้งจะถูกสลับด้วยพื้นที่สวนผสม เมื่อพิจารณาภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้านของชุมชนพบว่า ไม่สามารถบอกขอบเขตของอาณาบริเวณบ้านแต่ละหลังได้อย่างแน่นอน เนื่องจากมีลักษณะการซ้อนทับของการใช้พื้นที่เปิดโล่งระหว่างบ้านในการทำกิจกรรมที่หลากหลาย โดยไม่มีการแสดงความเป็นเจ้าของพื้นที่ที่ชัดเจน แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนที่ด้วยที่ด้วยอาศัยและพึ่งพากันตามแบบอย่างชุมชนเกษตรกรรมและผูกพันแน่นแฟ้นตามลักษณะของชุมชนชนบท ในส่วนพื้นที่ที่สามารถบ่งบอกถึงการเป็นศูนย์รวมของชุมชนตั้งอยู่ในตำแหน่งที่สามารถสังเกตและเข้าถึงได้ง่ายในหมู่บ้าน คือพื้นที่วัดและบริเวณโดยรอบ ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มีความหมายต่อชุมชน จากการวิเคราะห์ลักษณะของชุมชนสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดลักษณะเฉพาะของชุมชน คือ ลักษณะทางภูมิศาสตร์และวิถีของชุมชนเกษตรกรรมในพื้นที่สะท้อนออกมาในรูปของพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกในชุมชนและมีความเป็นดินที่อย่างชัดเจนในขณะที่อิทธิพลของวัฒนธรรมนั้นจะแสดงออกมาอย่างชัดเจนผ่านลักษณะสถาปัตยกรรม ประเพณี และหลักการดำเนินชีวิตของชุมชน

สิ่งที่สรุปได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์รักษาสิ่งที่ตั้งงามของสังคมให้คงอยู่ อันได้แก่ วัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียมประเพณี และวิถีความเป็นอยู่ โดยได้นำศักยภาพของชุมชนด้านต่างๆ มาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาผสมผสานกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว ทำให้เกิดเป็นลักษณะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมและ นิเวศทางน้ำ โดยเน้นให้ชุมชนเป็น

ศูนย์กลางในการพัฒนาและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมทุกด้าน ส่วนภาครัฐมีหน้าที่การสนับสนุนในด้านงบประมาณและ แผนนโยบายที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development) ดังนั้นจึงเป็นโครงการที่มีประโยชน์ต่อชุมชนทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และ สังคมดังนี้

ประโยชน์ด้านกายภาพ

1. การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพ โดยนำพื้นที่ว่างของชุมชนมาสร้างประโยชน์ เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศน์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน
2. อนุรักษ์ รักษา และเผยแพร่รูปแบบสถาปัตยกรรมท้องถิ่นไว้ได้ โดยนักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้และได้รับการถ่ายทอดโดยการเข้ามาพักอาศัยและท่องเที่ยวในชุมชน
3. สร้างสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่และน่าเยือนให้กับชุมชน

ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ

1. สร้างกิจกรรมที่มีคุณค่าและคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชน กิจกรรมที่เกิดขึ้นจะเป็นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งด้านการแสดง การละเล่น การประกอบอาชีพ ฯลฯ เป็นต้น
2. สร้างอาชีพและรายได้ให้กับท้องถิ่น เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศน์ที่让群众ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอน; ซึ่งสามารถสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชาวชุมชนได้ทุกเพศทุกวัย รวมทั้งยังเป็นการดึงดูดให้ชาวชุมชนหันกลับมาทำงานในท้องถิ่นเพื่อช่วยกันรักษาสิ่งที่ดึงดูดใจของชุมชนไว้ ส่งผลดีต่อสถาบันครอบครัว และความผูกพันสามัคคีของชุมชน

ประโยชน์ด้านสังคม

1. ชุมชนเกิดความรักและความหวงแหนท้องถิ่น โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การอบรม และการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมประเพณี

2. สามารถอนุรักษ์และรักษาเอกลักษณ์ที่ตั้งามของท้องถิ่นให้คงอยู่ ทั้งรูปแบบวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นอันทรงคุณค่าให้กับชุมชนรุ่นหลังได้ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดทั้งทางตรงและทางอ้อมจากบรรพบุรุษ
3. เกิดแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแห่งใหม่ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง โดยจัดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวทั้งทางบกและทางน้ำ สามารถสร้างประโยชน์ทางด้านการท่องเที่ยวควบคู่กับด้านการศึกษา จัดเป็นรูปแบบการพักผ่อนหย่อนใจอีกรูปแบบหนึ่งให้กับนักท่องเที่ยว และในขณะเดียวกันยังทำให้ได้รับความรู้ทางด้านวัฒนธรรมประเพณี
4. เป็นชุมชนตัวอย่างให้กับผู้ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ลักษณะทางสถาปัตยกรรม ฯลฯ ตลอดจนเป็นแนวทางการพัฒนาให้กับท้องถิ่นที่สนใจต่อไป

7.2 ข้อเสนอแนะ

ปัจจุบันชุมชนเกษตรกรรมได้เริ่มสูญเสียที่ดินทำกินแล้วผืนตัวเองไปสู่สายอาชีพอื่นกำลังเป็นที่น่าวิตก โดยเฉพาะในการดำเนินกิจการในภาคอุตสาหกรรมได้เข้ามามีส่วนทำลาย โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ ตลอดจนเพื่อประโยชน์ส่วนตัว ทั้งนี้สาเหตุมาจากภาวะเศรษฐกิจ ทำให้มีการรุกล้ำพื้นที่ของแหล่งเกษตรกรรมเพื่อธุรกิจอุตสาหกรรม โดยเฉพาะบริเวณที่อยู่ใกล้กับแหล่งเกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ นับเป็นการทำลายคุณค่าขนบธรรมเนียม ประเพณีดั้งเดิม บางครั้ง มีการเปลี่ยนแปลง ค่านิยมและรูปแบบ เพราะคิดว่า ชาวนา ชาวสวน เป็นเรื่องของความล้าสมัย มีพื้นที่ไร่นาเหลือให้เห็นน้อยลง อันเนื่องมาจากการขายที่ดินให้แก่ นายทุน ทั้งร้าง เมื่อตกอยู่ในสภาพแวดล้อมเช่นนี้ ทำให้ ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมและหมดสภาพชุมชนเกษตรกรรมไปในที่สุด ปัจจุบันแม้ว่าการพัฒนาชุมชนหนองอ้อให้เป็นแหล่งเกษตรกรรมจะช่วยให้ชุมชนเจริญก้าวหน้าในอนาคตก็ตาม แต่การพัฒนาควรมีการวางแผนและป้องกัน ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากภาคอุตสาหกรรมด้วย มิฉะนั้นจะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจ กลายเป็นการทำลายแหล่งผลิตทางการเกษตรของชาติ ปრაกฏการณ์เช่นนี้ มีตัวอย่างแล้วในอดีต นอกจากนี้แล้วภาวะมลพิษนับเป็นสิ่งที่มิผลทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ในแหล่งชุมชนเกษตรกรรมต่างๆ การทิ้งขยะ การปล่อยให้เกิดน้ำเน่า น้ำเสีย และ น้ำท่วมในบริเวณชุมชน เป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ รวมทั้งการติดป้ายโฆษณา เป็นมลพิษทางสายตา

วิจัยนี้ได้นำเสนอในลักษณะการศึกษาวเคราะห์เชิงคุณภาพ ซึ่งเน้นกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์ ความเข้าใจในบริบททางสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งเป็นประชาชนในพื้นที่ที่สามารถเสนอแนวทางเลือกที่สร้างเอกลักษณ์และความเป็นถิ่นที่ ซึ่งมีความเป็นไปได้ เหมาะสม และยืดหยุ่นสำหรับการตัดสินใจ โครงการพัฒนาพื้นที่ ในขั้นต่อไปควรมีการศึกษาความเป็นไปได้ทางการเงิน (Feasibility Study) เพื่อจัดทำแผนและขั้นตอนในการพัฒนาให้เกิดการคุ้มทุนและคงคุณค่าทางด้านจิตใจ ดังนั้นการวางแผนดำเนินการ จะทำให้เกิดความมั่นใจของผู้อยู่อาศัยเดิมเพื่อให้เกิดชุมชนที่ยั่งยืนตามจุดมุ่งหมาย การดำเนินในลักษณะนี้เป็นมิติใหม่ที่ภาครัฐ ได้เริ่มให้ความสำคัญในการพัฒนาชุมชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการที่ดีและต่อเนื่อง ปัญหาที่ผ่านมากับผังแม่บทที่เกิดขึ้นและเกิดจากการกำหนดนโยบายโดยไม่มีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ทำให้ไม่สัมฤทธิ์ผล นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจเป็นกลยุทธ์ช่วยผลักดันให้การวางผังประสบความสำเร็จและมีการนำมาใช้ทางเลือกในการวางผัง การพัฒนาชุมชนเมื่ออย่างยั่งยืนเป็นแนวคิดที่เป็นอุดมคติของยุคสมัยปัจจุบัน ซึ่งในประเทศไทยยังคงประสบปัญหาในการนำมาใช้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง โครงการพัฒนาพื้นที่ชุมชนนี้หากมีโอกาสได้นำไปปฏิบัติใช้จริงและเป็นที่ยอมรับของชุมชน อาจเป็นความหวังอันหนึ่งที่จะพัฒนาชุมชนเพื่อตอบสนองกับความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย, ผังภาคกลาง ปี พ.ศ. 2600: รายงานสรุป
 สำหรับผู้บริหาร กรุงเทพฯ : กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2551.
- กระทรวงมหาดไทย กองวิจัยสำนักผังเมือง. 2529. รายงานวิจัย จังหวัดราชบุรี.
 กระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. มาตรฐานการจัดที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย.
 กรุงเทพมหานคร: สำนักบริหารราชการส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
 กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงาน
 สถิติจังหวัดจังหวัดราชบุรี. 2539. รายงานสถิติจังหวัด พ.ศ. 2539 จังหวัดราชบุรี.
 กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงาน
 สถิติจังหวัดจังหวัดราชบุรี. 2551. สรุปผลการสำรวจ โครงการสำรวจภาวะการทำงานของ
 ประชาชน จังหวัดจังหวัดราชบุรี ไตรมาส 4 ตุลาคม- ธันวาคม 2550. จังหวัดราชบุรี.
 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2541). เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง แนวความคิดและ
 ยุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
 กองวิชาการและแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน. 2551. แผนยุทธศาสตร์ กรมการพัฒนาชุมชน.
 พ.ศ.2551-2554 . บริษัททำไทยเพรส จำกัด. กรุงเทพฯ.
 กองแผนและงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี. 2551. แผนพัฒนาสามปี พ.ศ.2552-2554
 จังหวัดราชบุรี
 กองสวัสดิการสังคม เทศบาลบ้านโป่ง. รายงานสรุปผลการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.)
 ปี 2549 จังหวัดราชบุรี
 กัณฐ กุลชล. 2545. การออกแบบชุมชนเมืองคืออะไร การติดตามหาคำตอบในรอบ 40 ปี.
 พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร
 วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.
 แผนพัฒนาจังหวัดราชบุรี พ.ศ.2553-2556 (ฉบับปรับปรุง) คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดราชบุรี
 แบบบูรณาการ
 คู่มือ การบริหารงานและการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เล่มที่ 2 การพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 โดย ทีมโครงการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) สำนักงานภาค 2545
 สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สมุดรายงานสถิติจังหวัดราชบุรี ฉบับ พ.ศ.2539.กรุงเทพมหานคร:
 ห.จ.ก.โรงพิมพ์อักษรไทย, 2540. (ม.ป.พ.,ม.ป.ป).

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สัมมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2543 จังหวัดราชบุรี. กรุงเทพมหานคร:
ชวนพิมพ์, 2545

สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารราชการจังหวัด สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. 2552

จิตจำนงค์ กิติเกียรติ. 2525. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : คุณพินอักษรกิจ

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2544). *รัฐศาสตร์แนววิพากษ์*. (พิมพ์ครั้งที่สอง). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท (กรุงเทพมหานคร : ส.ส.น.

ไทยอนุเคราะห์ไทย, 2526), หน้า 1.

ทองศักดิ์ คุ่มไชนะ และคนอื่น ๆ. 2534. การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์

รศ.ดร. ดุษฎี โยเหลา และคนอื่น ๆ. 2553 โครงการพัฒนาหลักสูตรการวิจัยชุมชนด้านครอบครัว

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

2553

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2550. แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน. กรมการพัฒนาชุมชน.

บริษัททำไทยเพรส จำกัด. กรุงเทพฯ.

อาคม ใจแก้ว. 2534. ทฤษฎีการพัฒนาประเทศ. ปัตตานี : สำนักวิทยบริการ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

เสรี พงศ์พิศ ร้อยคำที่ควรรู้ กรุงเทพฯ 2547

เสรี พงศ์พิศ ฐานคิด กรุงเทพฯ 2548

เสรี พงศ์พิศ วิธีคิด วิธีทำ แผนชีวิต เศรษฐกิจชุมชน กรุงเทพฯ 2548

สัญญา สัญญาวิวัฒน์, (2526), การพัฒนาชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

ไทยวัฒนาพานิช, หน้า 5.

บทความพิเศษของ ทันทรศน์ หน้า 33 มติชนสุดสัปดาห์ 6-12 ต.ค. 49 ปีที่ 26 ฉบับที่ 1364

พัทธา สายหู, "การพัฒนาสังคม" ใน อมร รักษาสัตย์ และ ชัดติยา กรรณสูต (บรรณาธิการ), หน้า 586.

ทิตยา สุวรรณขง, "สังคมวิทยา" ใน วิทยาศาสตร์สังคม (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัย

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2517), หน้า 187-189.

วิทยากร เชียงกุล, (2527), การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์ (กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์ ฉบับแรก, หน้า 17-18.

บุญเพรง บ้านบางพูน. (2527). *ศรัทธาพลังชุมชน ข้อคิดและประสบการณ์ในงานพัฒนาชนบท*.

กรุงเทพฯ: สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

- พัฒนา กิติอาษา. (2544). *ท้องถิ่นนิยม*. กรุงเทพฯ: กองทุนอินทร์-สมเพื่อการวิจัยทางมานุษยวิทยา. ยุคตี มุกดาวิจิตร. (2538). *การก่อตัวของกระแสวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทย พ.ศ.2520-2537*.
- วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศุภชัย เจริญวงศ์. (2544). *ถอดรหัสการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน.
- สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. (บรรณาธิการ). (2531). *พึ่งตนเองในชนบท อีกบทหนึ่งของการทบทวนโลกทัศน์แห่งการพึ่งตนเอง*. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เสรี พงศ์พิศ. (บรรณาธิการ). (2531). *ทิศทางหมู่บ้านไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน.
- อภิชาติ ทองอยู่ และคณะ. (2530). *รายงานการวิจัย สถาบันหมู่บ้านกับการพึ่งตนเอง*.
- อภิชัย พันธเสน. (2541). *พัฒนาชนบทไทย: สมุทัยและมรรค แนวคิด ทฤษฎี และภาพรวมของการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- อมร รักษาสัตย์ และ ชัตติยา กรรณสูต (บรรณาธิการ), *ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การชายและการซื้อแห่งประเทศไทย, 2515), หน้า 2-8*.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี. *สรุปรายงานผลการดำเนินงานประจำปี2550จังหวัดราชบุรี เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ โครงการส่งเสริมสมรรถนะให้แก่องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในการบริหารจัดการที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย 2550: 47-58*

ภาษาอังกฤษ

- Bowie, K.A. (1992). Unraveling the Myth of the Subsistence Economy: Textile Production in Nineteenth-Century Northern Thailand. *The Journal of Asian Studies*. 51: 4.
- Feitden Vemard M. and Jokitehto, Management Guideline for World Cultural Heritage Site. Rome: ICCROM. 1993
- Kitahara, A. (1996). *The Thai Rural Community Reconsidered: Historical Community Formation and Contemporary Development Movements*. Bangkok: The Political Economy Centre Faculty of Economics Chulalongkorn University.
- Jacobs, J. 1965. *The Death and Life of Great American Cities*, Pelican Book, London.
- Jenks, M. Burton, E. and Williams, K. 1996. *The Compact City: A Sustainable Urban Form* E&FN SPON, London.
- Jenks, M. Burton, E. and Williams, K. 2000. *Achieving Sustainable Urban Form* E&FN SPON, London.

Kasama, B. 2004 .Bangkok Streetlife: Transformation of place in three communities. In Faculty of Architecture, Building and Planning The University of Melbourne, Melbourne.

Shankland Cox Partnership. Third world urban housing : Aspirations, Resources, Programmes, Projects. London : Building Research Establishment, 1977

Wakely, Patrick I. Urban Housing Strategies : Education and Realization /

Wakely, Patrick I. Schmetzer, Hartmut, joint author. Mumtaz, Babar K., joint author. Nairobi: Pitman, 1976.

ภาคผนวก

การสำรวจรูปแบบอาคารพักอาศัยชุมชนหนองอ้อ แบบสอบถามอาคารพักอาศัยชุมชนหนองอ้อ

จากการสำรวจรูปแบบเรือนพื้นดินในพื้นที่ชุมชน ได้ข้อมูลดังนี้

บ้านหลังที่ 1 ข้อมูลผู้ตอบสำรวจ

บ้าน คุณลุงชายกำวยเดี่ยว อายุ 56 ปี เป็นเจ้าของบ้านเอง

ระยะเวลาในการอยู่อาศัย : 10 ปีขึ้นไป

ความสัมพันธ์ผู้อยู่อาศัย : ครอบครัวเดี่ยว

ระดับความพึงพอใจในการอยู่อาศัย : มาก เพราะ อยู่กันมานาน แต่งเติมบ้านไว้เยอะ

ภาพประกอบที่ ผ.1 บริเวณด้านหน้าของอาคาร 1

ข้อมูลที่พักอาศัย

ขนาดพื้นที่อาคาร : 200 ตารางวา

ลักษณะอาคาร : บ้านเดี่ยว มีบริเวณ

อายุอาคาร : 21-30 ปี

สภาพอาคาร : สภาพดี-ดีมาก

รูปแบบสถาปัตยกรรม : แบบประยุกต์

องค์ประกอบอื่นๆ : ไม่มีรั้วบ้าน / มีทางเดินข้างบ้าน / ไม่มีที่จอดรถ

หน้าบ้านเป็นร้านขายกล้วยเดี่ยว

วัสดุโดยรวม : ผสมผสาน

โครงสร้างอาคาร : ผสมผสาน

ภาพประกอบที่ ผ.2 บริเวณด้านข้างของอาคาร 1

ข้อมูลพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

ส่วนนอน : แยกห้องนอน

ส่วนครัว : หน้าบ้าน

ส่วนพักผ่อน : มี แยกออกมาเป็นสัดส่วน

ส่วนอเนกประสงค์ : มี

ห้องน้ำ : มี / อยู่ภายในบ้าน

คอกปศุสัตว์ : ไม่มี

ภาพประกอบที่ ผ.3 พื้นที่ทำกิจกรรมบริเวณด้านหน้าอาคาร

บ้านหลังที่ 2 ข้อมูลผู้ตอบสำรวจ

ชื่อนางพวงทิพย์ สงศรี เพศ หญิง อายุ 44ปี สถานะ เจ้าของบ้าน ระยะเวลาในการอยู่อาศัย 10 ปีขึ้นไป จำนวนผู้อยู่อาศัย 4 คน ความสัมพันธ์ เป็นครอบครัวขยาย ระดับความพึงพอใจในการอยู่อาศัย มาก คำอธิบาย ถ้ามีโอกาสอยากจะปลูกใหม่

ภาพประกอบที่ ผ.4 บริเวณหน้าบ้าน 2

ข้อมูลเกี่ยวกับอาคารที่พักอาศัย

ขนาดพื้นที่อาคาร 122 ตารางวา ลักษณะอาคาร

บ้านเดี่ยว มีบริเวณ

อายุอาคาร 11-20ปี

สภาพอาคาร สภาพดี-ดีมาก

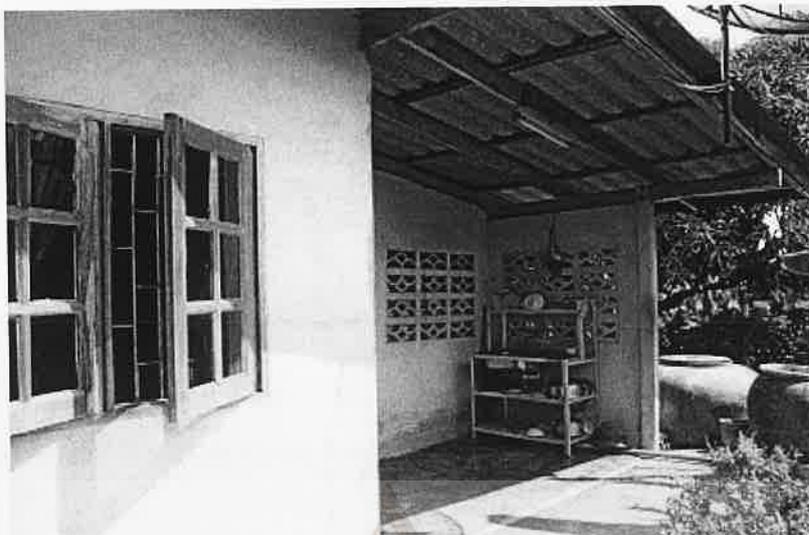
รูปแบบทางสถาปัตยกรรม แบบดั้งเดิมประยุกต์

องค์ประกอบอื่นๆ รั้วบ้าน ชาน/ระเบียง

มีที่จอดรถ มีรถจำนวน 1คัน เป็นรถยนต์

วัสดุโดยรวม ผสมผสานระหว่างปูน/คอนกรีตกับไม้

โครงสร้างอาคาร ผสมผสานระหว่างปูน/คอนกรีตกับไม้

ภาพประกอบที่ ผ.5 สภาพอาคารด้านหลังบ้านหลังที่ 2

ข้อมูลพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

ส่วนนอน แยกห้องนอน ส่วนครัว ครัวไทย(ครัวเปิด) แยกเป็นสัดส่วน

ส่วนพักผ่อน มี แยกเป็นสัดส่วน

ส่วนเอนกประสงค์ มี ห้องน้ำ มี แยกออกจากตัวบ้าน

ภาพประกอบที่ ผ.6 บริเวณชั้นล่างเปิดโล่งใช้งานอเนกประสงค์

บ้านหลังที่ 3 ข้อมูลผู้ตอบสำรวจ

ชื่อนางพวงทิพย์ ส่งศรี เพศ หญิง อายุ 44 ปี

สถานะ เจ้าของบ้าน ระยะเวลาในการอยู่อาศัย 10 ปีขึ้นไป

จำนวนผู้อยู่อาศัย 4 คน ความสัมพันธ์ เป็นครอบครัวขยาย

ระดับความพึงพอใจในการอยู่อาศัย มาก คำอธิบาย ถ้ามีโอกาสอยากจะปลูกใหม่

ภาพประกอบที่ ผ.7 บริเวณหน้าบ้าน 3

ข้อมูลเกี่ยวกับอาคารที่พักอาศัย

ขนาดพื้นที่อาคาร 122 ตารางวา

ลักษณะอาคาร บ้านเดี่ยว มีบริเวณ อายุอาคาร 11-20 ปี สภาพอาคาร สภาพดี-ดีมาก

รูปแบบทางสถาปัตยกรรม แบบดั้งเดิมประยุกต์

องค์ประกอบอื่นๆ รั้วบ้าน धान/ระเบียง มีที่จอดรถ มีรถจำนวน 1 คัน เป็นรถยนต์

วัสดุโดยรวม ผสมผสานระหว่างปูน/คอนกรีตกับไม้

โครงสร้างอาคาร ผสมผสานระหว่างปูน/คอนกรีตกับไม้

ภาพประกอบที่ ๘.8 ส่วนด้านหลังจะเป็นพื้นที่ครัวไทย

ข้อมูลพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

ส่วนนอน แยกห้องนอน ส่วนครัว ครัวไทย(ครัวเปิด) แยกเป็นสัดส่วน

ส่วนพักผ่อน มี แยกเป็นสัดส่วน

ส่วนเอนกประสงค์ มี ห้องน้ำ มี แยกออกจากตัวบ้าน

ภาพประกอบที่ ๘.9 ศาลาเอนกประสงค์ รองรับคนในชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/ratchrhiarchrsu/case-study>

บ้านหลังที่ 4 ข้อมูลผู้ตอบแบบสำรวจ

ลุงสวน ทองปาน อายุ 70 ปี

ผู้อยู่อาศัยทั้งหมด 6 คน เป็น ครอบครัวขยาย

อยู่มากกว่า 10 ปี

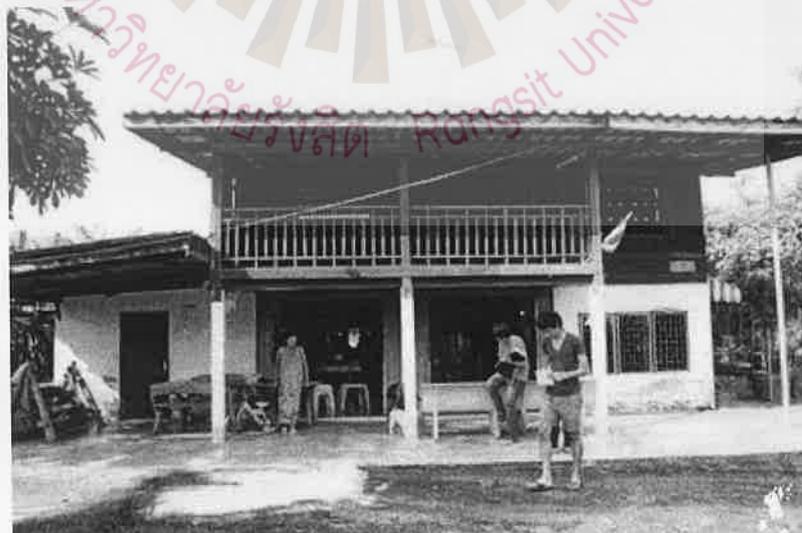
พึงพอใจกับการอยู่บ้านปัจจุบัน

เป็นผู้สูงอายุไม่ชอบย้ายที่อยู่

ภาพประกอบที่ ผ.10 บริเวณหน้าบ้าน 4

ที่มา: <https://sites.google.com/site/ratchriarchrsu/case-study>

ภาพประกอบที่ ผ.11 ชั้นล่าง เป็นพื้นที่พักผ่อน ทำอาหาร ซักล้าง ฯ

ที่มา: <https://sites.google.com/site/5300576rsu/home/bannok>

ข้อมูลเกี่ยวกับอาคารที่พักอาศัย

เรือนกึ่งไม้ กึ่งปูน มีบริเวณกว้าง

อายุประมาณ 30-50 ปี

อาคาร ยังสภาพใช้ได้ดี มีปัญหาพบบางเล็กน้อย

เป็นอาคารรูปแบบประยุกต์

มีรั้วบ้าน มีชานบ้าน มีที่จอดรถ

วัสดุ แบบผสมผสาน

โครงสร้างแบบผสมผสาน

ภาพประกอบที่ ผ.12 ชานบ้านเชื่อมโถงชั้นสอง

ที่มา: <https://sites.google.com/site/5300576rsu/home/bannok>

ข้อมูลพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

ห้องนอน 3 ห้อง

เป็นครัวไทย ครัวเปิด

มีห้องโถง 2 ห้อง

ห้องน่านอกบ้าน

มีคอกสัตว์

ภาพประกอบที่ ผ.13 บริเวณหน้าบ้าน 5

ที่มา: <https://sites.google.com/site/ratchrhiarchrsu/case-study>

บ้านหลังที่ 5 ข้อมูลผู้ตอบแบบสำรวจ

ข้อมูลผู้ตอบแบบ สํารวจ

บ้าน คุณยายจารุส อายุ 68 ปี

เป็น เจ้าของบ้านเอง

ระยะเวลาในการอยู่อาศัย : 10 ปีขึ้นไป

ความสัมพันธ์ผู้อยู่อาศัย : ครอบครัวขยาย

ระดับความพึงพอใจในการอยู่อาศัย : มากที่สุด เพราะว่า บ้านหลังนี้คุณยายอาศัยมาตั้งแต่กำเนิด

ข้อมูลที่พิกอาคาร

ขนาดพื้นที่อาคาร : 75 ตารางวา

ลักษณะอาคาร : บ้านเดี่ยว มีบริเวณ

อายุอาคาร : 11-20 ปี

สภาพอาคาร : สภาพดี-ดีมาก

รูปแบบ สถาปัตยกรรม : แบบประยุกต์

องค์ประกอบอื่นๆ : มีรั้วบ้าน / มีชานระเบียง / มีที่จอดรถ มีรถจักรยานยนต์ 2 คัน รถจักรยาน 1 คัน

วัสดุ โดยรวม : ผสมผสาน

โครง สร้างอาคาร : ผสมผสาน

ข้อมูลพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

ส่วน นอน : แยกห้อง

ส่วน ครัว : แยกเป็นสัดส่วน เป็นครัวไทย

ส่วนพักผ่อน : มี แยกออกมาเป็นสัดส่วน

ส่วนอเนกประสงค์ : มี

ห้องน้ำ : มี / อยู่ภายในบ้าน

คอกปศุสัตว์ : มี

ภาพประกอบที่ ผ.14 พื้นที่ชั้นล่าง ด้านในสำหรับทำอาหารและกิจกรรมต่างๆ

ที่มา: <https://sites.google.com/site/ratchrhiarchrsu/case-study>

บ้านหลังที่ 6 ข้อมูลผู้ตอบแบบสำรวจ

บ้าน คุณยายอรุณ อายุ 70 ปี

เป็น เจ้าของบ้านเอง

ระยะเวลาในการอยู่อาศัย : 10 ปีขึ้นไป

จำนวนผู้อยู่อาศัย : 4

ความสัมพันธ์ผู้อยู่อาศัย : เครือญาติ

ระดับความพึงพอใจในการอยู่อาศัย : น้อย เพราะยังมีปัญหา บ้านพัง ขาดทุนทรัพย์ในการซ่อมแซม

ภาพประกอบที่ ผ.15 บริเวณหน้าบ้าน 6

ข้อมูลที่หักอาศัย

ขนาดพื้นที่อาคาร : 200 ตารางเมตร

ลักษณะอาคาร : บ้านเดี่ยว มีบริเวณ

อายุอาคาร : 11-20 ปี

สภาพอาคาร : ทรุดโทรมปานกลาง

รูปแบบสถาปัตยกรรม : แบบดั้งเดิม

องค์ประกอบอื่นๆ : มีรั้วบ้านบางบริเวณ / มีชานกระเบื้อง / มีที่จอดรถ จำนวน 2 คัน 1มุมรถ

วัสดุโดยรวม : ผสมผสาน

โครงสร้างอาคาร : ผสมผสาน

ภาพประกอบที่ ผ.16 บริเวณชั้นล่าง ยื่นออกจากตัวบ้านและให้เปิดเป็นที่ทำงาน

ภาพประกอบที่ ผ.17 พื้นที่บริเวณชั้นล่างเปิดโล่งบางส่วนใช้ประกอบอาหาร

ที่มา: <https://sites.google.com/site/ratchrhiarchrsu/case-study>

ข้อมูลพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

ส่วนนอน : แยกเป็นสัดส่วน

ส่วนครัว : แยกเป็นสัดส่วน เป็นครัวไทย

ส่วนพักผ่อน : มี แยกออกมาเป็นสัดส่วน

ส่วนอเนกประสงค์ : มี อยู่ใต้ถุนบ้าน

ห้องน้ำ : มี / อยู่ใต้ถุนบ้าน

คอกปศุสัตว์ : ไม่มี

ภาพประกอบที่ ผ.18 บริเวณหน้าบ้าน 7

ที่มา: <https://sites.google.com/site/ratchrhiarchrsu/case-study>

บ้านหลังที่ 7 ข้อมูลผู้ตอบแบบสำรวจ

ผู้ตอบแบบสำรวจ นายดวงสิทธิ์ ยะนิล เพศชาย อายุ 18 ปี

สถานะ ผู้อาศัย

ระยะเวลาในการอาศัย 10 ปีขึ้นไป

จำนวนผู้อาศัย 3 คน

ความสัมพันธ์ผู้อยู่อาศัย ครอบครัวขยาย

ระดับพึงพอใจ มากที่สุด

ภาพประกอบที่ ผ.19 บ้านไม้สองชั้น มีชายคายื่นทั้งสองชั้น

ที่มา: <https://sites.google.com/site/ratchriarchrsu/case-study>

ข้อมูลเกี่ยวกับอาคารที่พักอาศัย

ขนาดพื้นที่ ประมาณ 90 ตารางวา

เป็นบ้านแฝด อายุ 21-30 ปี

สภาพดี-ดีมาก

รูปแบบสถาปัตยกรรม แบบประยุกต์

ไม่มีรั้วบ้าน มีลานระเบียง มีที่จอดรถ รถจำนวน 2 คัน

วัสดุโดยรวม ผสมผสาน

โครงสร้างอาคาร ผสมผสาน

ภาพประกอบที่ ผ.20 พื้นที่ชั้นหนึ่ง ด้านหน้าเปิดร้านซ่อมจักรยาน
ที่มา: <https://sites.google.com/site/ratchrhiarchrsu/case-study>

ข้อมูลพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

ส่วนนอน แยกห้องนอน

ส่วนครัว ใช้ร่วมกับส่วนอื่น

ส่วนพักผ่อน มี

ส่วนอเนกประสงค์ มี

ห้องน้ำ มี

คอกปศุสัตว์ มี

ภาพประกอบที่ ผ.21 บริเวณหน้าบ้าน 8

ที่มา: <https://sites.google.com/site/ratchrhiarchrsu/case-study>

บ้านหลังที่ 8 ข้อมูลผู้ตอบสำรวจ

บ้าน นางสาวอาน แซ่มชื่น อายุ 58 ปี

เป็น เจ้าของบ้านเอง

ระยะเวลาในการอยู่อาศัย : 10 ปีขึ้นไป

ความสัมพันธ์ผู้อยู่อาศัย : ครอบครัวเดียว

ระดับความพึงพอใจในการอยู่อาศัย : มากที่สุด เพราะอยู่เป็นครอบครัวใหญ่ อบอุ่นดี

ภาพประกอบที่ ผ.22 | ด้านล่างเปิดโล่งใช้พักผ่อนและทำงาน

<https://sites.google.com/site/arc2565302950/assignment-01>
ข้อมูลที่พักอาศัย

ขนาดพื้นที่อาคาร : 200 ตารางวา

ลักษณะอาคาร : เป็นบ้านไม้ทั้งหลัง

อายุอาคาร : 20-30 ปี

สภาพอาคาร : สภาพดี-ดีมาก

รูปแบบสถาปัตยกรรม : แบบดั้งเดิม

องค์ประกอบอื่นๆ : ไม่มีรั้วบ้าน / มีลานระเบียง / มีที่จอดรถ จำนวน 1-10 คัน เป็นรถกระบะ เก๋ง

วัสดุโดยรวม : ไม้

โครงสร้างอาคาร : ไม้

ข้อมูลพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร

ส่วนนอน : นอนรวม

ส่วนครัว : แยกเป็นสัดส่วน เป็นครัวไทย

ส่วนพักผ่อน : มี แยกออกมาเป็นสัดส่วน

ส่วนอเนกประสงค์ : มี

ห้องน้ำ : มี / แยกออกจากตัวบ้าน

คอกปศุสัตว์ : มี

ภาพประกอบที่ ผ.23 บริเวณด้านหลังของตัวอาคาร

<https://sites.google.com/site/arc2565302950/assignment-01>

ข้อมูลพื้นที่ในการใช้สอยภายในอาคาร

ส่วนนอน แยกห้องนอน

ส่วนครัว ครัวไทย ใช้ร่วมกับส่วนอื่น

ส่วนพักผ่อน มี ใช้ร่วมกับส่วนอื่น

ส่วนอเนกประสงค์ มี

ห้องน้ำ มี อยู่ภายในบ้าน

คอกปศุสัตว์ ไม่มี

ภาพประกอบที่ ผ.24 บริเวณพื้นที่ใช้สอยในอนาคด

<https://sites.google.com/site/arc2565302950/assignment-01>

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายวิฑูล ทิพยเนตร
วัน เดือน ปีเกิด	21 ธันวาคม 2525
สถานที่เกิด	จังหวัดสกลนคร ประเทศไทย
ประวัติการศึกษา	มหาวิทยาลัยรังสิต วิศวกรรมศาสตร์บัณฑิต สาขาโทรคมนาคม, 2549 มหาวิทยาลัยรังสิต สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาคอมพิวเตอร์ช่วยออกแบบ, 2551
ทุนการศึกษา	ทุนบุคลากร มหาวิทยาลัยรังสิต ทุนมูลนิธิการศึกษาคอมพิวเตอร์และการสื่อสาร
ที่อยู่ปัจจุบัน	52/179 หมู่ 7 หมู่บ้านเมืองเอก ต.หลักหก อ.เมือง จ.ปทุมธานี 12000
สถานที่ทำงาน	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ประจำ

